INFORME D'ANÀLISI DE LES FALLES DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE

Centre d'Estudis sobre la Cultura, el Poder i les Identitats
Departament de Sociologia i Antropologia Social
Universitat De València

Direcció i coordinació del projecte:
Verònica Gisbert Gracia i Joaquim Rius Ulldemolins
(Universitat de València).

Gener, 2019

equip de treball

VERÒNICA GISBERT GRACIA, professora associada del Departament de Sociologia i Antropologia Social i membre del Centre d'estudis sobre Cultura, Poder i Identitats (Universitat de València), Erasmus Mundus Master's Degree in Women's and Gender Studies, especialitat en Estudis Culturals per la Universitat d'Utrecht (Països Baixos). És autora de diversos articles i treballs sobre dones i festes.

JOAQUIM RIUS ULLDEMOLINS, Dr. en Sociologia, professor titular del Departament de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat de València i autor de diversos articles i llibres sobre la política i gestió cultural. Director del Centre d'estudis sobre *Cultura, Poder i Identitats* (Universitat de València), director de *Debats. Revista de cultura, poder i societat*.

LAURA MARTÍNEZ JUNQUERO, professora associada del Departament de Sociologia i Antropologia de la Universitat de València, Llicenciada en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona i Màster en Sociologia i Antropologia de les Polítiques públiques a la Universitat de València, amb experiència en processos participatius i treball de camp.

HELENA OLCINA I AMIGO, enginyera informàtica (UPV) i Màster en Disseny i Publicitat per la Universitat de Barcelona. Després de diversos anys dedicats a la postproducció fotogràfica, es posa darrere d'una càmera per explorar el fotoperiodisme documental de caràcter social, publicant fotoreportatges en mitjans com El Mundo, El Periódico de Catalunya, La Vanguardia, El Segre, Berria, Revista Integral, El Temps o el diari italià Il Manifesto, entre d'altres. En l'actualitat, treballa formant nous fotògrafs en el Màster de Fotografia i Disseny de l'Escola Universitària Elisava de Barcelona i al Màster de fotografia, Art i Tècnica de la UPV.

índex

FALLA
MANUEL MELIÁ I FUSTER-

I. Introducció

Este estudi té com objectiu principal fer una diagnosi de les Falles de la ciutat de València des d'una perspectiva de gènere i avaluar fins a quin punt les dones i els hòmens fallers participen en condicions de igualtat tant als actes del ritual, com als diferents àmbits d'organització i gestió de l'entramat faller.

L'estudi és producte d'un encàrrec fet per la Regidoria d'Igualtat i Polítiques Inclusives de l'Ajuntament de València a la Universitat de València. Esta regidoria, arreplegant una proposta del 23 de gener del 2018 del Consell Municipal de les Dones i per la Igualtat, va constituir una comissió especialitzada per a valorar la qüestió de fer un treball més intens quant a igualtat en relació a la festa de les Falles. En esta comissió, a la qual es va convidar també a la regidoria de Cultura Festiva, es va acordar la necessitat d'este estudi diagnòstic.

En els últims anys del segle passat, diferents ciutats van emergir a la llum pública pels conflictes socials que es van plantejar als seus espais festius. Estos es van iniciar quan les dones van reivindicar la seua voluntat de participar de manera igualitària a les festes. Són ben coneguts els casos dels Alardes a Irun i Hondarribia, on la intensitat de la confrontació va arribar a extrems de violència desproporcionats. Així doncs, al nostre territori també tenim exemples d'estos tipus d'enfrontaments socials a les festes populars; el 97, al si de les ara patrimonialitzades Festes de la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí, un grup de persones van defensar el dret de les dones del poble a participar en el ball de la Muixeranga. Així, fruit d'esta disputa va nàixer la Nova Muixeranga d'Algemesí, caracteritzada per una composició mixta. Tal vegada és més mediàtic el conflicte als Moros i Cristians d'Alcoi. Un procés que, tot i els avanços dels darrers anys, continua en actiu i que les dones i hòmens de Fonèvol, una associació creada el 2003 per a arribar a la participació igualitària en les festes alcoianes, s'encarrega de visibilitzar la societat alcoiana.

A la ciutat de València existeix, des del nostre punt de vista, una situació paradoxal i que no facilita la visibilitat de les possibles discriminacions i, en conseqüència, conflictes de gènere dins de la festa gran de la ciutat. Esta paradoxa se sosté per la gran quantitat de dones que hi participen, però sobretot per la visibilitat i protagonisme d'estes, especialment per la figura de la Fallera Major de València (a partir d'ara FMV) i la seua Cort d'Honor com a representants del col·lectiu faller. Estes dones són delegades del món faller als actes centrals de la setmana fallera. Però, a més a més, durant la resta de l'any del seu regnat assisteixen a una gran quantitat d'actes públics tant a l'àmbit local, estatal i, fins i tot, internacional, convertint-se en ambaixadores de la festa i, per extensió, també de la ciutat de València.

Tanmateix, estes escenes centrals i actes satel·lits al ritual no són les úniques que componen la festa, sinó una part d'esta, complementada amb altres activitats de caràcter variat en què la participació de les dones és desigual. A vegades, no solem adonar-nos de la contribució femenina en estos casos, de manera que ací queda invisibilitzada tant l'absència com els factors que la causen.

Per estes raons l'estudi parteix des de la percepció que en alguns àmbits del món faller la participació d'hòmens i dones no es desenvolupa equitativament i que, malgrat els avanços socials i festius dels darrers anys, les dones continuen encotillades (tant en la seua representació ritual com en els rols assignats dins de la festa) en rols tradicionals de la feminitat o com a "reines fantasmes"[1] perquè tot i que regnen a la festa, no governen. Així doncs, algunes de les preguntes que guiaran este estudi són; on estan les dones a les Falles? la participació al ritual i a la seua organització és igualitària? Existeixen conflictes de gènere no emergents o visibles?

En l'estudi s'analitzen actes centrals de les Falles, però a més a més, alguns dels actes satèl·lit organitzats al seu voltant. En este sentit cal senyalar que cada una d'estes activitats representa àmbits amplis de la nostra cultura i societat i que en les festes el que trobem n'és una de les manifestacions públiques. En conseqüència, en este anàlisi trobarem característiques pròpies de cada un dels àmbits en qüestió. Si estos són particularment masculinitzats o caracteritzats per l'androcentrisme així es reflectirà en les festes, de manera que, en principi, la participació de les dones en estos àmbits, actes o activitats estarà condicionada pel seu caràcter.

Tot i així, les festes no sols consisteixen en la celebració, també en comporten l'organització. En les Falles de València trobem diferents ens que interaccionen, per una banda, en la gestió i organització de la festa, com ara la regidoria de Cultura Festiva, la Junta Central Fallera i les comissions falleres, que trobem organitzades per sectors i agrupacions. Per altra banda, trobem òrgans de representació com la Interagrupació Fallera de València. La presència o absència de dones en estos àmbits festius de decisió també ha de tenir-se en compte a l'hora de fer una avaluació de les festes des d'una perspectiva de gènere. Per esta raó en l'estudi es farà una auditoria de gènere de les estructures falleres, mitjançant la qual quantificarem les dones en la festa però, a més a més, identificarem on es posicionen dins dels organigrames fallers i quins són els rols que hi desenvolupen.

Una altra qüestió que genera preocupació és la violència contra les dones exercida durant les festes. Malauradament, festes de l'Estat han saltat a la premsa degut a casos greus de violència sexual; l'assassinat de Nagore Lafagge a l'any 2008 o el recent i mediàtic cas de "La Manada" són alguns dels exemples d'este tipus de violències masclistes que han commocionat a l'opinió pública de l'Estat espanyol. Tanmateix, no cal arribar estos casos extrems de violència contra les dones en l'àmbit festiu per a preocupar-nos per l'assetjament sexual en les festes de la nostra ciutat. Existeixen altres esdeveniments que no s'arrepleguen en premsa ni als atestats de la policia per ser de caràcter menor (en comparació amb la violació), com poden ser els tocaments, l'assetjament o l'abús verbal, etc... Hi ha estudis[2] que demostren que la normalització de certs comportaments facilita que en moltes ocasions no s'identifiquen com a abu-

1: Hernández i Martí, Gil-Manuel (2010) "La reina fantasma. Apoteosi i misèria de la dona fallera?" *Tro d'avís. Llibre de la Falla Associació Cultural Falla Plaça de La Malva (Alzira)* (pàg.36-43)

2: Fundació Noctambul@s http://www.drogasgenero.info/noctambulas/informes/.

sius per les dones que els pateixen, ja que al formar part habitual d'estos contextos festius s'accepta com "el que s'ha d'aguantar". Però la cosa certa és que la suma d'una sèrie de comportaments genera un ambient de pressió sexual i inseguretat sobre les dones, que limiten les seues possibilitats de gaudiment.

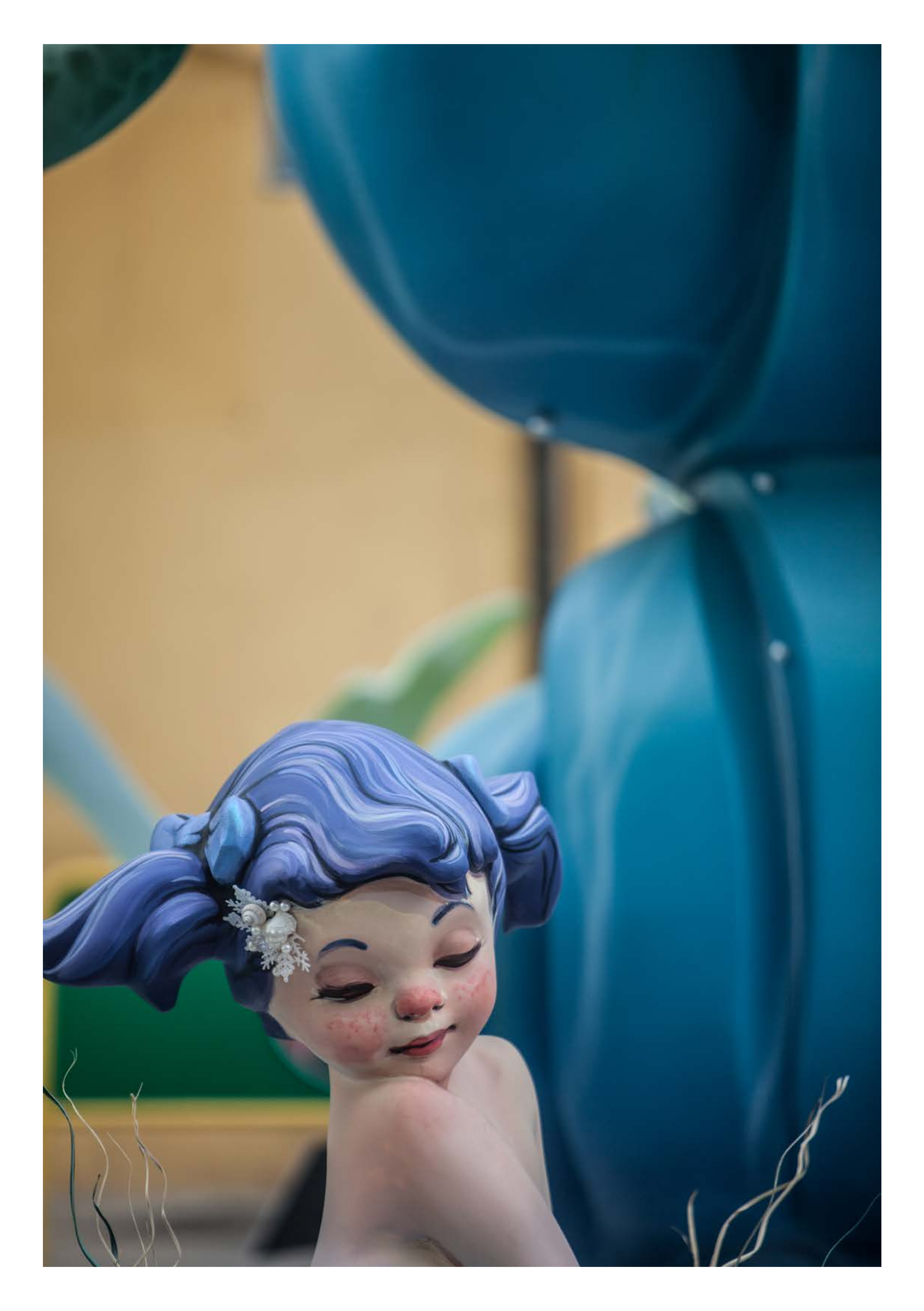
Sense cap dubte, les circumstàncies que es generen en els ambients festius (siguen festes o ambients d'oci) comporten una acumulació de factors que deriva en una major inseguretat per a les dones: eixides nocturnes, flexibilització de les normes socials de comportament (que, a vegades, dona peu a interpretacions excessives), consum d'alcohol i drogues, etc... Ara bé, és necessari ressaltar que cap d'estos factors seria determinant si no existira un context propiciatori de la violència contra les dones. Allò que passa durant les festes és que alguns dels dispositius de control social es relaxen i donen peu a un augment del nombre d'abusos o que se'n generen circumstàncies facilitadores.

a. Objectius de l'estudi

Objectiu Principal: fer una anàlisi de la participació de dones i hòmens en les Falles de la ciutat de València amb la finalitat d'obtenir un estat de la qüestió.

Objectius específics:

- ➡ Analitzar els continguts simbòlics de les Falles i la seua relació amb la vehiculització i reproducció dels models sexistes.
- ➡ Fer una auditoria de gènere de l'entramat faller per a quantificar, però sobretot, identificar els rols desenvolupats per cada sexe dintre d'aquest.
- ➡ Identificar aspectes estructurals i d'àmbits de decisió de la festa relacionats amb la perpetuació dels models de masculinitat tradicionals i anacrònics.
- ➡ Identificar factors que afavoreixen l'evolució de les festes i que permeten una participació igualitària de les dones.

II. Marc teòric

Fins fa poc de temps, els contextos festius no havien estat considerats com un espai vàlid per a les vindicacions per la igualtat de dones i hòmens. Els arguments esgrimits eren que els esforços havien de fer-se en altres espais socials considerats prioritaris (l'àmbit polític o laboral) a diferència de les festes que en no poques ocasions es consideren anecdòtiques, sense cap projecció i destinades únicament a la diversió. Així doncs, el temps festiu en la literatura sociològica clàssica de les festes es defineix com un parèntesi temporal, una mena de pausa dels temps laborals, en què les persones eixim d'allò quotidià i de la nostra rutina per desenvolupar uns rols determinats per la tradició o per alguna mena de guió aparentment extern a la realitat social.

Esta consideració de la festa com una qüestió excepcional per part de la ciutadania en general, tot i que no per les persones expertes, dificulta l'admissió de la importància i representativitat de la festa per a la societat en què se celebra. Estes reticències s'aprecien clarament quan les persones que defensen tradicions discriminatòries i la no participació igualitària de les dones en les festes populars advoquen que el seu posicionament no és contra la igualtat, sinó que l'espai festiu és una excepció i, en conseqüència, defensar la immutabilitat de certes tradicions no significa que es recolze l'exclusió de les dones en altres àmbits socials (Bullen, 2003). Paral·lelament, des d'estes actituds s'entén que allò que succeeix en la festa no afecta a l'ordre de la vida diària.

De manera inversa, s'interpreta que els canvis socials no tenen per què tenir-se en compte en estes celebracions. És a dir, s'imagina la festa com una cosa aïllada, excepcional, desvinculada. Segons esta concepció popular, la festa es comprén com una cosa excepcional i volguda paral·lelament, però mai com un àmbit en el qual és necessari intervenir per a equilibrar les desigualtats que s'hi representen.

Tot i això, des de la sociologia de la festa, es pot afirmar que les festes són una manifestació social i cultural de contingut simbòlic, que reflexa, sumament condensada, la realitat social en què es desenvolupa i que allò que esdevé en la festa té importants implicacions en tots els àmbits socials (Ariño, 1992). Per esta raó és important la intervenció per a construir societats més justes i igualitàries.

a. La festa des de la teoria sociològica clàssica

Sense cap dubte, la pregunta inicial en este paràgraf és, "per què són importants les festes?" Les festes estan en l'epicentre de la vida no sols perquè tenen una relació directa amb els ritus de treball i descans (marcant un parèntesi en la monotonia diària), sinó perquè enfilen amb el món de les idees i els valors, amb les identitats dels pobles, amb l'estructura social i els sistemes de gènere, és a dir, les relacions entre les persones en general i entre dones i hòmens en particular. Així doncs, la resposta a la pregunta inicial la tenim, llavors, en el vincle existent entre l'àmbit festiu, ritual i lúdic, les senyes d'identitat i les estructures socials del món quotidià (Delgado, 2003).

Primerament, les festes tenen un fort component identitari que funciona tant cap a dins com cap a l'exterior (Bullen, 2003). De fet, les festes són considerades el més cridaner i representatiu dels pobles i són motiu d'orgull. En el cas de les Falles, la patrimonialització ha sigut el segell d'excel·lència que ha legitimitat este orgull. Les festes constitueixen una exhibició pública de la virtut de la col·lectivitat, d'allò especial, o la distinció del poble: una oportunitat de mostrar el millor de si mateix i projectar cap a fora la identitat comunitària. Però, a més a més, la festa s'encaixa en unes dinàmiques identitàries internes en la construcció de la comunitat mitjançant la cooperació local i la percepció de compartir l'experiència social. Les festes apropen els individus al col·lectiu mitjançant múltiples sensacions i emocions que formen part del procés (Hernández i Martí, 1998).

Així mateix, les festes són esdeveniments plens d'afectivitat en els quals es troba un significat familiar i social. Així, enllacen amb una sèrie de significats atribuïts als rituals propis dels festejos, expressant-se moltes vegades com "l'essència" de la festa. Així ho expressa Mijail Bakhtin (1970:15): "Les festivitats (siguen quines siguen) són una forma primària i assenyalada de la civilització humana [...] Les festivitats han tingut sempre un contingut essencial, un sentit profund, han expressat sempre una concepció del món". No obstant això, cal apuntar que este contingut és creat per les actrius i actors socials que assignen este sentit a la festa.

La festa crea o vol crear societat i es vol que açò ocórrega entre persones que constituïsquen una comunitat integrada orgànicament, un grup de gent que convisca dia a dia. Però estes persones també podrien ser unes perfectes desconegudes fins llavors, gent que, gràcies al nexe festiu sobtadament establit, passa a sentir-se unida per vincles tan efímers com poderosos. En altres paraules, la festa permet als subjectes prendre consciència i sentir que són part integrant d'una totalitat; una suma que, per momentània que siga, els actors noten que els supera, que la necessiten i que els necessita, atés que ja n'han esdevingut una part no segregable (Pujol, 2006). Tanmateix, esta activitat, no sempre es duu a terme en clau harmònica. Ben al contrari, en no poques ocasions les festes serveixen perquè afloren les contradiccions i els antagonismes, el fons de lluita i de conflicte que en condicions quotidianes amb prou faenes arriba a emergir. Ací trobem l'explicació de l'adequació de l'arena festiva a fi de contemplar quines són les relacions de poder en una societat, com interactuen principis ideològics i concepcions del passat amb projectes de futur que són, per definició, incompatibles, que conviuen posposant la permanent tendència a l'enfrontament.

b. El ritual festiu

El concepte de ritual és fonamental per a la interpretació de les dades. Es pot avançar una definició de ritual com una forma de comportament estandarditzat i repetit, que respon a l'estructura interna i obeeix un ordre prescrit cultural —o religiós—, el qual estableix la manera correcta de realitzar una sèrie de ritus o actes solemnes (García Pilán; 2009:28). Una de les característiques predominants del ritual és la dimensió simbòlica, i podem dir que el ritual actua com a pont entre les dues esferes esmentades: la simbòlica i la social. En fer-ho, ens transporta a un temps, espai i significat simbòlic on les relacions socials s'expressen amb major força.

Els rituals estan carregats de significat i replets de símbols que remeten a la representació del passat i plasmació del present. A més, compleixen una funció pedagògica molt important que, com assenyala Roma (1996:210), instrueix les xiquetes i els xiquets, nous membres de la comunitat, espectadores i espectadors des de fora en una història valorada pels sectors notables i amb poder de la població.

Alhora que estableixen vincles amb el passat, les festes reprodueixen l'ordre social contemporani, incloses les jerarquies existents, la influència de les elits, el repartiment de rols i la imatge idealitzada de l'home i de la dona. Des d'una perspectiva funcionalista, els rituals tenen l'objectiu de reforçar l'ordre social.

c. Sistemes de gènere i festes

La comprensió de la relació entre pràctiques culturals i sistemes de gènere depén d'una conceptualització dinàmica tant de la cultura com de la tradició. Els sistemes culturals estan en constant negociació i redefinició, canvien constantment segons els trets que trien les persones per a construir el seu entorn sociocultural –inclòs l'univers d'idees, normes i valors relatius al gènere , les interrelacions que existeixen entre grups i els processos en els quals es troben immerses. Des d'esta perspectiva dinàmica, la cultura no existeix abans de l'acció social, sinó que es crea i recrea a través de diferents processos que reflecteixen i reafirmen o qüestionen i sacsegen l'estructura social.

Un determinat concepte de la tradició, aferrat a la història per a ancorar la pràctica social en un passat estacionari i representatiu de la cultura i identitat local, s'erigeix com a l'argument més contundent per a defensar un espai festiu masculí. Este concepte de la tradició té diferents vessants: d'una banda, el valor que acumula amb el temps, de l'altra altre, la manera de transmissió de generació en generació. La dimensió temporal es basa en la repetició i la continuïtat en el temps, que cobra més importància pel fet d'haver perdurat des d'un temps més o menys remot. L'aspecte de la transmissió és significatiu no solament perquè lliga amb el vessant del temps, sinó perquè estableix llaços amb la comunitat dels ancestres i crea vincles identitaris. Dona un sentit de coherència i continuïtat.

Esta interpretació s'enfronta a una visió exposada per Eric Hobsbawm (1986) segons la qual lluny de ser inamovibles, les tradicions s'inventen, manipulant la relació amb

el passat per a respondre a situacions noves en el present. Les societats evolucionen i junt amb elles els costums: la tradició no és una relíquia sinó una cosa viva; no té per què estancar-se en la mera repetició, ja que si es manté, és precisament perquè evoluciona. Els mateixos actors socials, creadors de la seua pròpia cultura, decideixen si una tradició sobreviu o es mor: s'hi introdueixen novetats, sorgeixen idees innovadores que permeten que allò autèntic visca amb tota la frescor tant en el segle XXI com en el XVII.

Si la tradició pot absorbir multitud de canvis sense desvirtuar-se ni perdre's —i les festes de la ciutat de València són un exemple d'estos tipus de transformacions—, és evident que hi ha alguna cosa més darrere de "la tradició" i que el problema no resideix realment allà, sinó en altres factors que tenen a veure amb el repartiment de poder entre dones i hòmens i la resistència a perdre privilegis masculins. Hi ha una resistència a un nivell molt més profund que el simple rebuig a un canvi en una reunió social, a una actualització d'una tradició antiga, o una innovació d'un ritual sagrat. Esta resistència indica una negativa a admetre modificacions que alterarien el sistema de gènere establit, a cedir poders i prestigis assentats, i a permetre una major igualtat entre dones i hòmens.

d. Transformacions festives

En els últims decennis, coincidint amb l'acceleració del procés de modernització i de canvi social a Europa en general i al sud d'Europa en particular, les festes populars s'han convertit en un fenomen cultural de gran envergadura, especialment associat a l'afirmació de les identitats autonòmiques i locals, així com un moviment de revitalització de les tradicions, que és també comuna a l'àmbit europeu (Boissevan, 1992). Açò s'explica, en part, perquè les festes modernes es constitueixen com a celebracions reflexives de la identitat, com a una porta d'accés a la transcendència de la pròpia quotidianitat i com a l'emergència d'un temps especial per a la recuperació del sentit en un context social secularitzador i destradicionalitzador (Ariño Villarroya i Gómez, 2012). Així, la festa com a manifestació de l'anomenada cultura popular aglutina les més diverses formes de creativitat, i constitueix així un producte social complex, paradoxal i dialèctic, dins del qual és possible descobrir no solament els mecanismes que impulsen cap al comú, el solidari, el sociable i l'altruista (Antebi i Pujol, 2008), sinó també una "cara més fosca", com ja s'ha esmentat anteriorment, que ens revela les tensions i correlacions entre forces socials; entre valors dominants i impugnacions col·lectives; entre l'estructura i la comunitat en què el poder intenta legitimar-se per a preservar l'ordre existent (Delgado, 2003). Així mateix, podem considerar-la una manifestació de cultura "popular" en la qual participen les classes subalternes i s'expressen culturalment en la relació amb les classes dominants, ja siga en termes de resistència o de consens (Grignon i Passeron, 1989; Hernández i Martí, 2000).

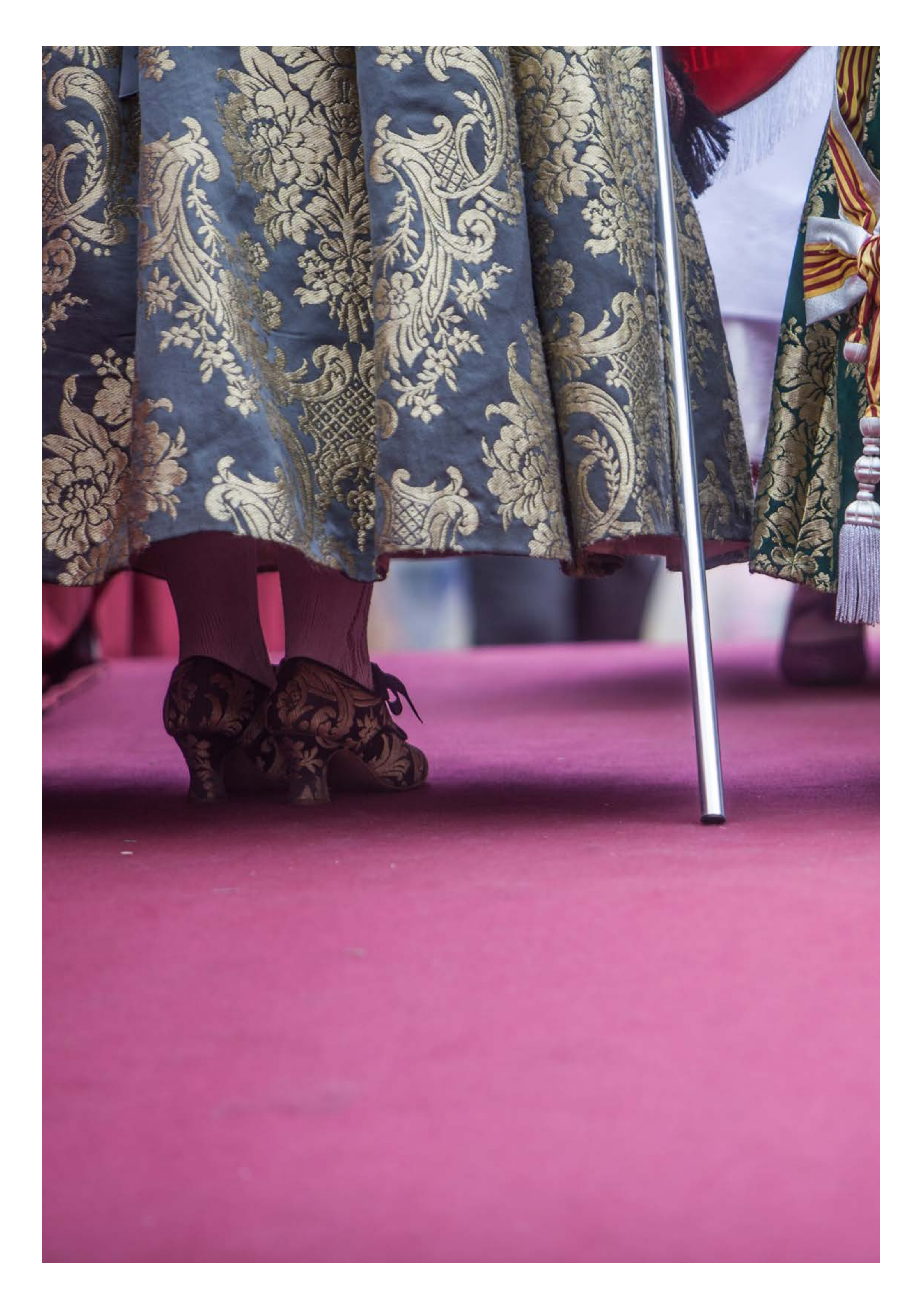
Les societats modernes i les festes tradicionals han tingut una relació que travessa diverses etapes. Anteriorment, en les societats feudals occidentals, impregnades pel relat religiós cristià, les festes eren ja esdeveniments transcendents que legitimaven els grans poders que les organitzaven, com la monarquia, l'Església o els consells mu-

nicipals, si bé en la festa tradicional sempre van existir actes, expressions o ritus de contestació al poder, com festejos d'inversió de l'ordre existent (el cicle de Carnestoltes). No obstant això, les festes, com a processos rituals, estan en constant transformació i es converteixen en espais de canvi dels poders establits.

Seguint V. Turner (1988), podem afirmar que són "regnes de la possibilitat pura" en què trauen el cap models alternatius de societat, tot i que les accions rituals estiguen tutelades segons regles fermament establides per la tradició i el costum. L'avanç del procés de secularització, sobretot a partir dels anys seixanta del segle XX, va aguditzar la destradicionalització festiva al mateix temps que va reforçar les grans festes urbanes, que el franquisme va intentar instrumentalitzar per a legitimar el règim dictatorial i va generar una hegemonització conservadora i tradicionalista de moltes festes que arriba, en part, als nostres dies (Hernàndez i Martí, 1996).

Amb l'arribada de la democràcia i l'estat autonòmic, en els anys huitanta es van produir tres fenòmens: es va començar a experimentar un gran ressorgiment de les festes (Hernàndez i Martí et al., 2008), es va evidenciar un progressiu procés de revitalització turístic i patrimonial de festes decadents i van emergir nous rituals festius associats a la celebració reflexiva de les identitats col·lectives reconstituïdes (García Pilán, 2010). Paral·lelament, sorgeix una autèntica política cultural festiva, diferent a les tradicionals majordomies, mayoralías o comissions municipals o eclesiàstiques encarregades d'organitzar les velles festes, cosa que es traduïa en la constitució i consolidació de nous aparells institucionals especialitzats en festes i en cultura popular, en regidories, delegacions, organismes autònoms i federacions, fins i tot en empreses orientades a l'organització d'esdeveniments festius. D'esta manera, els ajuntaments es van esforçar a dinamitzar la producció de festes, a augmentar els recursos que s'hi destinaven, a amplificar la trama institucional de les festivitats, a diversificar els programes d'activitats, a convertir les festes "de tots" en festes "per a tots" (Velasco et al., 1996). A açò ha d'afegir-se la preocupació per generar discursos que emfatitzaren el caràcter "participatiu" i "integrador" de les festes, minimitzant els seus aspectes conflictius o subversius i implementant mecanismes de control i ordenament de l'espai públic festiu (Antebi i Pujol, 2008; Delgado, 2003).

Així, la festa s'ha convertit en un "camp de batalla" entre els sectors que propugnen una modernització inclusiva i els sectors que la utilitzen com a ferramenta per a conservar una hegemonia social i un ordre social que reprodueix la desigualtat en l'accés social a la festa i la discriminació de gènere (Bullen i Deu Mintegui, 2002).

III. Metodologia

La metodologia s'ha desenvolupat mitjançant una estratègia de recerca predominantment qualitativa, basada en la realització d'entrevistes semidirigides, grups de discussió, i l'observació durant les Falles de l'any 2018 i altres actes fallers durant l'exercici 2017-18. Esta estratègia ens facilita una comprensió més profunda del fenomen alhora que constitueix una tàctica més propera i comprensiva amb les vivències i les visions dels mateixos participants en este món social.

Les entrevistes semidirigides, els grups discussió i l'observació són ferramentes metodològiques que tenen com a objectiu l'apropament al grup estudiat. Les dues primeres ens han permés arreplegar el discurs de les persones vinculades al món faller i l'observació, les seues accions. Així doncs, al contrastar les paraules amb l'acció, identifiquem les inconsistències o contradiccions i aspectes que no apareixen en el discurs. Són dos ferramentes de recollida d'informació complementàries, entre altres raons perquè l'observació permet una millor comprensió del discurs, una major familiaritat amb l'entorn i el context de l'estudi.

La contextualització de les dades i la informació arreplegada és un dels aspectes fonamentals de l'anàlisi sociològica, ja que els significats depenen del context en què es troben, per esta raó hi haurà un pas previ al treball de camp en el qual es desenvoluparà una recerca bibliogràfica sobre les característiques, evolució i significats dels distints actes i elements festius de les Falles.

a. Treball documental

Dins del treball documental s'ha fet una recopilació de la bibliografia bàsica de les recerques fetes sobre les Falles. Però, a més, s'ha tingut en compte material bibliogràfic produït en l'àmbit festiu: llibrets de diferents falles de la ciutat de València, el Llibre Faller editat per la Junta Central Fallera (d'ara endavant JCF), premsa fallera —tant en format paper com digital— com ara *Actualidad Fallera*, els especials del Levante i Las Provincias sobre les Falles 2018, *El turista fallero*, *Malalt de Falles*, *DistritoFallas.com*...

b.Treball de Camp

Tal com ja s'ha plantejat, la metodologia utilitzada en esta recerca és qualitativa, basada en el mètode etnogràfic. En conseqüència, les tècniques de recollida de dades i material per a l'anàlisi són: entrevistes semidirigides, grups de discussió i diverses observacions durant l'any 2018.

En els epígrafs IV i V de l'informe s'analitzen diferents tipus de materials. Per una banda, els arreplegats durant les observacions de les Falles 2018. Per l'altra, les dades quantitatives dels censos de les comissions falleres de la ciutat de València facilitades per la JCF. Així doncs, en l'apartat VI trobarem l'exploració qualitativa, feta mitjançant una anàlisi del contingut dels discursos de diferents persones vinculades de manera directa o indirecta a la festa, així com la gent, organitzada o no, que viu a la ciutat.

Dit açò, en este apartat metodològic del treball farem una relació i descripció de totes les tècniques realitzades per a la recollida del material.

➡ Entrevistes semidirigides

Per aproximar-nos al coneixement de les percepcions sobre la igualtat de gènere dins del món faller emprarem les entrevistes semidirigides. Estes entrevistes consisteixen en una conversa entre l'entrevistador/a i la persona informant a partir d'un llistat de qüestions d'interés, que es van prioritzant i modificant amb les aportacions realitzades durant la mateixa entrevista, en un clima que permet a l'entrevistat/ada expressar-se amb naturalitat i parlar sobre la temàtica d'estudi amb les seues paraules. El llistat de qüestions orienta l'entrevista, ja que les preguntes es dirigeixen principalment al tema d'investigació. Al mateix temps, el caràcter semiobert de l'entrevista ens permet que la persona entrevistada expose tot allò que considera rellevant.

Al llarg de l'últim trimestre de l'any 2018 i principis de l'any 2019, s'han realitzat 12 entrevistes semidirigides (taula de perfils annexada) a pesones amb una forta vinculació a la festa que tenen o han tingut en un moment donat, una relació o participació molt activa amb les festes del cap i casal des de diferents contextos (gestió i organització, representació institucional o festiva, art i creativitat...). S'ha entrevistat sis hòmens i sis dones. Tot i que la durada prevista per a cada entrevista era d'una hora aproximadament, hi va haver converses que es van allargar fins a dos hores i mitja. Les entrevistes van ser gravades i transcrites per a una posterior anàlisi i interprtació. Els encontres van tenir lloc tant en espais públics (cafeteries) com privats (despatxos, espais de la Universitat, espais de treball o tallers...) adaptant-nos a les preferències i agendes de les persones entrevistades per a facilitar així un clima de major confiança i comoditat.

Partíem d'un guió bàsic (en l'annex) per a totes les persones entrevistades, que posteriorment s'adaptava a les peculiaritats de cada una, amb l'objectiu d'aprofundir i donar espai perquè s'expressaren des de l'experiència i expertesa concreta. L'elaboració del guió es va fer tenint en compte els objectius principals del treball, però a més a més, es van tenir en compte els resultats i l'anàlisi quantitativa desenvolupats a l'informe preliminar lliurat en juliol. Així doncs, l'estructura del guió constava de quatre blocs. En el

primer es preguntava a les persones entrevistades per la rellevància de les Falles per a la ciutat de València, en el segon, per l'organització i gestió del ritual, des de diferents contextos i realitats segons les seues procedències. En el tercer apartat la conversa girava entorn al cadafal faller i el bloc que tancava la conversa tenia com a protagonista la figura de la FMV.

➡ **Grups de discussió**

El grup de discussió és una tècnica de recollida d'informació habitual en la metodologia qualitativa que ens permet captar les representacions ideològiques, els valors i les formacions imaginàries i afectives, dominants en un determinat grup social. Consisteix en un grup d'unes cinc a deu persones seleccionades de manera anònima d'acord amb certes característiques i sense relació entre elles, orientat per una persona moderadora amb experiència, en el qual es discuteix i s'elabora el discurs sobre l'objecte d'estudi. Este discurs és enregistrat i transcrit literalment per tal d'analitzar-lo i interpretar-lo posteriorment.

Fer un grup de discussió consisteix a generar una conversa que ha estat curosament organitzada per tal que puga haver-hi una discussió relaxada i confortable per a les persones participants, que exposaran les seues idees i comentaris en un grup amb el qual comparteixen certes característiques comunes.

El disseny, la preparació, la convocatòria i la realització del grup són aspectes molt importants per tal d'assegurar la validesa d'un grup de discussió i per tal que afloren els discursos. Per això, en esta recerca ens hi hem dedicat amb molta cura.

El guió de temes a abordar en el grup de discussió ha respost als objectius de la nostra recerca; més en concret a conèixer els discursos, les valoracions i experiències al voltant de les Falles de la ciutat de València, tant en aspectes genèrics com en qüestions relacionades amb la desigualtat per raons de gènere.

Pel que fa a la composició dels diferents grups hem procurat respondre a l'objectiu de recollir els diferents discursos que foren més rellevants en relació al nostre objecte. Per tant, hem mirat d'identificar identificar els col·lectius que podien tindre diferents lectures per la seua posició en l'estructura social i en l'estructura de discursos en referència a les Falles de la ciutat de València. Com a resultat, hem definit sis grups de discussió d'acord a les següents variables:

➡ Ser faller/a - No ser faller/a però tindre relació activa amb les falles - No ser faller/a.

➡ Ser home - Ser dona.

Els grups de discussió realitzats i resultants del creuament de dites variables han estat:

1. Hòmens fallers de la ciutat de València: hòmens membres d'una comissió fallera.

2. Dones falleres de la ciutat de València: dones membres d'una comissió fallera.

3. Hòmens no fallers però amb relació activa amb les falles de la ciutat de València: professionals de la música que actuen en les falles, artistes fallers, estudiosos del món de les falles, dissenyadors del tèxtil faller, relacionats amb la pirotècnia, etc...

4. Dones no falleres però amb relació activa amb les falles de la ciutat de València: professionals de la música que actuen en les falles, artistes falleres, estudioses del món de les falles, dissenyadores del tèxtil faller, relacionades amb la pirotècnia, etc

5. Hòmens no fallers i sense relació activa amb les falles de la ciutat de València amb o sense participació com a ciutadans a les festes de les Falles.

6. Dones no falleres i sense relació activa amb les falles de la ciutat de València amb o sense participació com a ciutadanes en les festes de les Falles.

A més, dins de cada grup de discussió hem tingut en compte mantenir una certa heterogeneïtat per tal de captar possibles discursos diferents (perfils annexats). Així, per exemple, entre altres perfils convocàrem: persones de falles de diferents categories i de diferents zones de la ciutat, persones de diferents edats, persones de diferents contextos o espais vinculats a les falles, persones pertanyents a associacions i d'altres no associades. Però alhora, procuràrem certa homogeneïtat dins dels grups, per tal que les diferències no cohibiren el discurs de ningú en referència al tema que ens interessa. Per això, vàrem fer grups diferents per sexe i vàrem separar les persones que estan més vinculades a les falles de les que no.

Una vegada dissenyats els grups de discussió, iniciàrem el procés de captació de les persones fins a completar grups d'entre sis i deu persones. Este procés es va realitzar tant per atzar (escollint falles o associacions diverses) com per l'anomenada "tècnica de la bola de neu".

Els grups es convocaren en els dies i franges horàries que ens permeteren reunir un màxim de participants i es realitzaren en una sala de la Universitat de València, tant per la seua fàcil accessibilitat i idoneïtat com pel fet que simbòlicament és un espai relativament neutre en referència al nostre tema d'estudi.

En les reunions vàrem acudir sempre dues persones, una persona moderadora i una altra persona de suport, encarregada de rebre els i les participants i d'altres aspectes pràctics com la cura de l'enregistrament dels grups o la presa de notes sobre la dinàmica donada. En referència a la dinàmica dels grups, la persona moderadora va introduir la reunió obrint una ronda de presentació de les persones participants i de la recerca explicant la dinàmica del grup de discussió. Per tal d'iniciar la conversa, va llançar una pregunta oberta relacionada amb la percepció sobre les Falles a la ciutat de València i, tot seguit, es va encarregar de llançar els diferents temes a investigar per tal que les participants pogueren fer les seues aportacions al respecte, tenint cura de fomentar la participació de tothom i perquè pogueren aflorar els diferents discursos sobre les Falles de la ciutat de València i de les qüestions relacionades amb les desigualtat de gè-

nere. Val a dir que tots els grups varen disposar d'un alt nivell de participació i fluïdesa i permeteren que les persones assistents exposaren la seua percepció i experiència en relació als diferents aspectes de les Falles de la ciutat de València.

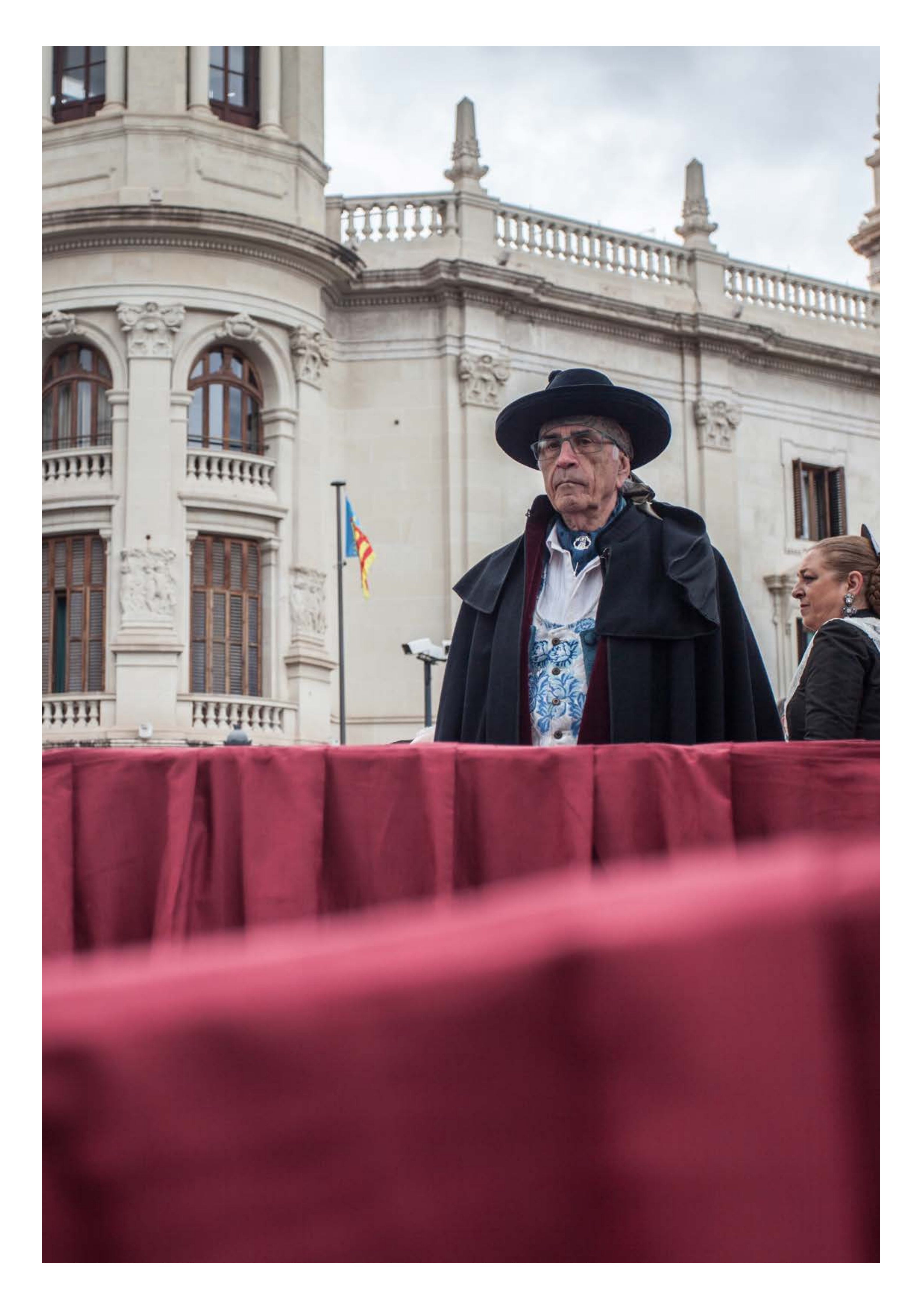
Finalment, tots els grups han estat transcrits literalment i analitzats posteriorment.

Observació.

L'observació s'ha desenvolupat durant la celebració de les Falles 2018. S'ha dut a terme mitjançant un equip format per catorze persones, entre les quals hi havia membres del Consell Municipal de les Dones i la Igualtat de la ciutat de València. L'objecte d'esta observació han estat els elements artístics de la festa; s'han analitzat 207 falles, des de la Secció Especial fins a la cinquena categoria (annexat el llistat de falles observades) en tota la cartografia de la ciutat de València. A més, es van visitar i documentar totes les falles amb presidentes (D) i presentades al premi Caliu (C), un premi impulsat per primera vegada per la Regidoria d'Igualtat i Polítiques Inclusives de l'Ajuntament de València, juntament amb la Regidoria de Cultura Festiva, que tenia com a objecte escenificar el principi d'igualtat de tracte i no discriminació per motiu de sexe, orientació sexual, identitat de gènere, ètnia, cultura, procedència, religió, creença, situació de pobresa, diversitat funcional o qualsevol altra causa. Aquest premi té una finalitat clara: contribuir a la prevenció de la intolerància, l'odi o qualsevol forma de discriminació. L'observació es va dur a terme amb l'ajuda d'un guió d'observació (annexat), que facilitava la tasca a les persones de l'equip.

De manera paral·lela es van observar diferents actes de les festes; presentacions de llibres fallers, lliurament de premis, La Crida, la Cavalcada del Ninot, la Cavalcada del Patrimoni, la Plantà, l'Ofrena de flors, la Cavalcada del foc, La Cremà, la Fonteta, la Festa de les Lletres Falleres... Així mateix, s'ha elaborat un recull de fons de material fotogràfic (Annex fotogràfic) per a una anàlisi posterior.

Per raons ètiques però també per a afavorir la comoditat, la confiança i, en conseqüència, la sinceritat de les persones que ens van acompanyar en l'estudi, a totes se'ls va garantir l'anonimat i confidencialitat dels testimonis i experiències.

IV. Les falles en dades: una auditoria de gènere

L'anàlisi des d'una perspectiva de gènere de l'organització i gestió de la festa de les Falles és important ja que els espais, comportaments, límits o activitats pròpies de dones i hòmens durant les festes indica com es conceben les relacions de gènere i les diferents maneres que tenen de participar-hi.

Les Falles són així mateix un mecanisme vertebrador i dinamitzador de la comunitat. En este sentit, no solament és important que se celebren, sinó també com s'organitzen, fet a través del qual certs col·lectius cobren protagonisme i prestigi social. Açò requereix la creació o existència d'infraestructures (grans o xicotetes) que s'ocupen de l'organització de les festes. En el cas que ens ocupa, la gestió mixta de la festa és desenvolupada tant per les comissions falleres com per entitats públiques més aglutinadores com la JCF i la Regidoria de Cultura Festiva, la qual cosa suposa que els mecanismes d'exclusió poden generar-se abans de la celebració mateixa. La participació de dones i hòmens en l'organització presenta així mateix aspectes diferencials que és necessari conéixer, tal com les conseqüències en la manera de participar-hi.

Les tasques d'organització d'un esdeveniment festiu podrien dividir-se en dues àrees molt diferenciades: la de planificació, que suposa tot un treball previ a la celebració festiva, i la d'execució, que inclou totes les tasques que es realitzen durant la celebració mateixa.

Òbviament, les tasques de planificació són les que suposen el gruix del treball d'organització de la festa i inclouen, especialment, el treball dirigit a especificar què es fa, com es fa i on es fa, així com dur a terme el treball administratiu associat (petició de permissos, presentació d'instàncies per a subvencions, comunicació amb l'Ajuntament, altres instàncies formals, etc.). Este tipus de treballs té una durada que s'allarga en el temps i per això necessiten una dedicació continuada durant este període i persones que se'n responsabilitzen.

El primer aspecte destacable en l'organització de les festes és la dificultat existent per a trobar persones que es responsabilitzen d'este compromís amb la comissió fallera. Açò es desprén dels resultats de l'*Enquesta sobre la percepció social del col·lectiu faller davant la festa de les Falles com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat*, encomanada per la Regidoria de Cultura Festiva de l'Ajuntament de València l'any 2017. Davant la pregunta *Ocupa vosté en este exercici o ha ocupat en els últims cinc anys, un càrrec de responsabilitat en la seua comissió fallera?*, el 31,8% de les persones va respondre que sí, enfront d'un 68,2% que no va ocupar cap càrrec en els darrers cinc anys. Així i tot, si aprofundim un poc més en les dades, veiem que el perfil de persona que participa activament en càrrecs de responsabilitat és el d'un home de mitjana edat, entre 35 i 49 anys. Una de les raons d'esta situació, segons les persones participants en l'estudi, és que estos càrrecs exigeixen un nivell de responsabilitat i una dedicació en temps i energia que poques persones estan disposades o poden assumir.

Un altre aspecte que és necessari explicar per a poder entendre la dinàmica d'organització de les comissions falleres és que la gestió i organització en el casal les duen a terme un nombre reduït de persones. Si ens fixem en les estructures típiques dels organigrames fallers, veurem que, tot i que varien d'una comissió a una altra, solen estar constituïdes per: una presidència, diferents vicepresidències, secretaria (que a vegades compta amb vicesecretaries), secció econòmica integrada per una tresoreria i una persona comptadora i delegació de loteria i, finalment, diferents delegacions temàtiques (econòmica, protocol, infantil, festejos...). Com veurem en el següent apartat, quant a participació de les dones, cal dir que la paritat en les festes grans de la ciutat de València és més aviat una excepció que una regla i que segueixen sent més els casos en els quals les dones són minoria o, directament, estan absents. A continuació s'analitzaran alguns aspectes relatius a esta menor presència femenina.

a. Participació de les dones en l'organització de les Falles

Un dels motius pels quals no es troben quasi dones en els òrgans d'organització i gestió de les comissions falleres és la dificultat per a conciliar els seus temps vitals. L'organització fallera requereix d'una implicació a llarg termini que no moltes dones poden compaginar amb el seu treball fora i dins de casa. Açò, en principi, sembla que no és un problema per als hòmens fallers, ja que si reprenem el perfil de la persona que assumeix càrrecs de responsabilitat segons els resultats de l'enquesta fallera, són hòmens entre 35 i 49 anys, és a dir, un segment d'edat amb un alt percentatge de paternitat.

Ja s'ha fet esment al fet que la tasca d'organització s'estén en el temps i exigeix d'una certa disponibilitat per a poder acudir a reunions regulars, per a realitzar els tràmits necessaris, quedar amb els proveïdors/es del casal... En general, la possibilitat de convocar reunions en horaris més convenients per a les dones que es troben en esta situació és un aspecte que no es té en compte des de les comissions mateixes, cosa que fa difícil la participació a certs sectors de la ciutadania, especialment a les dones.

Tot i les poques facilitats de participació activa en els casals que l'organització de temps vitals dona a les dones, estes han mostrat cada vegada més la seua implicació i el seu compromís amb les comissions de les quals formen part. Al següent gràfic [3],

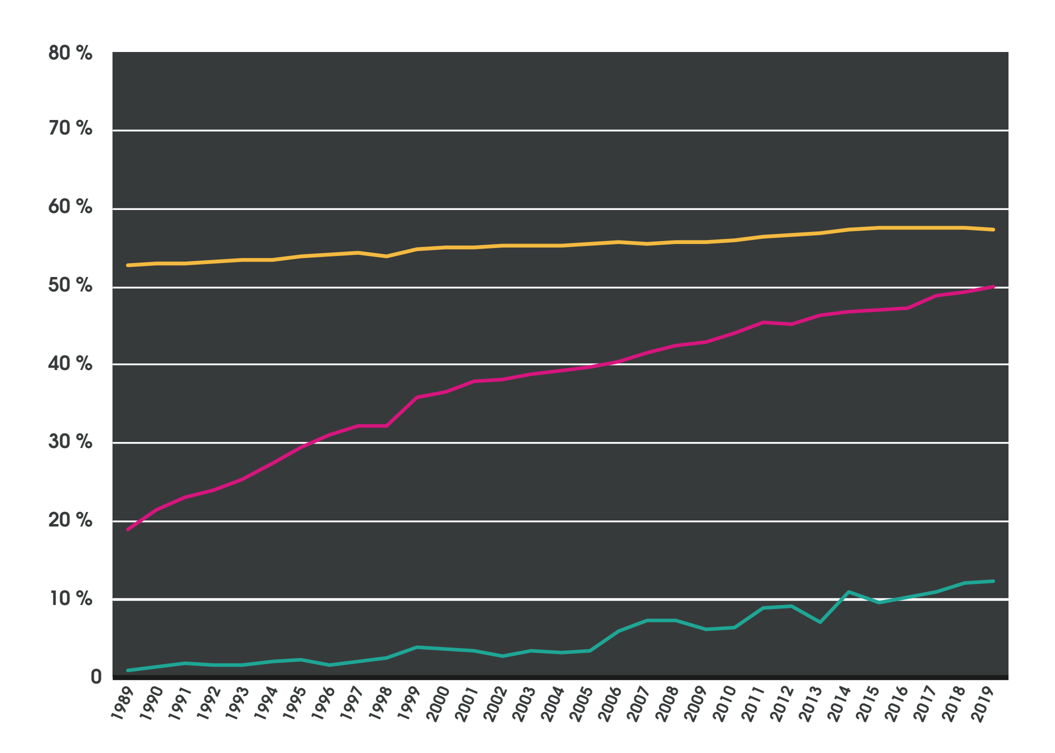
3: Totes les dades treballades en el present epígraf han estat facilitades per la JCF.

Gràfic 1 [Evolució dels càrrecs (1989-2018)], podem veure com des de l'any 1989 fins a les últimes eleccions de directives a principis de l'exercici 2018/2019, trobem un increment positiu en el desenvolupament de càrrecs per part de dones en les juntes directives de les comissions falleres adscrites a JCF.

Gràfic 1

EVOLUCIÓ DELS CÀRRECS (1989-2019)

Al gràfic podem apreciar que els espais organitzatius en què les dones han estat més actives als últims 30 anys han sigut les vocalies. Des de l'any 1989 el percentatge de participació de les dones ha superat el dels hòmens, oscil·lant entre el 53% vocals dones i 47% vocals hòmens fins al 57% de dones i 43% d'hòmens que trobem en l'actual exercici faller (2018/19).

Cal fer una especial referència al cas de les directives, ja que han vist un augment significatiu de dones. Això és, en els darrers anys s'ha incrementat un 31% el nombre de dones en els espais de màxim poder de la festa. En altres termes, de les 1198 dones directives l'any 89, a dia de hui la xifra s'ha incrementat fins a arribar a les

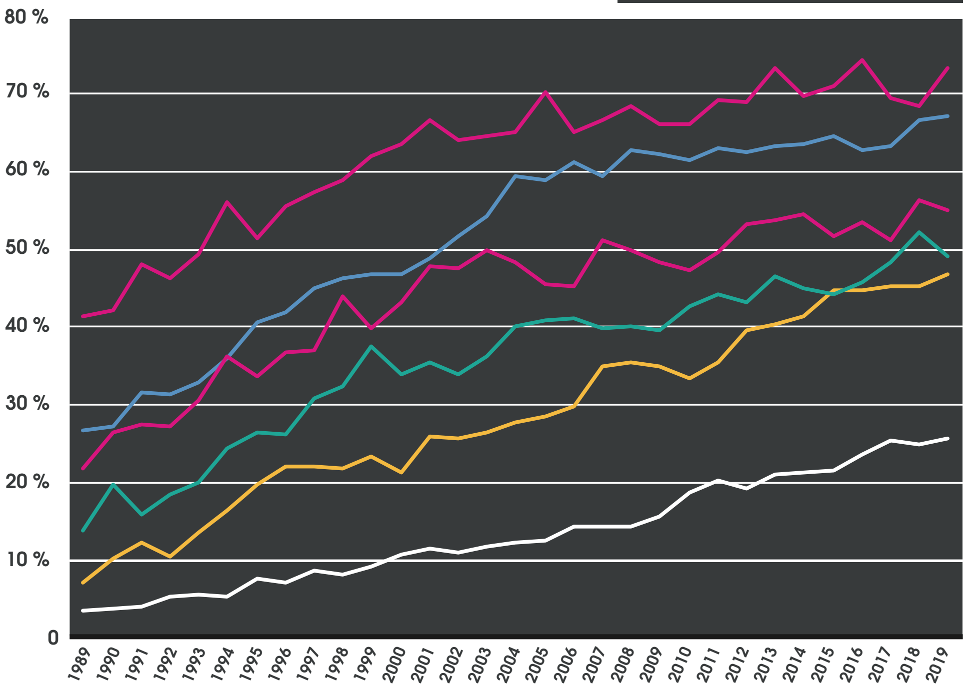
3183. Esta quantitat iguala a la d'hòmens directius: enguany hi ha un 50% d'hòmens i dones directives.

Amb tot, en esta auditoria de gènere volem anar més enllà de les dades i saber on estan les dones. És a dir, quins papers o rols desenvolupen hòmens i dones en estes directives. Com podem observar al Gràfic 2 [Evolució dels càrrecs dins de les directives (1989-2019)], la tendència de participació de les dones en els diferents espais dels màxims òrgans de gestió dels casals és positiva, és a dir, en les diferents tasques que podem descompondre una directiva, les dones cada vegada han assumit més responsabilitats. S'ha de tenir en compte l'increment del 40% en les tresoreries, el 35% en comptadores, i fins i tot, el 22% en les vicepresidències. Malgrat tots estos avanços, podem afirmar que els càrrecs dins de les directives estan molt marcats pel sexe de les persones.

Gràfic 2

EVOLUCIÓ DELS CÀRRECS DINS LA DIRECTIVA (1989-2019)

A tall d'exemple, al Gràfic 3 [Càrrecs dins de les directives (2018-19)], si ens fixem en les secretaries i vicesecretaries, trobem un gran percentatge de dones, mentre que en les presidències i vicepresidències és on trobem els percentatges més alts d'hòmens. Al gràfic apreciem que hi ha espais de gestió dels casals on les diferències percentuals, i sexuals, de les persones que duen a terme la tasca en concret no és significativa. Este seria el cas de totes les àrees de les àrees administratives; tresoreries, comptadores o vicecomptadores

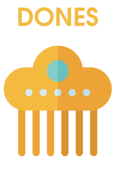
Gràfic 3

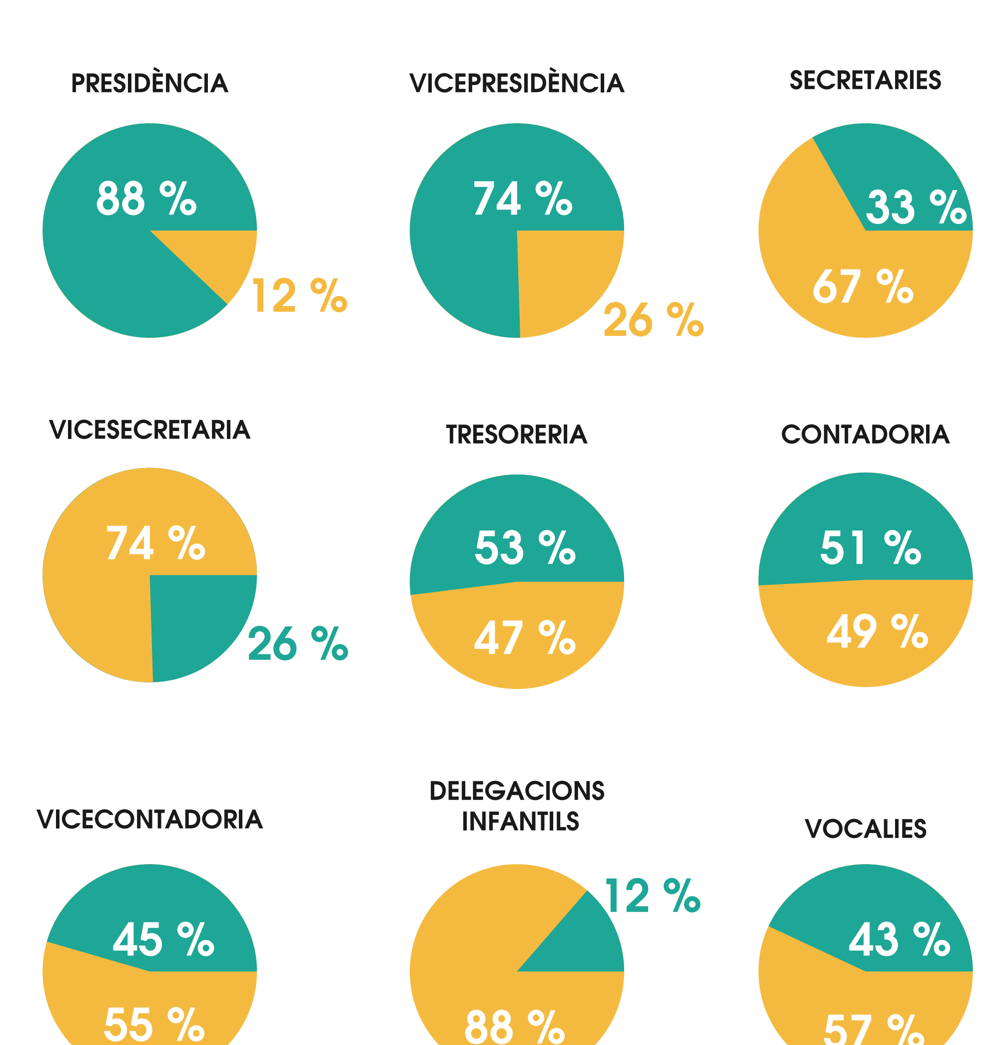
CÀRRECS DINS LES DIRECTIVES (2018-19)

HOMES

DONES

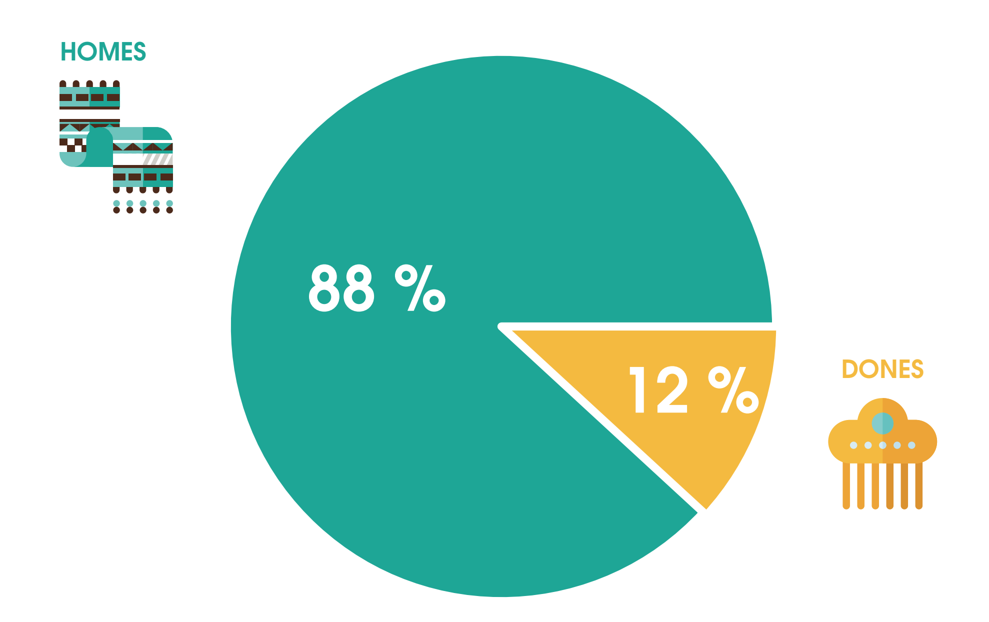

Cal fer esment específic a la contraposició estadística entre les presidències i les delegacions infantils. Tot i que les dues comparteixen percentatges (un 88% i un 12%), la relació de sexes és antagònica, cosa que mostra la continuïtat de la reproducció dels rols tradicionals de gènere: els hòmens són els caps de les tasques executives, de més representació i prestigi públic alhora que les tasques de les dones estan íntimament vinculades amb la capacitat reproductiva i la criança.

La masculinització de les presidències es reflexa amb claredat als gràfics 4 i 5. L'increment de dones presidentes està sent el més lent en els darrers 30 anys amb una pujada de l'11% . En tres dècades les falles de València han passat de tenir tres dones presidentes de falles a tenir-ne 47 en l'exercici 2019. Especialment visual és el gràfic 5, en el qual detectem que en les falles de la Secció Especial i la Secció Primera A (màxima categoria de la festa al cim de la piràmide del prestigi festiu) no hi ha cap dona presidenta en l'exercici 2017/18.

Gràfic 4

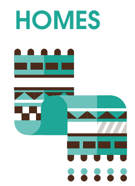
PRESIDÈNCIES DE FALLES
(TOTAL, 2017-18)

Gràfic 5

PRESIDÈNCIES DE FALLES
PER SECCIÓ (2017-18)

HOMES

DONES

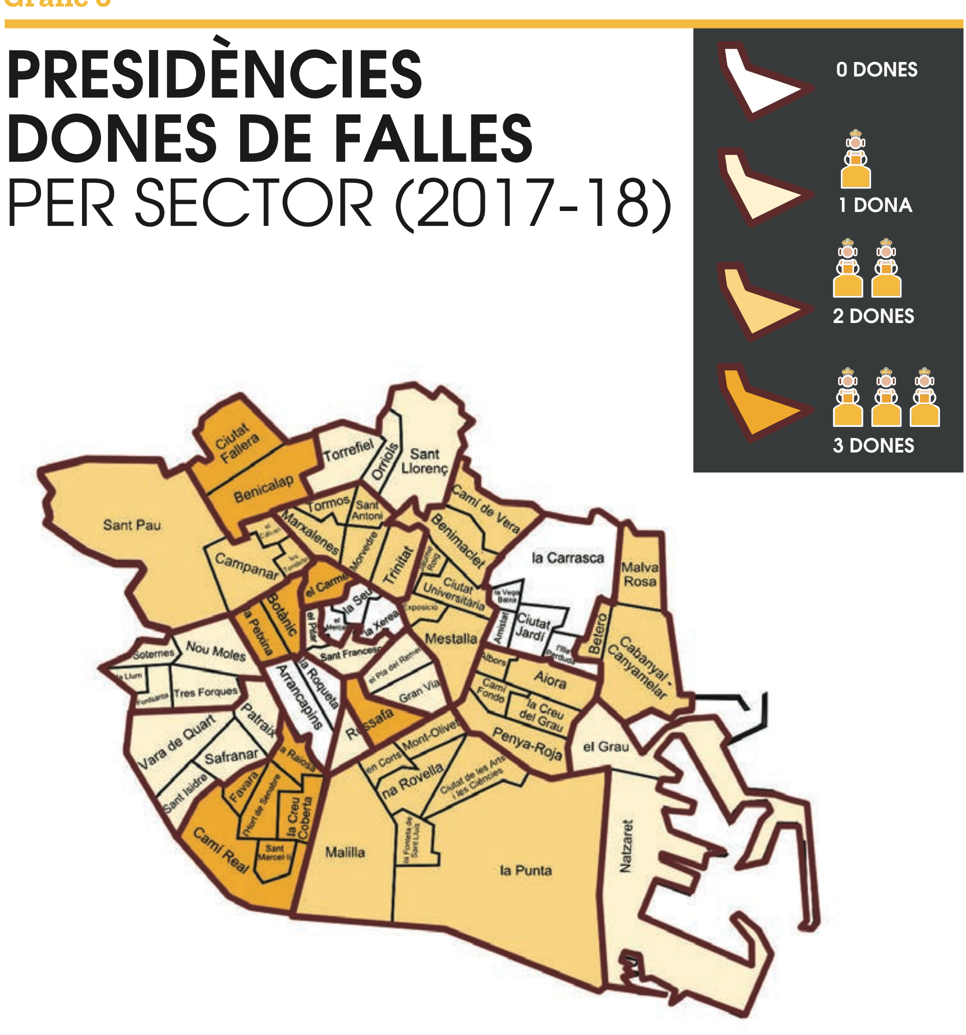

Secció	Homes	Dones
ESPECIAL	100 %	0 %
1A	100 %	0 %
1B	94 %	6%
2A	85 %	15 %
2B	100 %	0 %
3A	89 %	11 %
3B	89 %	11 %
3C	91 %	9 %
4A	83 %	17 %
4B	94 %	6 %
4C	67 %	33 %
5A	83 %	17 %
5B	89 %	11 %
5C	89 %	11 %
6A	94%	6 %
6B	100 %	0 %
6C	83 %	17 %
7A	93 %	7 %
7B	79 %	21 %
7C	89 %	11 %
8A	89 %	11 %
8B	78 %	22 %
8C	78 %	22 %

0 · 20 % · 40 % · 60 % · 80 % · 100 %

No és l'única categoria sense presència femenina en els seus espais de representació, l'absència de dones la trobem també en les seccions 2B i 6A. La secció amb més presidentes és la 4C amb un 33%, és a dir, sis de díhuit falles que componen la secció. De manera paral·lela, al Gràfic 6 identifiquem les presidentes en la cartografia de la ciutat. Tot i que el percentatge de presidentes és molt inferior al dels hòmens, podem trobar-ne a tots els sectors de la ciutat en major o menor mesura, amb l'excepció del sector 1 (La Seu - La Xerea - El Mercat), el sector 7 (Arrancapins - La Roqueta) i el sector 19 (Algiròs), on cap dona ostenta el càrrec de presidenta.

Gràfic 6

Per a finalitzar esta auditoria de gènere de l'entramat d'institucions que interaccionen en les Falles de València, analitzarem els organigrames dels dos ens amb pes festiu, un pel caràcter gestor i organitzador de la festa: la JCF, i l'altre pel seu caràcter representatiu del col·lectiu faller: la Interagrupació Fallera de València.

La Interagrupació Fallera de València és, segons els seus propis estatuts, una entitat sense ànim de lucre que s'acull al que es disposa en el reglament de la JCF. La Interagrupació està composta per totes aquelles agrupacions de falles, constituïdes i inscrites en el cens de la JCF i que sol·liciten incorporar-s'hi. Les finalitats que té l'ens dins de l'entramat faller són:

1. Realitzar activitats socioculturals.

2. Realitzar actes col·lectius.

3. Facilitar documentació, informació i assessorament a les Agrupacions Falleres

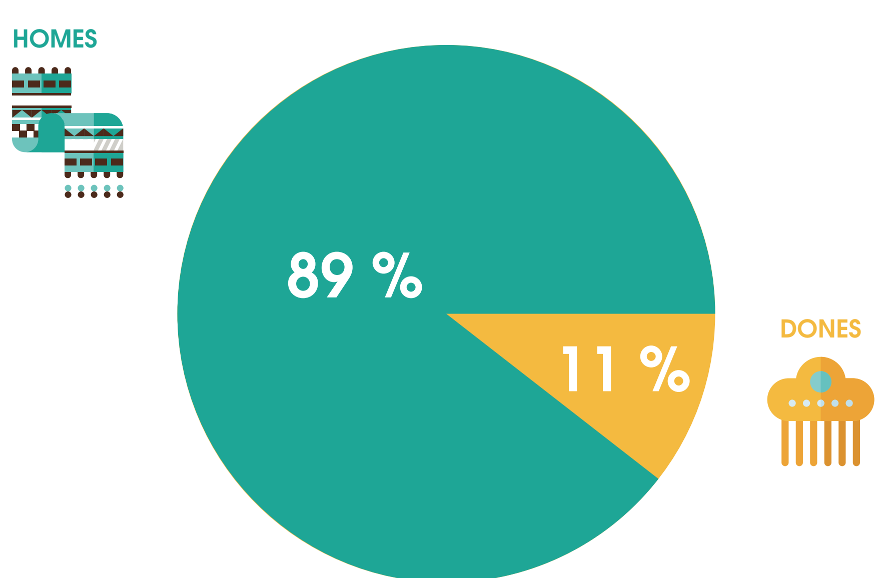
4. Generar opinió i realitzar anàlisis i estudis de les diferents alternatives que es pogueren plantejar en benefici de la festa fallera en el seu conjunt.

Seguint l'article 14, la Comissió Executiva de la Interagrupació estarà formada per "presidente, 2 Vicepresidentes, Secretario General y aquellos cargos que se crean oportunos en su momento".

Gràfic 7

CÀRRECS DIRECTIUS D'INTERAGRUPACIÓ (2018-19)

La JCF, per la seua banda, "és una entitat de dret públic de naturalesa institucional, que depén del municipi de València"

En el web de la Interagrupació trobem el nou organigrama per a l'exercici 2018/19. En l'organigrama, sols un 11% són dones i un 89% hòmens (Gràfic 7), és a dir, dos dones d'un equip directiu de dèneu persones. Una d'estes dones és l'encarregada dels mitjans de comunicació i l'altra ostenta un triumvirat en la vicepresidència quarta, responsable dels festejos.

La JCF, per la seua banda, "és una entitat de dret públic de naturalesa institucional, que depén del municipi de València" (Art. 1.1 Reglament Intern JCF). El funcionament i, en conseqüència, les estructures, son més complexes que les de les comissions falleres o la Interagrupació. La presidència executiva de JCF recau, segons el Art. 4.1 del Reg. Intern de JCF, en "el regidor de l'Excel·lentíssim Ajuntament de València que designe l'alcalde". La presidència de la JCF està assistida en la seua gestió per una junta directiva formada de cinc vicepresidències triades per la presidència, almenys dos de les quals han de ser triades d'entre els vocals electes de la JCF i la persona encarregada de la secretaria general.

Entre les finalitats de la Junta està "proposar, organitzar i vetlar pel correcte desenvolupament dels festejos i activitats que comprometen el conjunt de les comissions falleres, així com la cooperació amb les institucions i la resta d'organismes públics o privats amb vista al major èxit, difusió i prestigi de les Falles de la ciutat de València" (Art. 6.1 Reglament Intern JCF). Esta gestió diària s'organitza en delegacions, cada una de les quals disposa d'un delegat/da i un secretari/a designats per les vicepresidències necessàriament d'entre els/les vocals (ja siguen electes o de lliure designació). Els i les vocals electes són 78 persones (conegudes amb la designació de delegats/des de sector) triades directament per les comissions falleres: cada un dels 26 sectors fallers en què es divideix territorialment la ciutat trien tres delegats/des de sector, a raó d'una persona per any per a un total de tres exercicis fallers cadascú.

El conjunt format pels 78 vocals electes, més els 22 vocals de lliure designació i les 22 presidències d'agrupació formen el Ple de la Junta Central Fallera. Este és l'òrgan de deliberació i té caràcter decisori; seguint el Reglament "es constitueix com la instància màxima de decisió en el si de la JCF en aquelles funcions de naturalesa fallera que siguen de la seua competència" (Art. 17.1). Tanmateix, la màxima instància de decisió de l'àmbit faller és l'Assemblea General de Presidents de la JCF. El màxim òrgan de poder faller està compost pel president de la JCF i les presidències de cada una de les Comissions de Falla, o persona en qui deleguen la representació. (Art. 54 i 55 del Reglament Faller).

Atesa la complexitat de l'estructura de la JCF, en este estudi posarem el focus en l'actual direcció de l'ens. Així, el Gràfic 8 ens mostra que el total de càrrecs de la JCF per al període 2018/19, el percentatge d'hòmens del total de càrrecs és més elevat que el de dones. Esta diferència es redueix a l'analitzar la directiva, en la qual trobem que dels nou càrrecs directius que componen la cúspide de la JCF, tres són dones i sis hòmens (33% i 67%, respectivament).

Gràfic 8

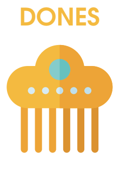
CÀRRECS DINS LA JUNTA CENTRAL FALLERA (2018-19)

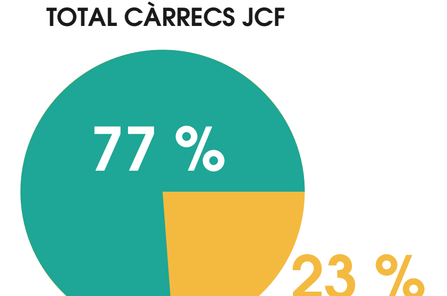
HOMES

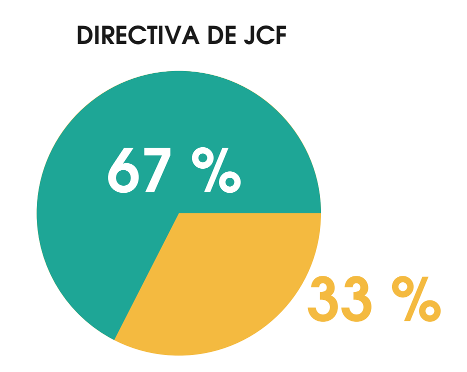
DONES

TOTAL CÀRRECS JCF

DIRECTIVA DE JCF

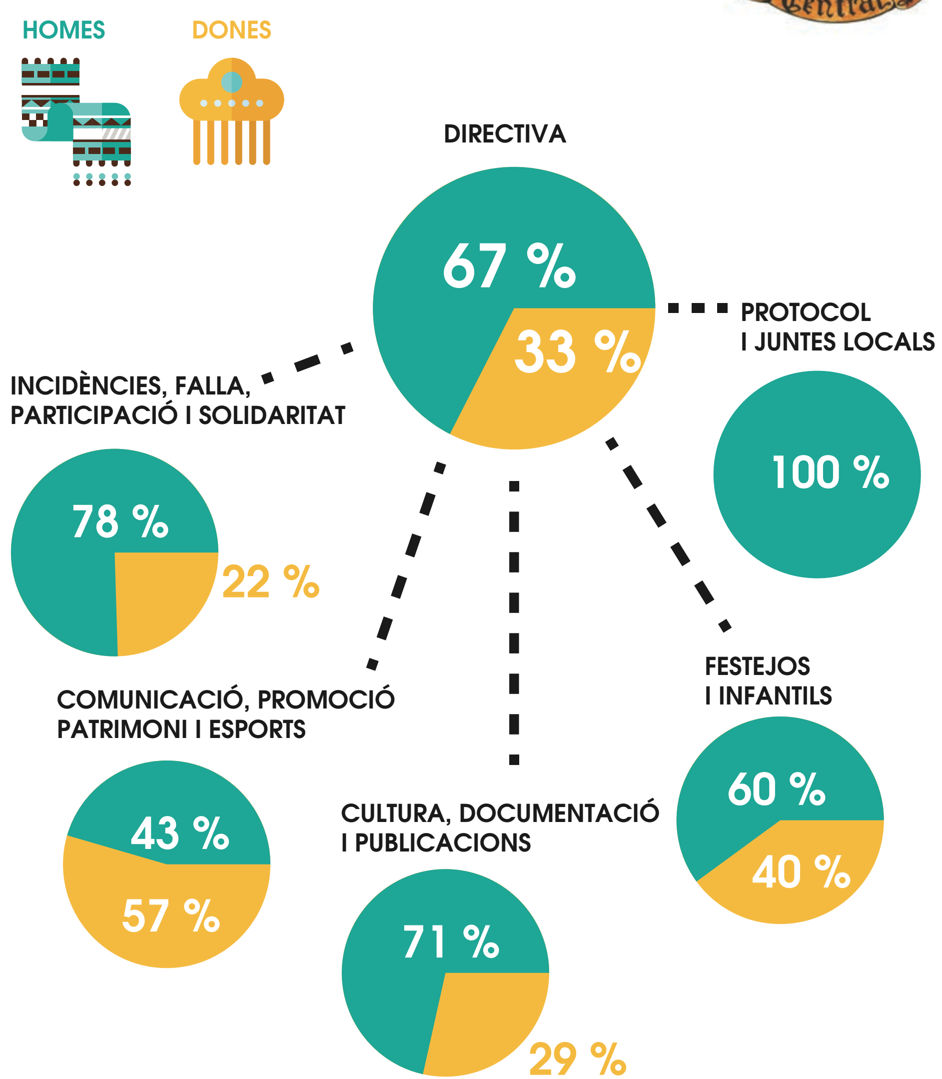
De les cinc vicepresidències dos estan regides per dones

Alhora, si ens fixem sols en la cúspide de la JCF (Gràfic 9), integrada per: presidència, secretaria general, tresoreria i cinc vicepresidències; veiem que la ponderació encara està molt marcada pels varons. Tot i això, si observem els lideratges de les vicepresidències les diferències es redueixen. De les cinc vicepresidències dos estan regides per dones (comunicació, promoció, patrimoni i esports i cultura, documentació i publicacions), mentre que el darrer període 2017/18 trobàvem tres de les cinc vicepresidències liderades per dones. Així mateix, observem que dos dels cinc equips de les vicepresidències són paritaris, malgrat l'absència de dones en l'equip de protocol i Juntes Locals. Tot i això, no podem acabar este apartat sense ressaltar la vicepresidència de festejos i infantil de la JCF, la qual està ostentada per un home, trencant així les dinàmiques vistes a les comissions.

Gràfic 9

DIRECTIVA DE LA JUNTA CENTRAL FALLERA (2018-19)

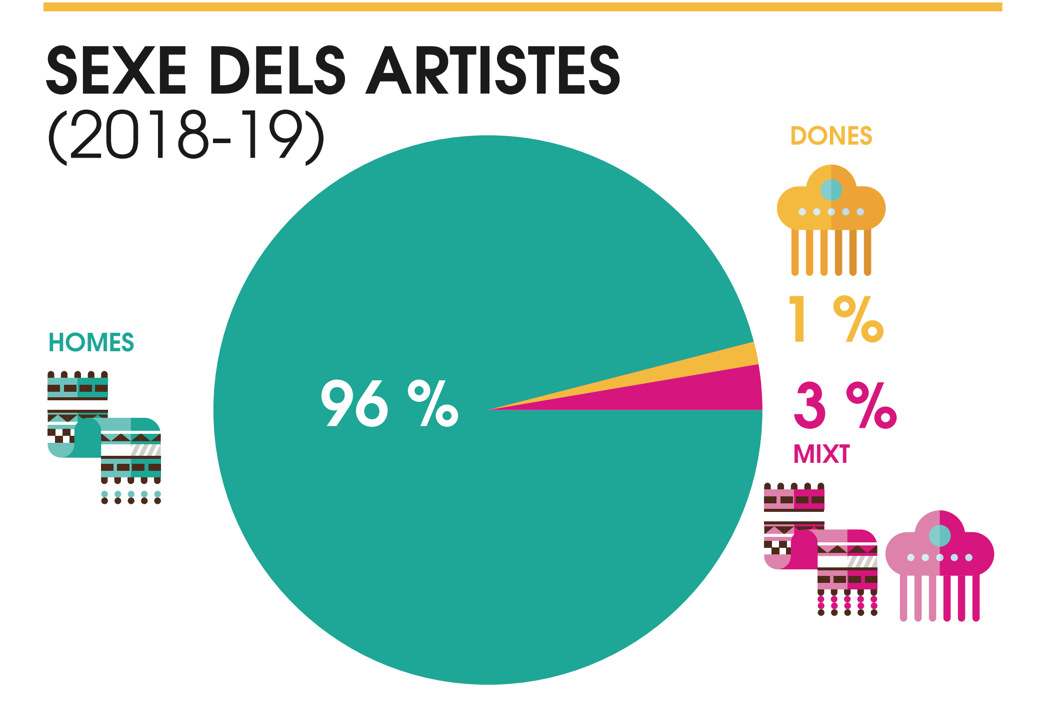
b. El cadafal en dades quantitatives

Com ja s'ha explicitat al principi d'este informe, un dels objectius de l'estudi és realitzar una auditoria de gènere de les Falles de la ciutat de València. És a dir, quantificar hòmens i dones dins de la festa. Per descomptat, com ja s'ha expressat amb anterioritat, la recerca va més enllà de les dades numèriques. Però, tot i això, ens va semblar interessant fer també l'auditoria merament numèrica als cadafals fallers.

Per esta raó, en esta segona part de l'auditoria fallera de gènere, l'equip d'observació va comptar els cadafals. El còmput va ser dels següents elements de les falles: si estaven davant d'un cadafal fet per un o una artista faller/a, quin era el sexe del remat de la falla, en quantes falles predominava la presència de ninots femenins enfront dels masculins i viceversa, la utilització o no d'un llenguatge inclusiu en els cartells i, finalment, quantes falles representaven els cossos de les dones hipersexualitzats o cosificats. El resultat d'estos comptatges ens proporciona els primers indicadors per a detectar la intensitat del sexisme immers en el context faller.

Així, les dades més cridaneres apareixen comptabilitzant les autories de la falla. Tal com mostra el Gràfic 10 [Sexe dels/les artistes que signen les falles], sols l'1% dels cadafals analitzats han estat signats per dones artistes falleres enfront del 96% d'hòmens. Estos percentatges reflecteixen la realitat del gremi faller: dels 199 artistes agremiats, només 13 són dones (7%). Entre les artistes signants: María Teresa Maelia Santamarina amb dos obres i Inmaculada Ibáñez i Anna Ruiz Sospedra amb una cada una. El 3% restant són falles signades per empreses.

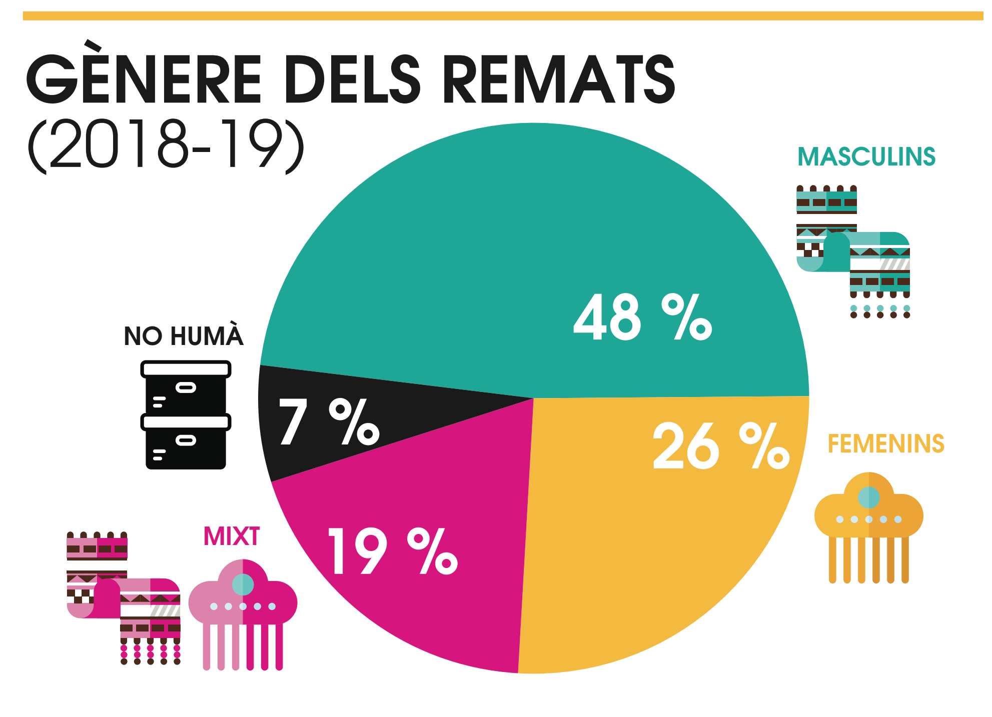
Gràfic 10

En relació amb la quantificació dels coronaments, Gràfic 11 [Sexe/Gènere dels remats], veiem que hi ha un predomini de figures masculines amb el 67% enfront d'un 25% de figures femenines. El gràfic també reflecteix un 19% de remats on hi havia el mateix nombre d'hòmens i dones representats i un 7% de figures no humanes, en-

cara que cal indicar que no poques vegades animals i coses són generalitzats i estan representats segons rols de gènere tradicionals, com mostra la imatge 1.

Gràfic 11

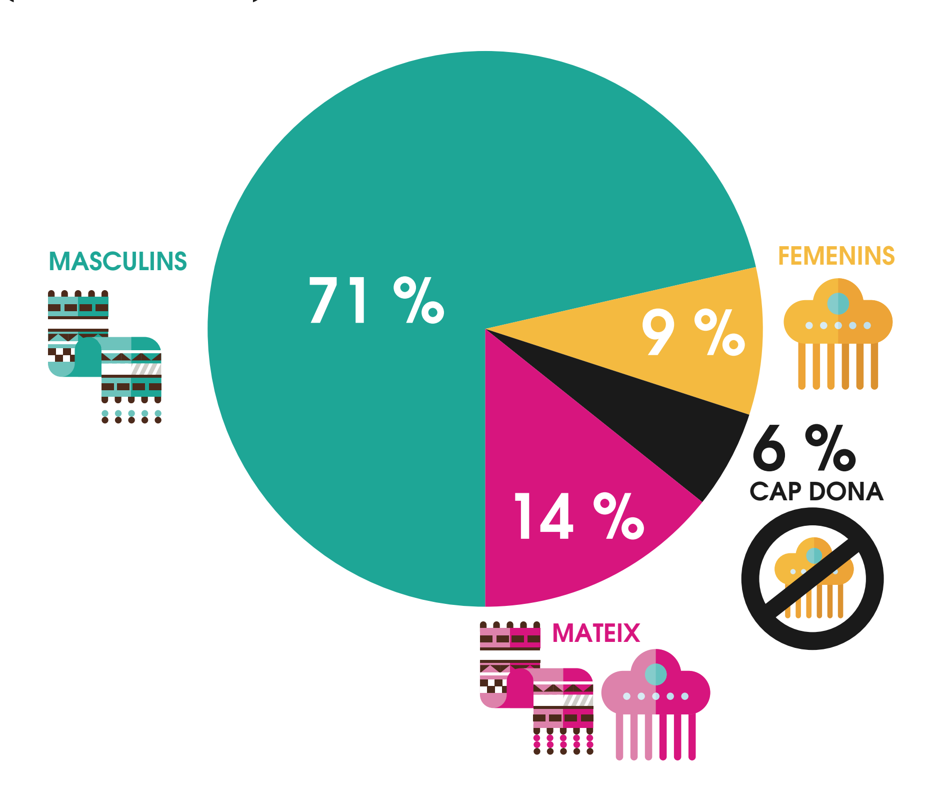
Imatge 1

Un altre detall comptabilitzat va ser la prevalença de ninots femenins enfront dels masculins i viceversa en un mateix cadafal (Gràfic 12). Així, verifiquem novament la predominança de les figures masculines front de les femenines. El punt més destacable d'este gràfic és el 6% de cadafals sense cap tipus de representació femenina.

Gràfic 12

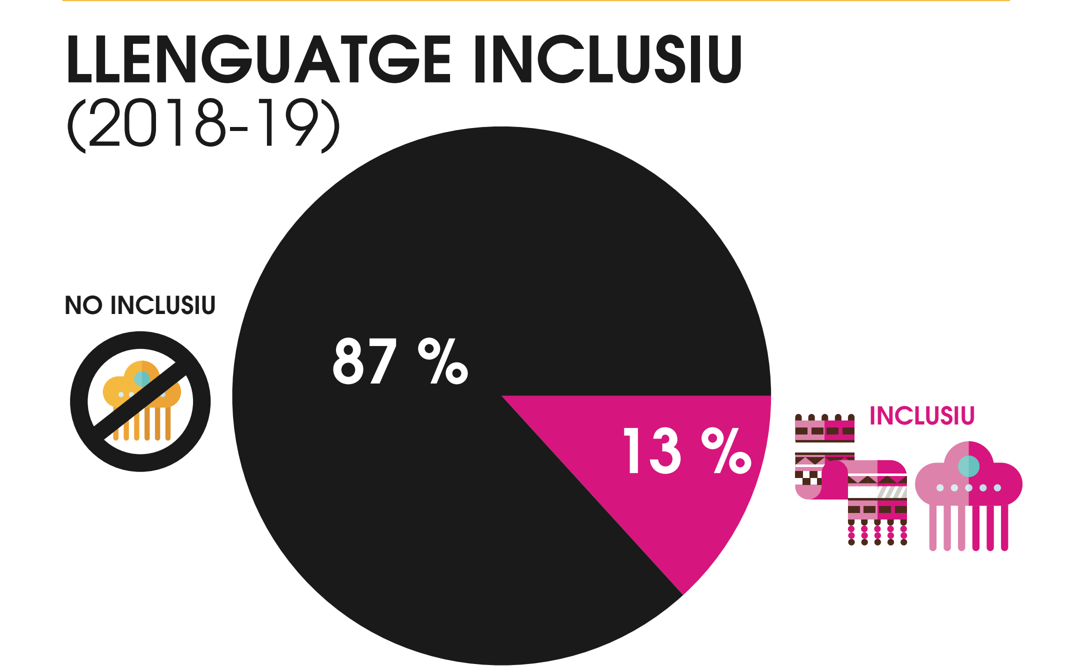
PREVALENÇA DE NINOTS FEMENINS I MASCULINS EN UN MATEIX CADAFAL (2018-19)

L'equip d'observació també es va fixar en els continguts dels textos de les falles, comptabilitzant quantes comissions empraven un llenguatge inclusiu (Gràfic 13) mitjançant el qual totes les persones són representades, però també un llenguatge que evita expressions xenòfobes, racistes o homòfobes. Per més que es va observar que un nombre significatiu de comissions estan sensibilitzades amb la qüestió (12%) encara hi ha un 79% de casals fallers que no fan servir este tipus de llenguatge.

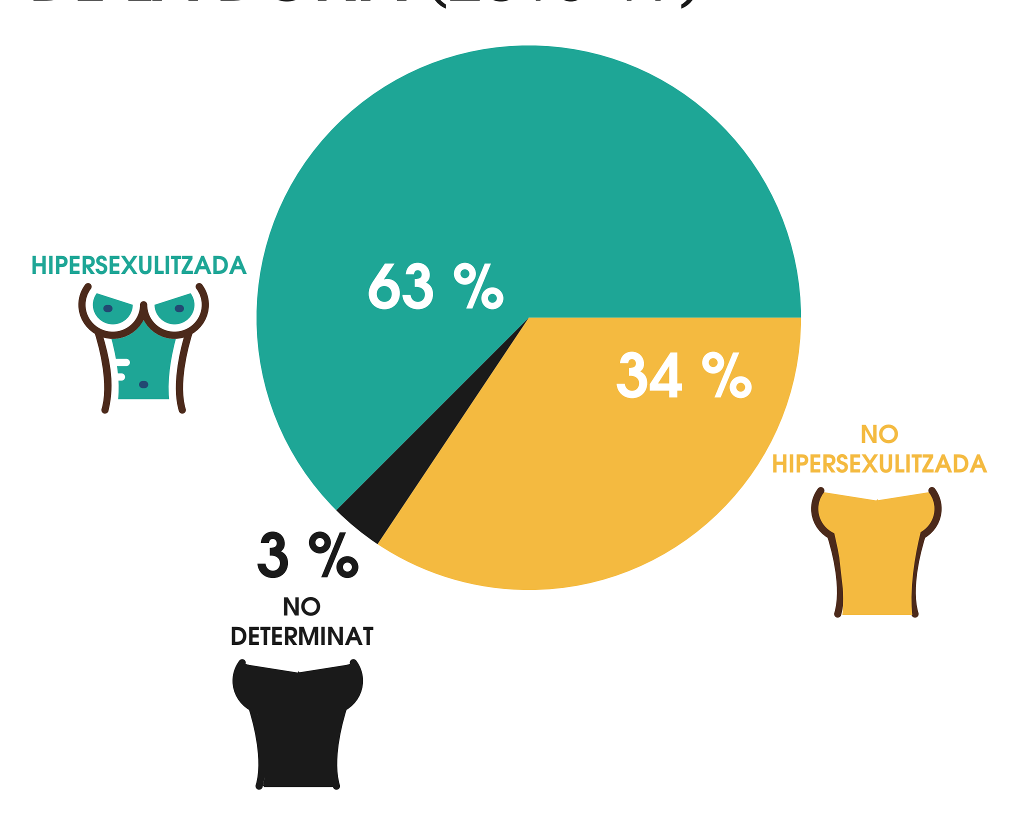
Gràfic 13

LLENGUATGE INCLUSIU (2018-19)

Gràfic 14

HIPERSEXUALITZACIÓ DE LA DONA (2018-19)

Per acabar, ens vam fixar en la representació dels cossos de les dones i vam apuntar la quantitat de cadafals que cosificaven els seus cossos mitjançant la hipersexualització, és a dir, representant-les com a cossos i valorant-les només per les seues funcions sexuals, ignorant les seues qualitats i habilitats intel·lectuals i personals, reduint-les a mers instruments de plaer d'altres persones. S'ha repetit en diferents ocasions al llarg d'este estudi que en les festivitats es reflecteixen les societats, conseqüentment, este tractament del cos de les dones no n'és una excepció i així ho trobem també en la publicitat, les sèries de televisió, els videojocs, els vídeos musicals, etc. El gràfic 14 ens mostra que en més de la meitat de les falles observades, el cos de les dones està hipersexualitzat, enfront d'un 29%, en què s'adeqüen a la realitat i reflecteixen la diversitat de cossos de dones existents. El 3% restant són els cadafals on no hi havia cap representació femenina.

V. La representació de les dones als monuments fallers: cossos i valors de gènere

Com hem vist al començament de l'informe, les transformacions festives són elements necessaris perquè sobrevisquen en el temps. Pel que fa a les Falles, són el relat d'un llarg procés pel qual una pràctica cultural popular de caràcter contestatari i subversiu és progressivament reconvertida en una expressió festiva no conflictiva dins l'esfera del poder.

Així doncs, les Falles tenen una llarga trajectòria, amb importants mutacions al llarg dels anys, que comença amb els populars cadafals satírics alçats cap a mitjan segle XVIII en les places i carrers dels barris històrics de la ciutat. Entre esta època i 1936 les Falles es van convertir en la primera festa de la ciutat, desplaçant el *Corpus Christi*, i també en una de les més importants i carismàtiques de la Comunitat Valenciana. Ja abans de la Guerra Civil, les Falles representaven una autentica litúrgia civil del valencianisme temperamental que expressava emocionalment la identitat valenciana (Ariño Villarroya, 1992). D'esta manera, i després de ser inicialment perseguides per les autoritats burgeses, quan estes van descobrir que les podien instrumentalitzar al seu favor les van transformar en la representació del seu poder; domesticant-ne l'essència satírica i subversiva i fent-les servir com a eina de producció i vehiculització dels seus valors socials, econòmics i de gènere.

Seguint Gil-Manuel Hernández (2011), l'essència satírica de les Falles de València va quedar relegada a la mínima expressió amb la instauració dels premis "enginy i gràcia" durant el franquisme. Estos premis van relegar la càrrega bufonesca, paròdica, transgressora i àcida per un "territori profilàctic de l'esteticisme 'graciós' o l'ocurrència desterrada" (2011:83). En altres paraules, una falla pot ser enginyosa i graciosa sense transgredir. La substitució de la sàtira fallera per este "succedani descafeïnat" és coherent amb l'estètica per l'estètica. És per això que si hui en dia un/a artista vol

tindre alguna oportunitat de guanyar algun dels premis, seguint la lògica imposada de la competitivitat reglamentada festera, han de cenyir-se als cànons estètics i artístics del moment; una de les principals raons per les que hòmens i dones són representats de manera diferenciada als cadafals.

a. Representació del cossos de dones i hòmens en les falles

Els grans mitjans de comunicació són a dia de hui els encarregats d'elegir les imatges que representen hòmens i dones. Les imatges, per descomptat, no són innocents i qui té el poder de representar, elegeix el seu posicionament moral respecte a la imatge representada.

Així, en les últimes dècades els mitjans han avançat inexorablement en la producció d'imatges de dones hipersexualitzades. En altres paraules, una representació de les dones que exalta la seua sexualitat en detriment de la seua capacitat de raciocini. La imatge dominant de la sexualitat femenina que està construint-se mostra les dones com a cossos: "la nueva cultura hipersexual redefine el éxito femenino dentro del reducido marco del atractivo sexual" (Walter, 2010:23).

Als cadafals trobem molts exemples d'esta hipersexualització, independentment del que la figura vulga transmetre. Així, tenim dones hipersexualitzades fent *running* (Imatge 2 i 3), guerreres (Imatge 4), bruixes (Imatge 5), romanes (Imatge 6), pintores (Imatge 7) o nimfes dels boscos (Imatge 8).

Imatge 3

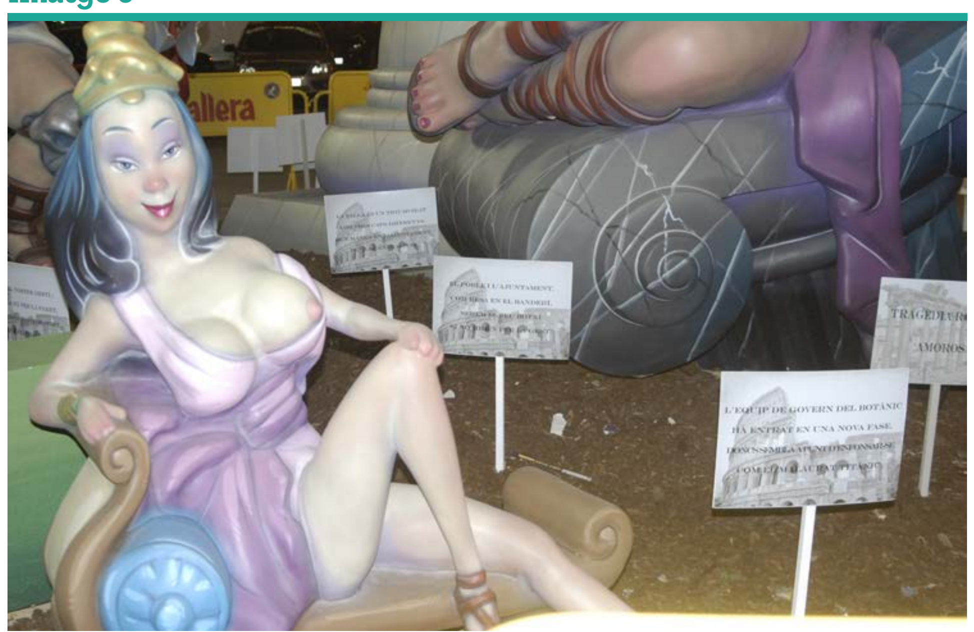
Imatge 4

Imatge 5

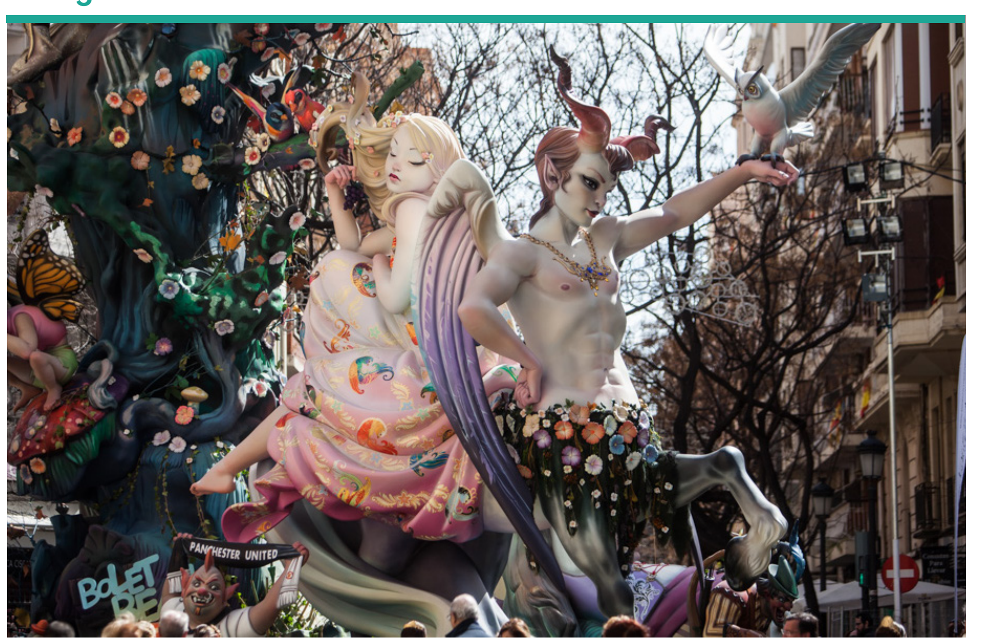
Imatge 6

Imatge 7

Imatge 8

La sexualització afecta xiquetes, adolescents i dones, a vegades explicat com un component de l'essència femenina. I per açò s'ha creat una cultura de sexualització de les xiquetes, marcat per l'imperi de l'aparença física. Així doncs, les xiquetes tampoc escapen a esta erotització i als cadafals infantils trobem imatges de xiquetes molt maquillades (Imatge 9), fent-se la manicura (Imatge 10), o a punt per a anar de *shopping* (Imatge 11).

Imatge 9

Imatge 10

Imatge 11

Si bé és cert que vivim en un moment en què hi ha una forta ideologia d'exaltació del cos, este no té el mateix significat per als hòmens que per a les dones. És a dir, els cossos d'hòmens i dones no són construïts o representats als cadafals de la mateixa manera. La majoria dels cossos dels hòmens, com a protagonistes de bona part dels remats, són representats per al poder. Així doncs, trobarem cossos musculosos (Imatge 12), valents cavallers (Imatge 13), en moviment o preparats per a l'acció (Imatge 14), però sobretot representats pel seu estatus social en l'espai públic (Imatge 15).

Imatge 12

Imatge 13

Imatge 14

Imatge 15

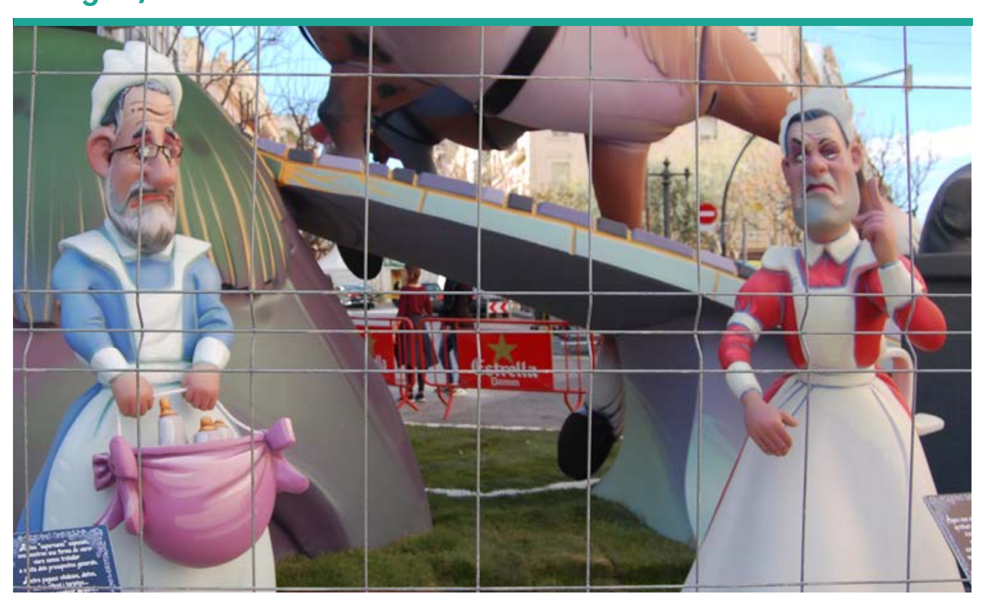
Fins i tot quan en una mateixa imatge hi ha un home i una dona, en principi en igualtat de condicions, els seus trets expressius són molt diferents. Amb tot, a la imatge 16 podem veure Adam i Eva (una temàtica utilitzada repetidament als cadafals) nus després de menjar la poma, segons conta el mite. Mentre que l'actitud d'Adam és d'orgull i comoditat davant la nuesa, Eva s'amaga avergonyida.

Imatge 16

La imatge i representació dels hòmens que no han complit les seues expectatives socials de gènere, és a dir, han fracassat socialment com a hòmens, és molt diferent. Així, són representats amb cossos que no comulguen amb la bellesa masculina hegemònica: són o molt grossos o molt prims, desproporcionats, reflecteixen debilitat. El seu fracàs social s'encarna en una representació molt diferenciada a la masculinitat hegemònica fallera. A més, una forma molt utilizatda al cadafal per a ridiculitzar personatges públics masculins amb molt de poder en l'esfera social, en el pla simbòlic, és representar-los amb indumentàries femenines (Imatge 17) o amb actituds relacionades amb les feminitats tradicionals. A mode d'exemple, cal remarcar la representació del president de la Generalitat, Ximo Puig, com a una persona dèbil i complaent respecte a la vicepresidenta Mónica Oltra (Imatge 18). Esta imatge es repeteix en diferents ninots durant l'observació.

Imatge 17

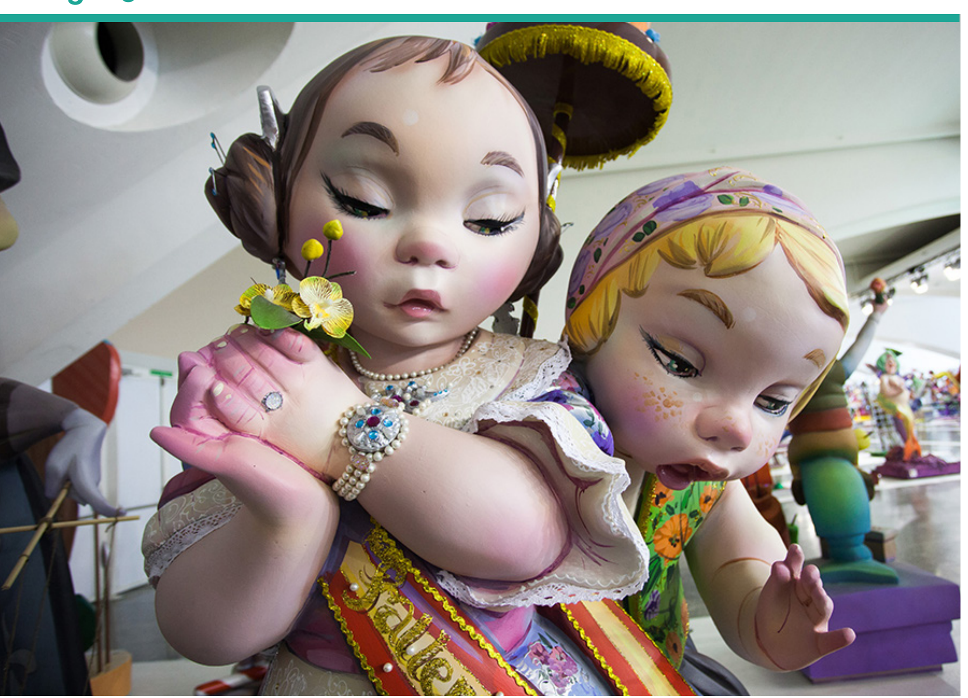
Imatge 18

La imatge i la idea de la fallera, especialment la Fallera Major, està socialment i ideològicament conformada de manera que ni és una figura neutra ni innocent. En realitat participa de dos naturaleses complementàries, ja que es manifesta alhora com a ídol i tabú (Hernàndez, 2011). És ídol perquè arriba a ser admirada, elogiada, mitificada i

desitjada, i esdevé tabú per que el món faller, al reconèixer-la com un ídol, prohibeix que siga criticada o posada en qüestió, almenys públicament. Dit d'una altra manera, la fallera sols pot ser interpretada unidireccionalment, sense crítiques. Amb estes condicions les trobem als cadafals, dolces, tendres i sempre virginals (Imatge 19 i 20).

Imatge 19

Imatge 20

Però també trobem les feminitats no hegemòniques, aquelles que qüestionen l'hegemonia fallera, les que posen en perill la sacralitat de la festa. La realització d'esta recerca va eixir a la llum poques setmanes abans del començament de la setmana fallera, però la mancança de temps no va impedir que la notícia quedara immortalitzada als cadafals. Així doncs, contràriament als cossos sexualitzats hegemònics, o les representacions de les falleres dolces i tendres, les feministes són representades primes, molt esgarrafades i amb trests expressius d'inestabilitat emocional: histèriques (Imatges 21, 22, 23 i 24).

Imatge 21

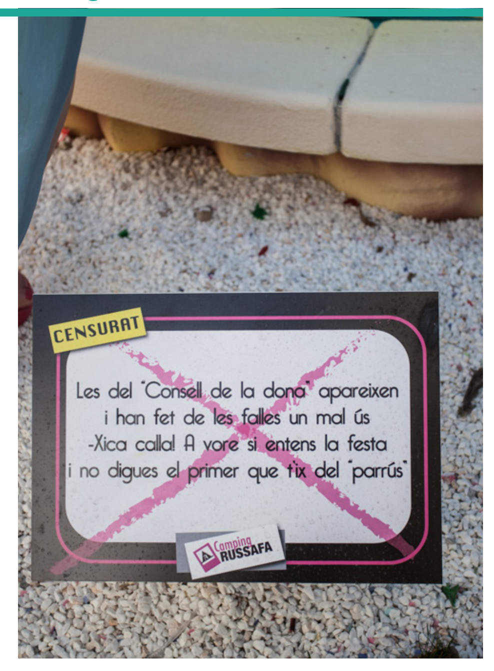
Imatge 22

Imatge 23

Imatge 24

b. Valors socials de gènere

La formació de la modernitat va estar lligada a noves formes i valors socials. També a la instauració del matrimoni cristià monògam, la reducció del dret de propietat i successió de les dones, la creació d'una Església jerarquitzada, l'exclusió de les dones de la condició salarial, dels gremis, de les universitats, o la mercantilització del cos femení. Estes noves formes responen, seguint Julia Varela, a mecanismes de feminització que es mantenen per mitjà d'una estratègia dual, així, la imatge de la dona idealitzada, virginal, etèria, conviu amb la demonització del costat «incontrolable», corporal i carnal de les dones, o la instauració del matrimoni cristià monògam que corre paral·lel a la institucionalització de la prostitució (Varela,1997).

Els estereotips de gènere clàssics que organitzen hòmens i dones socialment a partir de la divisió sexual del treball, que atribueix a les dones tot allò que ha de veure amb les cures i la criança i que la confina a l'espai privat i, pel contrari, a l'home, el fa responsable del treball en l'espai públic, i en conseqüència la càrrega de la manutenció de la família, són projectats als cadafals. Es pot exemplificar: les imatges de dones i iaies dolces i atentes rodejades de criatures, ja siga llegint contes (Imatge 25) o en un carrusel (Imatge 26). També la imatge de la dona mestra, complaent i bona amb el seu alumnat (Imatge 27).

Imatge 26

Imatge 27

Al projectar esta imatge de la dona que depén de l'home, als cadafals fallers el matrimoni esdevé una maquinació femenina per a atrapar l'home i pujar en l'escala social. Els hòmens en les temàtiques matrimonials, molt recurrents també en les falles, són víctimes de les estratègies de les dones. Així, en estos casos les dones són éssers freds i calculadors que busquen casar-se a tot preu, encara que siga amb hòmens molt majors (Imatge 28, 29, 30 i 31).

Imatge 28

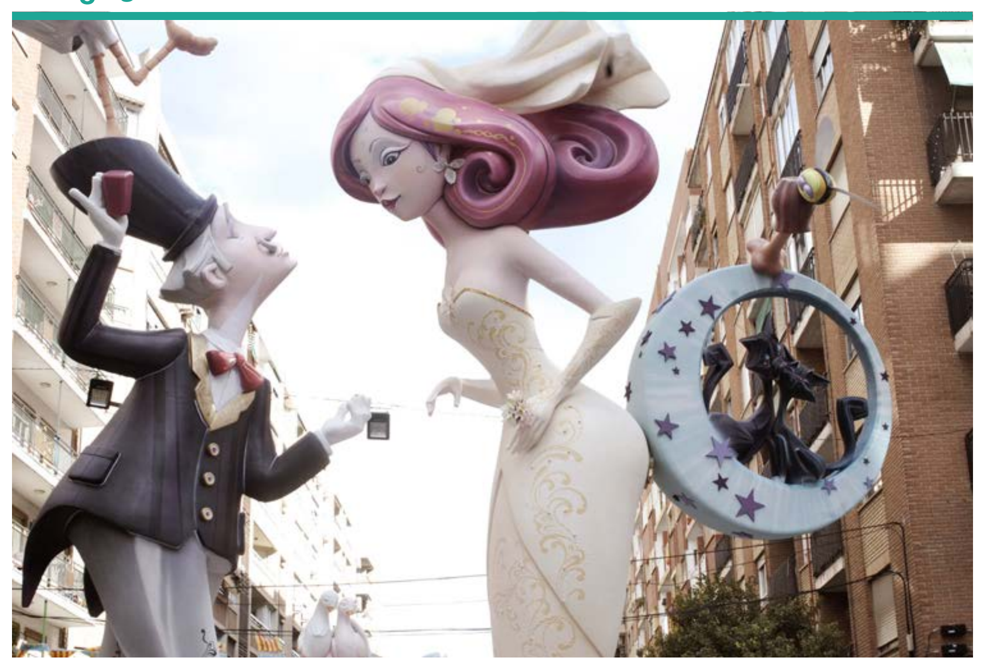
Imatge 29

Imatge 30

Imatge 31

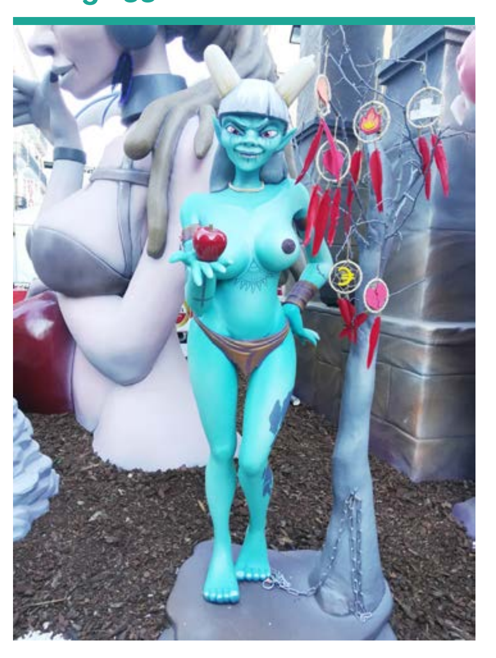

Tanmateix, en les falles també trobem l'altra vessant de l'estratègia dual que permet el manteniment dels mecanismes de feminització dels quals ens parlava Julia Varela. Així, la imatge de la dona traïdora, la prostituta, la temptadora és un representació molt utilitzada en contraposició de les "bones" feminitats falleres. (Imatge 32 i 33)

Imatge 32

Imatge 33

En canvi, si ens apropem a les falles infantils, observem que tot i que hi ha certa continuïtat amb les grans a l'hora de representar xiquets i xiquetes encaixats en rols de gènere molt tradicionals. La cosa certa és que trobem més falles igualitàries, en les quals es trenquen alguns dels estereotips i trets expressius tradicionals. Així, veiem xiquetes jugant al futbol (Imatge 34), xiquets que ploren (Imatge 35) o xiquets gaudint d'un ball amb una boa de color fúcsia (Imatge 36). També hi ha més visibilització de les professions i les aportacions de les dones a la història, la societat, les arts o les ciències, com ara Marie Curie, dones pilot o escriptores com Jane Austen (Imatge 37 i 38).

Imatge 34

Imatge 35

Imatge 36

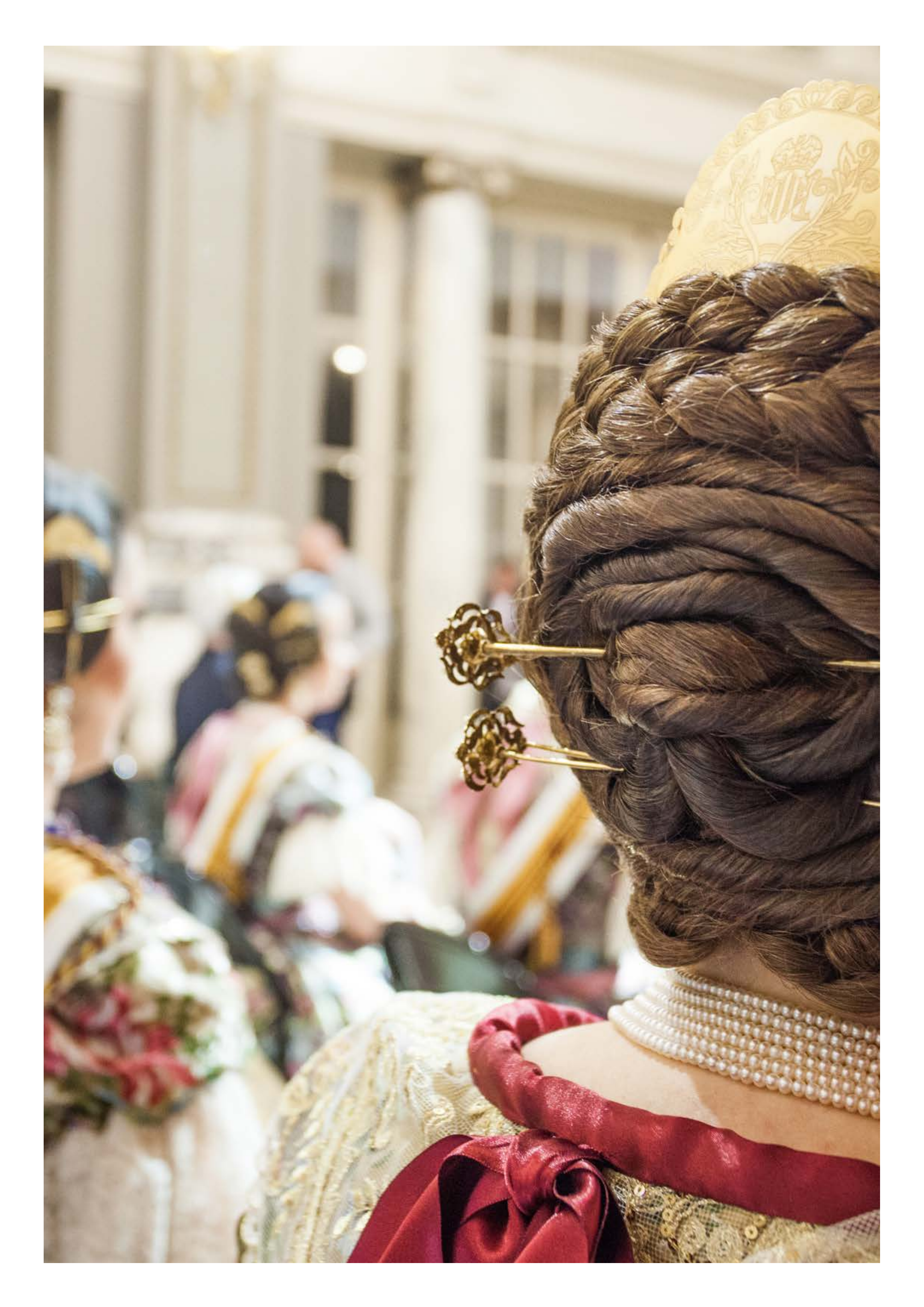

Imatge 37

Imatge38

VI. L'anàlisi de les veus de la festa

a. Introducció

L'objectiu principal d'esta recerca és fer una diagnosi o estat de la qüestió des d'una perspectiva de gènere de la festa gran de la ciutat de València: les Falles. Amb este objectiu, a més d'una acurada recerca i anàlisi de dades estadístiques, s'han desenvolupat entrevistes i grups de discussió que ens han permés dos coses. Per una banda, s'ha introduït la veu del col·lectiu faller i dels diferents agents que treballen i col·laboren perquè la festa siga possible, els que permeten que any rere any amb l'arribada de la primavera la ciutat es convertisca en un museu d'art efímer, acompanyat de música, color i foc. Per una altra banda, també hem escoltat la veu de la ciutadania que conviu, gaudeix i, no poques vegades, pateix la festa. Els discursos i experiències d'estes persones ens han permés veure quines són les realitats darrere dels percentatges elaborats i analizats a l'epígraf IV d'este estudi i obtenir una anàlisi més profunda de la festa i les relacions i ordres de gènere (Connell & Pearse, 2018) que l'estructuren.

Tot i ser conscients de la dificultat de representar i arreplegar la diversitat, heterogeneïtat, inquietuts, sensibilitats i realitats que coexisteixen en la festa de les Falles, s'ha intentat que les persones participants estigueren vinculades de manera més o menys directa amb tots i cada un dels àmbits i contextos de les Falles de la ciutat de València. Així doncs, hem arreplegat les veus de persones músiques, falleres, pirotècniques, artistes, escriptores, indumentaristes, modistes, gestores, així com veïnat, organitzat i no organitzat.

Tal com s'ha explicat en l'apartat metodològic, les participants dels grups de discussió han estat seleccionades segons dos paràmetres bàsics; la seua relació amb la festa (distingint per tant entre persones que participen en les comissions falleres o l'organització de la festa i les que no), i també segons si eren hòmens o dones. Per tant, seguint este criteri s'han conformat sis grups amb perfils diferenciats a nivell de gènere i de relació amb el ritual festiu: 1) Hòmens no fallers amb vinculació, 2) Dones no falleres amb vinculació, 3) Dones falleres, 4) Hòmens fallers, 5) Hòmens de

la societat civil, 6) Dones de la societat civil.

Contràriament, les persones elegides per a les entrevistes han estat seleccionades i convidades a participar perquè en algun moment de la seua vida present o passada, han tingut càrrecs representatius o de gestió institucional, cosa que els trau de la "base" fallera i els aporta una experiència única. Però també han estat entrevistades persones que per la seua tasca en el context festiu poden ser categoritzades com a expertes en algun àmbit festiu, com ara, des dels contextos artístics i creatius de la festa (música, arts plàstiques, escriptura...).

En relació als aspectes metodològics, se'n poden trobar els detalls al tercer epígraf del informe. Dit açò, una qüestió important per a facilitar la comprensió de l'anàlisi és conéixer com ha estat organitzada la informació i els materials arreplegats tant als grups de discussió com a les entrevistes. Esta informació ha estat jerarquitzada seguint les 4 parts estructurants del guió bàsic de l'entrevista, és a dir, la rellevància de les Falles per a la ciutat de València, l'organització i gestió del ritual, el cadafal faller i la figura de la Fallera Major de València; per descomptat, sense perdre de vista l'objectiu principal de l'estudi, la perspectiva de gènere.

Abans de començar amb l'anàlisi, de forma ordenada, és convenient subratllar que en una primera instància el sexisme i les desigualtats de gènere en la festa no són percebuts com una problemàtica per a les persones participants. En conseqüència, habitualment la qüestió no ix de manera espontània, cosa que interpretem com a que encara continua sent un tema considerat o bé secundari o bé incòmode de debatre. Dit açò, s'ha de remarcar que una vegada tant la moderació dels grups de discussió o la persona entrevistadora llançava la qüestió, les persones participaven i opinaven de manera fluïda i profunda conincidint majoritàriament que les desigualtats de gènere són un assumpte a resoldre urgentment en la societat valenciana i en les falles en particular.

b. "Les falles són molt com nosaltres; de renovació..."

Existeix un gran consens respecte a la rellevància de la festa per a la ciutat i la seua capacitat de mobilització social, tant per a les persones que hi participen activament fent-la possible com per a les persones visitants i les persones que habiten a la ciutat de València.

"Mayor movimiento social que tiene la ciudad de Valencia (…) que tiene la gran virtud de aunar a una gran cantidad de personas de forma asociativa o participativa… Es una fiesta donde difícilmente puedes mantenerte al margen de la actividad, partipando activamente o sufriéndola…" **(HE2)**

"Les falles, tenen molt de sentit i són molt com nosaltres, de renovació... no? Hi ha gent que per a ells el calendari comença al setembre, el professorat, algunes persones l'1 de

gener i ha gent que el seu calendari comença el 19 de març. La Cremà és la simbologia del principi i el fi…" **(DE3)**

En primer lloc, pel que fa a la qüestió de si les falles són masclistes o no, existeix un viu debat. Hi ha opinions que veuen masclisme en diferents àmbits de la festa, les comissions, les Falles, però amb tendències de canvi.

"Jo crec que... jo sempre les Falles, perdona, són molt masclistes, molt. Tant a l'interior de les comissions com en els monuments i això es reflecteix. Des de fa pocs anys hi ha una tendència afortunadament de anar cap a la igualtat, inclús respecte a la diversitat que encara ha de créixer molt més perquè encara és un número reduït de falles que ho fan perquè no son una majoria ni molt menys." **(GD1)**

"En Valencia todavía hay muchas fallas que no puedes ser presidente si eres mujer, tal vez a nivel escrito puede ser, pero en la realidad no puedes ser. Una cosa son los reglamentos y las normas escritas donde yo no detecto el sexismo, pero en el día a día sí lo veo. También te digo que hemos adelantado muchísimo, yo tengo 62 años y soy fallera desde los 10. Yo no podía votar al principio, yo no podía hablar en una junta… Yo sí he visto que hay una evolución pero sigo viendo muchas cosas." **(DE5)**

Hi ha un altre tipus de discurs que en certa manera entronca amb la idea de la història social de l'art en el qual les formes simbòliques apareixen com a reflex de la societat i dels seus problemes i conflictes.

"Jo crec que les falles no són masclistes, les falles no són de dretes, les falles no son retrògrades. València és masclista, València és de dretes, València és retrògrada. És un reflex. Què indica la sàtira? Jo crec que això és el pilar fonamental de la falla, es criticar, crear sàtira." **(GD1)**

"L'opinió de l'artista està en la falla, perquè una falla no és objectiva, és subjectiva, i de nou ahí veus com l'artista està deixant caure en el tema de la dona, allò que l'indigna o que vol denunciar. A les falles també han hagut etapes més de denúncia, més artístiques, però sempre hi ha un missatge." **(DE3)**

També existeix un discurs sobre la centralitat de les dones en molts aspectes de la festa, que sorgeix com a discurs i que a vegades s'utilitza com a disculpa de les desigualtats que es debaten després en els grups.

"Eh… las mujeres es el eje vertebrador en muchos aspectos de la fiesta, es el principal… y el hombre en muchos está delegado a segunda línia." **(GD4)**

Finalment, hi ha també la visió que les falles perpetuen valors obsolets en termes de gènere:

"O sea, que también se está perpetuando valores que parecen un poco obsoletos, ¿no? Y también es un aspecto en el que las fallas podrían evolucionar (rialles). Porque cada cosa que tocan yo acabo con la misma conclusión un poco, el tema de los vestidos, el rol de las falleras, el rol de los falleros…" **(GD5)**

c. Organització i gestió del ritual.

La visió sobre la participació d'hòmens i dones és variable segons l'experiència de cada persona a la seua organització. Hi ha visions que destaquen la participació d'hòmens i dones en tasques regulars del funcionament per igual:

"Porque el casalero es el que limpia el casal y es un hombre… son dos hombres… o sea en este caso… en mi caso, son dos hombres, limpia el casal y… el que hace los bocadillos. Pues la semana pasada en la fiesta de San Juan eran dos chicos que llevan las brasas (...) y hay chicos y chicas… o sea que en ese sentido no he visto yo ninguna discriminación por género… en mi falla eh… en ese sentido…" **(GD3)**

També podem destacar visions que valoren la participació de la dona a les falles i el seu apoderament per l'aprenentatge i el lideratge desenvolupat en este àmbit:

"(...) yo lo he vivido de una manera distinta, igual mi abuelo fue presidente de falla muchosaños, pero mi abuela, su mujer, ha sido una mujerno sé si muy empoderada o…por lo menos una mujer con muchísimo carácter (…) se ha hecho valer muchísimo y de hecho junto a otras mujeres de mi misma familia, en este caso mi madre, mi tía y otras más, pusieron en marcha, apostaron por el teatro dentro de la falla y compitieron con…siendo una falla muy muy pequeñita y llevarse segundos y terceros premios en teatro. Yo he visto a mi abuela muy empoderadísima dentro de la falla." **(GD1)**

No obstant això, hi ha visions més crítiques que destaquen la poca responsabilitat que tenen les dones en els espais de decisió, que contrasta amb el paper principal que teòricament tenen com a falleres:

"Luego las mujeres en el casal, en lo que he visto, yo he estado en tres comisiones en diferentes momentos, tienen un papel muy pobre, muy pobre, eso sí, les dan muchos piropos muchas no sé qué, la fallera mayor como se…pero mujer florero, con perdón y en la comisión pues se ríen mucho pero poco, no, no hay participación, entonces hay que hacerlo, hay que darles papel." **(GD1)**

"Estoy de acuerdo con lo que decía en cuanto al papel de la mujer en las fallas que es secundario, yo que tengo contacto con ellos profesionalmente, al ir a los casales, siempre me han atendido hombres, siempre han tomado la decisión hombres, siempre ha ejecutado los fuegos un hombre." **(GD1)**

També s'observa que en diferents àmbits de la festa hi ha una persistència d'un repartiment del treball definit per estereotips de gènere, invisible i poc o gens valorat:

"Després està el paper de la dona de molts artistes que és totalment invisible, en alguns casos sí que estan ahí, tipus Marisa Falcó (...) I les dones dels artistes fallers, si parles amb alguna t'ho diran, s'encarreguen de la comptabilitat del taller, la gestió, que no li falten materials... és com si... la nevera, la rentadora, la planxa però en versió taller. Són dones que tindran 50/60 anys estan al taller de bon matí... moltes si treballen al taller no estaran a primera hora, perquè si tenen nanos els porten a escola o es queden fent el dinar i després baixen... i és una feina en molts casos no sé jo si estaran contractades o estaran en una mà d'obra que ajuda... de "carinyo, empapela", "carinyo rasca"... estarà rascant o pintant.. o "col·loca una miqueta més de purpurina en estos detalls"... en molts casos crec que és una mà d'obra igual a la casa sense sou. No està reconeguda..." **(DE3)**

Esta realitat que viuen les dones dels artistes, va ser reflectida en el parlament fet per Tere-Mari Viguer el 7 de març del 2018 en la tercera edició del Reconeixement de les Dones de la Festa coorganitzat per les regidories d'Igualtat i i Polítiques Inclusives i Cultura Festiva (Imatge 39). En este acte, Tere-Mari Viguer es va autodenominar filla, esposa i mare d'artista faller, al mateix temps que reconeixia i visibilitzava les contribucions de les dones dels artistes per a la supervivència de l'ofici, una tasca que no ha sigut suficientment reconeguda. Dones que durant molts anys han empaperat, escatat, pintat, fins i tot esbossat, al mateix temps que feien de comptables i secretàries del taller.

Imatge 39

Les darreres setmanes hem llegit en premsa la notícia del tancament de diferents tallers d'artistes degut a la forta precarització del seu treball. Hem vist que el treball de les dones al taller esdevé submergit i invisible, però les dificultats econòmiques del sector tenen un doble impacte en les dones jóvens que decideixen estudiar l'FP d'Artista Faller o en les llicenciades en Belles Arts que decideixen desenvolupar la seua tasca artística en l'art efímer de les falles. Esta dificultat queda patent si comparem les dades de dones artistes agremiades amb les estudiants de l'FP d'Artista Faller.

> "(...) a hores d'ara econòmicament ens costa a tots, però a les dones més encara. No hi ha diners per a muntar un taller, dones que jo conec que s'han possat, de fet estava Inma Ibañez, s'ho ha deixat ha tancat... perquè si ja estem fotuts tots... les dones ho esteu més!" **(HE5)**

Encara trobem, i está normativitzat entre els/les membres de les comissions que els mantenen, les delegacions d'hòmens i dones instaurades durant el règim franquista en les quals les tasques domèstiques i de cura són desenvolupades per les dones i en canvi els hòmens s'encarreguen dels treballs físics:

> "Normalmente, mujeres hay una delegación que somos mujeres que es la que se dedica a hacer los bocadillos, la que se dedica a hacer el trabajo de mujer… a probar los polares, a ponerte… a ver que talla te toca (...) Eso no quiere decir que cuando hay campeonatos de truc, o tal, las mujeres no bajan … están invitadas, no pasa nada… Pero los hombres no barren, los hombres no friegan,

> los hombres hacen el trabajo… bestia." **(GD3)**

A vegades els discursos són un poc contradictoris ja que per una banda es destaca una participació tant d'hòmens com de dones en l'organització, però a l'hora de posar-ne exemples, es destaquen els rols segregats per sexe:

> "Sí que es verdad, que las mujeres son o secretarias o se encargan de infantiles, de festejos (...) Lo que pasa es que está la cosa pues bastante equiparada... no noto tanto la diferencia. Y ellos limpian, friegan, barren, las paellas las hacen ellos, no elles." **(GD3)**

> "(...) la idea que manda un hombre no es real, cuando eso tú vas a una directiva, quien está organizando la mayoría de actos son mujeres junto con hombres también. Luego, respecto a… quien cocina… quizá porque también lo he estudiado y… lo tengo muy en mente y lo veo muchísimo… mi falla es muy machista, muchísimo. También, porque yo lo veo, pasa lo mismo en otras fallas. Y… yo veo siempre a mujeres limpiando, o sea, veo a mujeres en la barra, veo a los hombres sentados." **(GD4)**

Diverses veus destaquen el treball de les dones en les Falles com a ombra dels hòmens, ja siga per una intenció de no voler fer-se vore, de tenir el protagonisme; o bé, com és el cas de les dones artistes, perquè el seu treball és considerat com un "complement" al treball de l'home.

> "Porque me consta que en las Fallas, en los principales cargos directivos de las comisiones hay mujeres, pero cuando les preguntaba, 'per què no et fiques tu de presidenta?', 'Jo, presidenta?, calla, home calla!' Y una me dijo una respuesta que me encantó: "las mujeres somos más inteligentes que vosotros, ¡a vosotros os gusta mucho figurar!" Queriendo decir, a las mujeres no nos ha importado coger un segundo plano, porque a lo mejor en ese segundo plano controlo mejor que la falla vaya bien, que es lo que a mí me importa, que, no poniéndome en el pim, pam, pum… que todo el mundo te dice… con el desgaste que supone cualquier presidencia…" **(HE2)**

> "Las mujeres de los artistas son tan artistas o más que ellos. Muchas bocetan. (...) Yo creo que ninguna llora por no ser artista fallera agremiada, porque primero ha tenido un papel, y que ahora que ya tengo a los niños criados y mis padres ya han fallecido, pues ahora me bajo al taller y echo un cable todos los días un ratito… No necesito hacer los cursos, porque yo me siento igual de realizada y de lo que se trata

es de echarte una mano… no busco el "¡eh, que yo soy tan artista como tú!" No hay una rivalidad. Al revés, tienes un complemento. Es tu marido, tu pareja…" **(HE2)**

Hi ha, però, tasques que semblen reservades encara a hòmens ja que es consideren tasques que impliquen força física i segons la visió tradicional de gènere este fet exclou la dona:

"Igual que algunas cosas como por ejemplo montaje y desmontaje de luces y cosas de esas, ahí las mujeres no participan. Eso sí que es verdad, en los trabajos más de fuerza física, digamos, sí que están más generalizados a hombres. Ahora, el día del montaje de la falla, en la plantà, a las seis de la mañana igual ahí no hay mujeres." **(GD4)**

D'una altra banda, seguint un patró ja analitzat per Pierre Bourdieu, la cuina d'exteriors (paelles o barbacoes) estan típicament reservades als hòmens al ser acte ritual d'interacció per contrast a la cuina d'interior familiar i considerada pel pensament masclista com una part de l'esfera femenina:

"Hmmmm, a ver, yo creo que siempre… los… los hombres… han cocinado… las paellas, las fideuás… las mujeres han hecho las ensaladas, han puesto las mesas y luego han servido los platos… siempre ha sido así. Y o sea al menos en mi comisión, en todas las comisiones que ves, tú vas, por ejemplo, en mi falla cocinamos en la calle ¿vale? En la puerta del casal… dos paellones … siempre las hacen hombres. Soy yo la única mujer, porque lo he "heredado" de mi padre, que este año he cocinado para las doscientas personas que somos, junto a otros hombres. Pero es… es curioso como, en verdad, la parte de cocina… siempre, al menos en mi falla, siempre se han encargado hombres, nunca mujeres…" **(GD3)**

"Si es paella o es de exterior, hombres, pero si es en cocina, mujeres. (...) Determinados roles pues sí que está más marcado." **(GD4)**

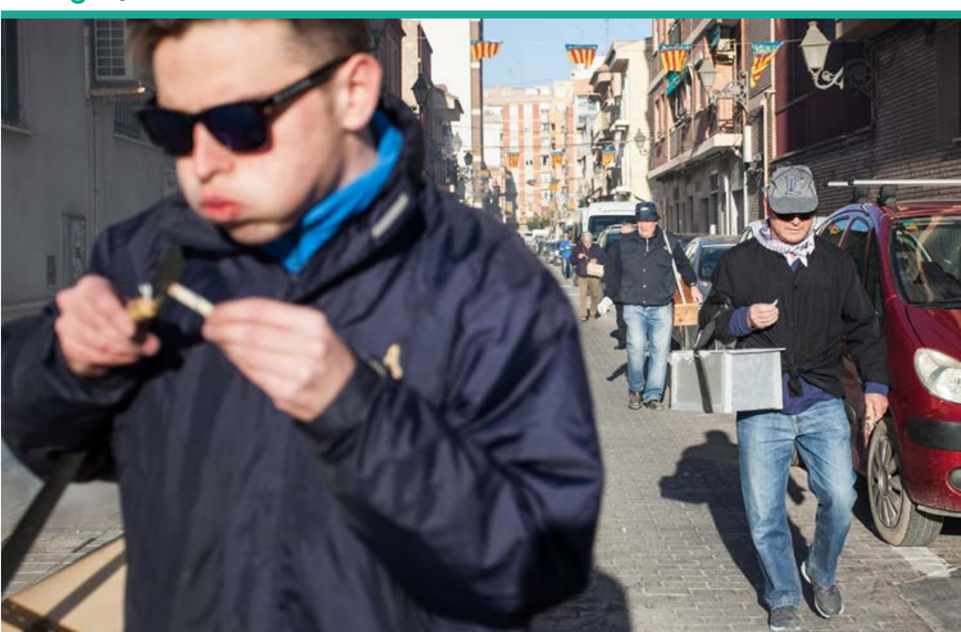
Certament hi ha excepcions i la tendència és a una major implicació d'hòmens i dones en la neteja, com es destaca en diferents discursos. D'esta forma, hi ha àmbits que semblen reservats, almenys fins a l'actualitat, gairebé en exclusiva als hòmens, com és la participació allò relacionat amb la pirotècnia del casal.

"Si coges una estadística del número de disparos de mascletás que hay del 1 al 16 de junio, del 1 de marzo al 19 verás como el 10% son mujeres las que disparan. Este año ha sido la primera vez que una mujer disparaba la Nit del foc." **(HE4)**

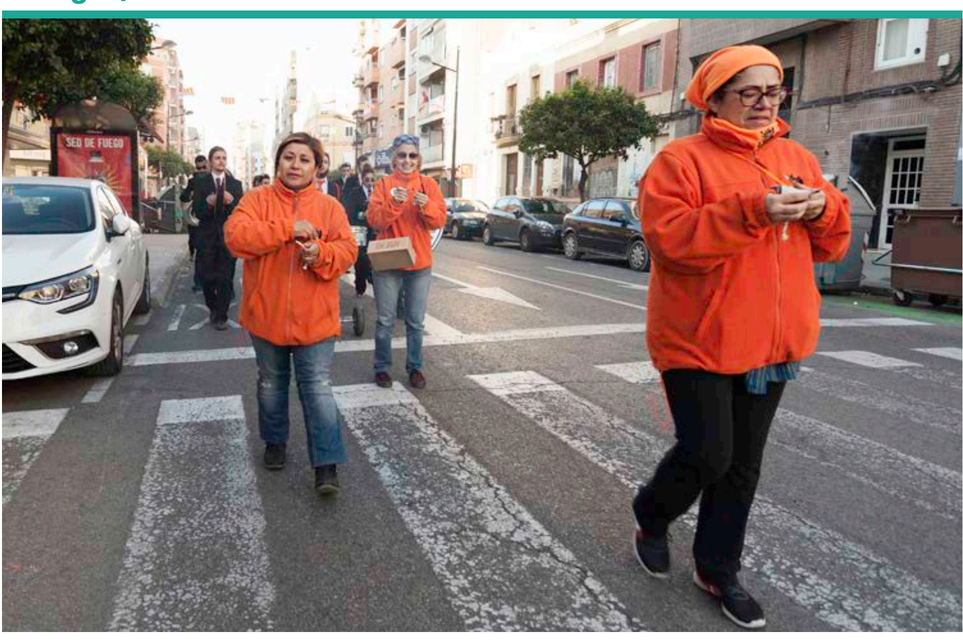
"Presidentes de las fallas que llevan 14 años y la fallera mayor cada año se cambia y es un marrón muchas veces, que lo bonito de ser fallera y disfrutarlo y no hay presidentas de fallas o a mí los clientes que tengo de la pirotecnia todos son Hombres." **(GD1)**

Durant l'observació d'algunes de les activitats satèl·lit en el programa oficial de les Falles 2018, vam detectar el marcat caràcter masculí de les Despertaes. A més del desigual nombre d'hòmens i dones en l'activitat, la intensitat de la pirotècnia utilitzada per unes i altres també diferia.

Imatge 40

Imatge 41

I, en canvi, hi ha actes que estan fortament feminitzats, com l'Ofrena a la Mare de Déu, un acte que es concep de lluïment de les dones falleres i en el qual es promou una exaltació emotiva de les participants en la narració de l'acte pels mitjans de comunicació i les persones que reben les falleres a l'entrada de la Plaça de la Mare de Déu:

"Pero si hay un acto que sí que se nota la diferencia… y que el hombre se iguala a la mujer… o se pone por debajo… es en la ofrenda. La mujer se viste de fallera y cuando va a subir al autobús… el hombre la ayuda. Primero, las mujeres, el hombre da los ramos, el hombre ayuda a colocarse y el hombre es el último que se coloca para salir en la ofrenda. Y en ese acto creo yo… que es realmente donde el hombre pasa… a un segundo plano (...) llevamos nuestro ramo de flores… la que sienta más o menos la emoción de entrar a la Virgen o lo que sea… pero lo que hacemos es lucirnos." **(GD3)**

En l'Ofrena també es planteja el paper del president infantil de les falles, en relació a quin paper ha de tenir i si té un rol representatiu com el de les falleres majors infantils o bé cal donar-li un paper menor, cosa que planteja una vegada més la segregació per gènere.

"(Los presidentes infantiles) son el gran problema en la ofrenda y me lo han llegado a decir los de junta, porque es una figura que no gusta y que… Bueno, es que yo ese tema no estoy muy de acuerdo (...) pues porque quieren ir solos, dicen que no son nada, que son meramente acompañantes y que no pintan nada. En mi falla va separado, va la fallera mayor, no sé cuántos metros, niño y niños. Van separados para que puedan ir." **(GD4)**

Tot i que cada comissió és autònoma en la seua organització i forma de funcionaments, estan supeditades a la normativa de la Junta Central Fallera, aprovades o derrogades per l'Assemblea General de presidents, que com hem explicat anteriorment, està presidida pel president de la JCF i conformada pels presidents de totes les comissions falleres adscrites a la JCF. La normativa d'este òrgan de gestió i organització de la festa estableix l'ordre tradicional de la desfilada que actualment està determinat pel sexe i l'edat dels membres de la comissió.

"La desfilada tradicional, que ve marcada per la normativa de JCF, estableix que primer van els xiquests, després els adults, la FM va acompanyada durant una gran part del trajecte pel president o la presidenta de la falla, però en el moment que s'acosta a la plaça de la Mare de Déu la deixen a soles en un lloc de privilegi, entre la comissió femenina i la comissió masculina, que és la que tanca. I davant va la comissió femenina infantil i la comissió masculina infantil

(xiquetes, xiquets, dones i hòmens). Dit açò, està clar que ocasionalment les criatures necessiten que algun adult estiga prop, però són els estrictament necessaris. Esta és l'ordenació establida." **(HE1)**

Imatge 42

Imatge 42

d. Les dones en les estructures de decisió i responsabilitat en les falles

Com va quedar patent en l'anàlisi quantitiva dels cens faller, encara és molt acusada la poca participació de les dones en les estructures de decisió, ja que encara és molt recent l'entrada d'estes als òrgans directius dels casals:

> "En la falla yo tengo una amiga que es presidenta de falla y cuando se presentó la gente lo que decía, la gente más mayor y tal… costó porque no se quería presentar ninguno y la gente más joven, bueno tiene más de cincuenta, ya, ella (rialles), pero se presentó y tal, y costó ahora está totalmente normalizado y ya ninguno dice, pero costó." **(GD4)**

En els discursos es detecten dos grans obstacles per a la igualtat en les estructures de poder de les comissions falleres i la major participació de les dones en les comissions. Per una banda trobem una forta masculinització de les estructures festives, que arriba a l'autoidentificació de les dones que donen el pas endavant al lideratge com a "president" o "vicepresident", en lloc de feminitzar el nom del càrrec:

> "- Y yo fui vicepresidente… fui el primer vicepresidente mujer de la falla… el primero… hace siete años. Cuando yo fui a la reunión de vicepresidentes que no habían dicho que iba a ser yo, el presidente en la reunión y los vicepresidentes, y el comentario, el primer comentario fue "no me jodas, tío, que has metido a una mujer...".
>
> - ¿Hace siete años? ¿Solo? (veu de sorpresa)
> Siguen siendo machistas las Fallas…
> - Por supuesto que sí…"**(GD3)**

Però, a més, algunes dones presidentes no han sigut ben tractades en un món en el qual el nivell de direcció està fortament masculinitzat. Les seues veus són menystingudes i moltes vegades són tutoritzades pels hòmens.

> "Entonces fui votada por todos… pero, ¿qué pasa? Que manda a una mujer a trece presidentes… que… que… supuestamente los hombres son los que han llevado toda la vida las fallas… los que saben de fallas… lo que saben de todo, tú no tienes ni idea de nada… tú no sabes hacer nada… ¿vale? (…) Más jóvenes que yo… justamente esos… son los más rabiosos, y los que más rabia le daba… que una mujer les estuviera mandando." **(GD3)**

> "Cuando estuve en la directiva de mi falla, en una ocasión presenté a la junta una propuesta que sin mucha discusión

> tumbaron. A la junta siguiente la misma propuesta fue presentada por un compañero y así sí fue aceptada..." **(DE5)**

Com en altres àmbit socials, a les falles les dones han hagut de lluitar i demostrar la seua capacitat per ostentar càrrecs de poder dins del seu col·lectiu, capacitat que als hòmens se'ls dona per suposada.

> "Yo, siguiendo en cuanto a lo de la organización desde fuera, yo lo que veo era una organización muy dominada por hombres, ¿no? porque las pocas mujeres que ahora son presidentas, eh, salen como personas que han sido muy luchadoras, que para llegar donde están han tenido que trabajar mucho, entonces te da como una percepción de... Bueno, entonces es un mundo de hombres donde la mujer ha tenido que pelear para llegar a puestos directivos, como en muchos sitios, ¿no?" **(GD6)**

En els grups de discussió es destaca que en càrrecs de logística i organització de les comisions com les delegacions infantils o càrrecs organitzatius sense una projecció pública sí que és més usual la presència de les dones, però no és així en càrrecs de responsabilitat o representació pública, en els quals les dones no abunden. Un obstacle per a la paritat que es veu reflectit en la idea que per a algunes generacions de fallers el president s'associa a una figura masculina.

> "Yo pienso que por mucha paridad que haya, por ejemplo, en mi falla, yo no creo que la gente fuese partidaria de tener presidenta (...) ¿Por qué?, porque yo que sé en mi generación no habría problema, pero en la gente mayor la figura de presidente es hombre." **(GD4)**

El segon gran obstacle per a una participació igualitària al si del casal és la despesa de temps vital que implica una participació activa i, més concretament, un càrrec directiu, i la dificultat de la conciliació amb la vida familiar, les cures i la criança. L'organització i gestió d'un casal faller requereix un temps d'implicació a llarg termini incompatible amb la doble jornada de les dones: el treball fora i dins de la llar. Esta incompatibilitat de temps no es té en compte en les comissions, qüestió que impedeix de manera tàcita la participació activa de les dones.

> "Y no, y no, y luego… temas personales… porque las mujeres el problema que tenemos es que, vale, sí, yo en el momento que sea madre… ehh… yo no me puedo bajar un lunes por la noche, porque tengo mi trabajo y tienes tus responsabilidades y todo eso. Pero luego en cambio todos los hombres siempre pueden bajar… ¿no?" **(GD3)**

Fins i tot en parelles falleres molt actives, en el moment que les criatures arriben a la família, és la dona qui fa el pas enrere i l'home continua el seu camí.

"Mi mujer, por ejemplo, estuvo muchos años en junta, ha sido todos los cargos directivos, hasta que fue madre. El día que fue madre, ella decidió que dejaba todo tipo de responsabilidad fallera, para dedicarse únicamente a sus hijos. Yo, personalmente, también dejé mi cargo de presidente de falla, en aquel momento. Pero al año siguiente fue la misma mujer la que me dijo: "no, o sea, esto nos gusta a los dos, uno por lo menos que lo disfrute y que siga el camino..." Yo seguí. Es verdad que ahora llega un momento que los hijos son más mayores y ahora es cuando ella quiere volver." **(HE6)**

El temps és el gran problema per a trobar persones que puguen implicar-se en la gestió i organització fallera. La dificultat de compatibilitat de la gestió i organització amb la vida privada (laboral, familiar...) no sols dificulta la participació més activa de les dones, sinó també la de molts hòmens. En conseqüència, tal com ens va informar un entrevistat:

"Si finalmente analizas los (anonimat) todos son jubilados o pequeños empresarios. ¿Por qué? Muy sencillo, una persona que tiene un horario fijo de trabajo, ¿cómo va a ir a una reunión a las 12 al ayuntamiento, o a las 16 de la tarde, o a las 10 de la mañana...? es muy difícil, es imposible... no puedes estar pidiendo permisos laborales para ir a reunions o hacer trámites administrativos de la falla. ¿Entonces qué sucede? Que para poder compaginarlo hay que buscar a personas que sus horarios sean totalmente abiertos..." **(HE6)**

Tot i això, davant de la càrrega de treball i responsabilitat que suposa una presidència moltes comissions empren òrgans col·lectius de presidències: més d'una persona assumeix la presidència de la falla. Estes fórmules faciliten a dones fer un pas avant. Malgrat que la base fallera busca estratègies viables per a continuar la tasca organitzativa a les seues associacions, la rígida normativa de la JCF, aprovada per l'assemblea de presidents, no permet la inscripció al cens faller del nom de totes les persones que realment estan en la presidència i deixa més d'una vegada moltes dones en l'ombra.

"Muchas fallas tienen juntas gestoras por la responsabilidad que implica una presidencia y así más mujeres se han mojado." **(DE1)**

Així, al grup de dones falleres es debat sobre els pros i contres de fer les reunions en uns horaris més compatibles, a la vesprada i no a l'hora de sopar, que coincideix amb l'horari de cura dels xiquets/es. En tot cas, hi emergeix la idea d'una responsabilitat col·lectiva front a una situació encara allunyada de la paritat i que per tant és degut a un factor estructural que impedeix o dificulta l'accés de les dones a les responsabilitats directives en el món faller:

"Ser presidenta te quita tiempo de tu familia. Yo tengo una niña de 7 años y yo he estado un tiempo más dedicada a ella que a la falla. Eso yo creo que es una realidad que es así. (...) No es la cuestión de que te pongan el impedimento, pero yo sí que veo la segunda realidad. Nosotras tenemos unos roles sociales que nos impiden compaginar nuestro trabajo de cuidados con otras actividades… porque por mucho que creamos que nadie nos pone problemas para realizarlos, nosotras mismas nos las ponemos al pensar en nuestras cargas y nosotras mismas decimos… ¡no! Eso para mí es sexismo… yo creo que el contexto nos debería facilitar y subsanar estos obstáculos para realmente poder acceder en condiciones de igualdad a cualquier actividad." **(DE2)**

També es debat sobre la conveniència que en el futur hi haja una regidora de festes i que en l'elecció dels jurats també es tinga en consideració el gènere per tal que siguen més equilibrats. La qüestió dels jurats ha estat un dels temes clau els darrers mesos. Davant de la proposta de paritat d'estos jurats feta pel president de la JCF, l'Assemblea de presidents va votar en contra al·legant la importància de l'experiència en l'activitat, amb independència del nombre de dones i hòmens que pogueren optar a ser finalment elegits com a jurat, on el nombre de dones actualment és molt inferior. Este exemple n'és un més de la gran paradoxa i a la vegada obstacle als canvis per la igualtat en molts àmbits socials, però especialment als àmbits festius. Finalment són estructures orgàniques fortament masculinitzades, com l'Assemblea General de JCF, recordem els percentatges de presidents (88%) enfront del 12 % de presidentes en este exercici faller, són les que tenen a les seues mans i decideixen el futur i l'avançament social de les dones.

"Yo creo que sí que hay un techo de cristal en el mundo fallero para las mujeres y la representación se ve en un órgano como la asamblea de presidentes, donde hay aproximadamente trescientos cincuenta, doscientos presidentes, y si algún día hay más de diez mujeres, vamos, ahí aplaude la gente con las orejas. Y algo estamos haciendo mal… es decir, no es normal, no es normal, algo estamos haciendo que no toca." **(GD4)**

e. "Aprendre a crear amb altres ulls..." La representació de les dones al cadafal

Hi ha un consens quant al fet que els darrers anys hi ha hagut avanços en la disminució dels aspectes sexistes de les Falles. No obstant això, també existeix una conformitat d'opinions en referència al llarg camí que encara queda per a aconseguir la igualtat real festiva, especialment pel que respecta a la representació de les dones als cadafals fallers:

"Había un ninot que me dio mucha rabia, además me tocaba de cerca… de que para… para hacer una sátira sobre el tema de los trabajadores de radiotelevisión valenciana, tenían a una tía medio en pelotas, era en plan de… ¿es necesario… cosificar a la mujer para hacer la sátira de una cosa que no tiene nada que ver, no? (…) un poco se está terminando tanto machismo, tanta cosificación del cuerpo de la mujer, en lo que son los monumentos falleros, pero sigue habiendo machismo, ¿no? o sea, el profesor es un hombre… la maestra es una maestra… el bombero es un hombre… eso sigue habiendo… esos roles representados siguen estando." **(GD4)**

En alguns grups es fixa una crítica creixent a la sexualització de les Falles, que produeix uns cadafals o ninots més continguts en l'aspecte sexual, contrastant-ho amb l'època de l'anomenat "destape" al final del franquisme en el que les referències sexuals haurien conegut un auge per a marcar un canvi respecte a la dictadura.

"El personal se ha vuelto un poco más... más intolerante a las críticas. Yo creo que… hay de todas formas una época en la que sí que se intentaba… traspasar los límites de una forma muy encubierta, pero también a veces con una tendencia a lo fácil, en los años sesenta… las tías, las tetas, era una cosa, era una cosa… (interrupció) / Pero era la época del destape." **(GD4)**

No obstant això, esta observació no es correspon amb les dades que hem obtingut en l'observació dels monuments, en la qual la sexualització de la dona encara és molt prevalent. En este sentit, les crítiques des del moviment feminista són enteses sovint com censura a l'esperit satíric de les falles en els grups de discussió masculins:

"Este año el instituto de la mujer quería que hubiese más respeto a las figuras, contra el machismo… Yo lo veo mal, es decir, las fallas siempre han sido sátiras siempre han sido críticas y al igual que hay chistes de… de todo tipo y te ries." **(GD4)**

"Yo creo que el problema que tenemos es ese… ¿Quién pone la línea? Porque la reacción de las Fallas con la decisión del Consell de les Dones, fue este joder, ahora también nos van a hacer pasar el examen de si he sido o no he sido pro de la igualdad de la mujer." **(HE2)**

Algunes veus exterioritzen el risc de caure en un discurs políticament correcte que frenaria, segons este punt de vista, el treball dels artistes fallers:

"(...) La que tú ves de cara al exterior: que tienes que a veces

opinar lo políticamente correcto. Yo, todas las cosas que tú ves que a lo mejor te pueden hacer gracia, pero es lo que te digo..., interiormente a lo mejor te hacen gracia pero no puedes defender o reírte de esa sátira porque hay gente que políticamente no lo entiende." **(HE3)**

No obstant això, al mateix temps, al posar sobre la taula la qüestió del sexisme, en el grup d'hòmens no fallers s'assenyala la importància que ofereix el monument al ser una imatge pública i que per tant "no tot val" i conseqüentment també cal establir límits:

"Dentro del propio monumento también hay que tener cuidado con cómo transmitimos unos determinados valores porque no deja de ser una imagen muy pública de nosotros mismos y los del propio colectivo fallero. Decidir dónde se invierte ese dinero y cuál es la imagen que quiere exponer con su momento, que en muchos casos no se ha hecho porque la propia comisión no ha dedicado tiempo a ver qué valores transmite su propio monumento. Igual sí que, poco a poco, se ha de mejorar, como cualquier fiesta evoluciona." **(GD1)**

"Jo crec que molts artistes d'esta generació major de 50/60 anys en molts casos han hagut de replantejar escenes perquè no eren políticament correctes, moldes que s'utilitzaven abans els van haver de llançar, perquè "açò ja no ven, ja no fa gràcia, açò és antic! Això ho veus i penses: ui, i això? Si esta falla és dels anys de la picor..." o bromes que ja no tenen gràcia i fins i tot ferir sensibilitats." **(DE3)**

En diferents discursos es visibilitza el desconeixement o la no percepció tant dels artistes fallers com dels membres de les comissions d'actituts sexistes, racistes o homòfobes en les Falles.

"(...) Yo creo que hay muchos casos en que el propio artista ni se plantea "voy a hacer esto para dar una imagen de la mujer, del hombre… No, voy a hacer esto porque…" Lo primero que se plantea el artista es intentar plantar algo que no se haya visto mucho… El artista fallero no creo que haga una falla para provocarte una cierta imagen, puede ocurrir que hayan esteriotipado excesivamente ciertos valores al símbolo hombre, al símbolo mujer, al símbolo negro… al símbolo, a la imagen… pues posiblemente. Pero claro, decir esto es muy injusto, porque cada falla tiene una temática, tiene un guión, tiene un artista, tiene una comisión detrás que quiere que le plantes eso o quiere que le plantes otra cosa… es decir, muchos factores que dan el resultado final. (...) Por

qué? Porque el fallero te dice: "¡Yo no me lo he planteado!" Y también te digo una cosa, la falla las hacen los artistas y no los falleros. (...) Luego hay muchas formas de moldear y representar lo que tú quieres decir y la crítica… la sátira es la excusa para después poder representar más deformada o más voluptuosa." **(HE2)**

Es reconeix que l'humor ha anat canviant, abans la presència del masclisme provocava el riure basant-se en una culpabilització de la dona, per exemple, en la qüestió de les infidelitats que la presentaven com a culpable, era un comportament pervers i interessat, quan no ho feien amb l'home.

"Yo creo que, ahora, como todo el mundo está empezando a abrir un poco más los ojos es lógico que la sátira sea distinta porque la sátira que entendemos cambia según lo que vemos nosotros (...). Por ejemplo, casi siempre era la mujer la que ponía los cuernos y era la mala en las fallas y ahora es como ¿Por qué va a ser siempre la mujer la que ponga los cuernos? ¿Por qué la mujer siempre es la que es está siendo mala o por qué siempre es ella la aprovechada que va con el tío con dinero? ¿Todas las mujeres van a por el tío con dinero?" **(GD1)**

"Hem de tindre en compte una cosa i és que la falla té un element d'humor i en este país l'humor està qüestionant-se molt i este Nadal ho hem vist a l'anunci de Campofrío. Què passa? Que tots no tenim el mateix sentit de l'humor ni es miren en els mateixos ulls i l'humor com altres coses a l'Estat ha evolucionat... i hi ha coses que abans ens feien gràcia i ara no ens fan gràcia... Però depèn també com et prengues tu les coses." **(DE3)**

També destaquen i es critiquen les representacions de les dones en termes de princesa passiva i de l'actitud masculina de la conquesta —que reprodueix així els rols desiguals i tradicionals de gènere i una cosificació del cos de la dona—, tot i que també es reconeix que canvia segons les èpoques:

"(...) Cuando se retrata a una mujer se retrata siempre como ese… ese tópico de princesa, de intocable, de persona que hay que alcanzar, a la que hay que conquistar." **(GD5)**

"Yo sí, ¿eh?, porque por ejemplo lo que dice él de los ninots, los ninots muestran que el cuerpo de las mujeres siempre exagerado, hipersexualizado… sexualizado, y no hacen eso con los hombres, por tanto, ya están transmitiendo un discurso de mujer objeto cosificada." **(GD5)**

Contràriament, altres persones no consideren que hi haja una actitud masclista amb determinades sàtires que anaven dirigides a culpabilitzar la dona i que funcionen com a dispositius de control social i reafirmació de l'ordre (la crítica a la mare soltera de classe baixa) més que de crítica social:

"Pero eso, en las fallas antiguas lo que tenía es que eso, que se quedaba, por ejemplo, se quedaba preñada la hija de la portera, al año siguiente tenías a la hija de la portera clavada en la falla. Entonces que eso era, lo que era el monumento, el cadafal del barrio, que era la crítica de la gente del barrio, ¿me entiendes? (...) Que hay gente del barrio que a lo mejor se ha tenido que ir. (...) Yo ahí no veo maldad en ningún aspecto, ni de machismo ni de feminismo ni de… no, no lo hay." **(GD4)**

Hi ha un cert consens que als cadafals hi ha un tendència cap a un humor més "blanc" o moderat i s'alerta que la tradició de les Falles és satírica i que si una excessiva normativització pot esmorteir-ne l'estil.

"A mode d'exemple en... en... l'Exposició del Ninot. Enguany em van... de la organització em van convidar a fer una visita guiada per tots els ninots de figura femenina i he de dir que... altres anys a este n'hi ha hagut una suavització de temes més progres i visions més suavitzades de la dona o més la dona que... la dona que cuida, la dona que etc., etc. o la dona com ha madurat, s'ha estat fent un poc més." **(GD1).**

Fins i tot, algunes veus plantegen la possibilitat de regulació o sanció a les falles que no atenguen criteris d'igualtat de gènere o de no-sexisme:

"Jo crec que si tens una subvenció pública, la teua falla té una subvenció pública, ha d'haver un mínim. És a dir, si tu has fet açò no tens dret a tindre una subvenció pública. Perquè "fes lo que vulgues, vale", però si tens una subvenció pública... Este tipus de comportament en les falles no poden aparèixer i, a vore, és la meua opinió. Sí que ha d'haver una sanció, no sé, "per a l'any que ve no tens subvenció per a la falla" o lo que siga, no sé exactament què..." **(GD1)**

"Els artistes hem d'aprendre a rebre les crítiques amb humor, tal i com nosaltres fem al nostre treball. Tal vegada es podrien plantejar uns premis a la falla menys graciosa... a la que representa escenes que no són de bon gust... El gremi té els premis taronja i llima... doncs fer uns altres premis a la gràcia i la desgràcia, per exemple..." **(DE3)**

f. La imatge de les falleres a debat

En els grups de discussió, la imatge de les dones falleres apareix sovint i se'n destaca que és un dels atractius de la festa que la singularitzen i li aporten identitat regional:

> "Para mí, las falleras son una imagen muy bonita, quiero decir... es lo que le da visibilidad a la fiesta, mucha gente sale a ver a las falleras, le da visibilidad y es lo que... es la parte más humana de lo que es la fiesta. Así, la gente de fuera puede ver lo que es la gente fallera de verdad." **(GD1)**

> "Yo, en concreto, pienso que la mujer, si no se quisiese esa representación el fallero, haría tiempo ya que hubiese cambiado esa representación (...) Se le otorga a la mujer, llámale el elemento tradicional, llámale otorgarle una capacidad representativa estética muy distinta a la que pueda tener el hombre por el traje y el peinado que lleva." **(HE2)**

Malgrat això, en els grups es critica que es produeix una "cosificació total" del cos de la dona i que actes com el de l'elecció de la FMV i la seua Cort d'Honor reprodueixen les dinàmiques dels concursos de miss, basats en una idea molt estereotipada de les dones. Així, en el grup de discussió 1 es destaquen alguns avanços com que la FMV faça ella mateix el discurs de la Crida i la Fonteta, no com abans que li ho donaven fet. Tot i ser una figura femenina molt central en el ritual festiu, es destaca el paper conservador del protocol que alguns participants jutgen com a rígid:

> "(...) Bueno, yo... quería hablar de que la fallera mayor como tal y su corte está constreñida, pero con protocolo, como funciona la sección de protocolo en la JCF... muy conservadora. Ha sido muy reactiva ante cualquier cambio en lo que ellos consideran que es el protocolo. (...) Es decir, sí se ha cosificado pero porque se le ha constreñido dentro de un papel que deciden principalmente varones." **(GD1)**

L'entitat que decideix i gestiona les qüestions de protocol del regnat de la FMV i de la seua Cort d'Honor és la vicepresidència de protocol de la JCF, que assessorarà les dones que assumeixen la representació de la festa. Així en les Normes per a l'elecció de les Falleres Majors de València marcades per l'Assemblea de presidents i vigents el 2019, trobem el següent dictat: "Les aspirants assumeixen que, en cas d'eixir elegides, estan obligades a complir amb els comportaments i responsabilitats del seu càrrec durant tot l'exercici, que serà indicat pels responsables de la JCF, anteposant els requeriments de la JCF i l'Ajuntament de València als particulars i els de les seues respectives comissions, sectors o agrupacions." Així doncs al preguntar a les persones entrevistades per estos comportaments, ens diuen:

> "Hi ha qüestions del concepte d'urbanitat, elles han de ser educades amb les persones, educades amb el lloc on van. Han de formar com "pertoca" (...) El comportament està regulat bàsicament per la tradició, però torne a dir, consisteix en anar allà on se'ls indica, abillades com se'ls indica i en el cas de la Cort, acompanyar a la FMV, sense cap protagoniste individual i en el cas de la FMV, parlar quan se li indique, intentant no incomodar a ningú, la qual cosa és molt difícil. Saludar a tot el mon, ocupar el seu lloc de preeminència sempre." **(HE1)**

Existeix una gran diferència entre la figura de la FMV i la seua Cort d'Honor. Un dels altres debats que ha donat titulars en premsa les darreres setmanes és el mal aprofitament de les dones de la Cort d'Honor i l'ocupada agenda de la FMV. De fet, segons una notícia del Levante del passat 6 de desembre[4], Rocío Gil, FMV de l'any 2018, va tindre vora 1500 actes durant el seu regnat.

> "La Cort d'Honor acompanya la FMV i, per tant, està callada, interactua molt poc amb el context. Estan parades, ni tan sols, saluden i formen al voltant de la FMV seguint les indicacions dels acompanyants i, de tant en tant, del fotògraf." **(HE1)**

> "A mí la Corte de Honor me sobra..." **(DE5)**

Davant d'esta magnitud d'actes de la FMV el món de la indumentària ha vist en ella un "aparador"; en conseqüència, regalen i presten molts dels vestits que lluïx durant les seues intervencions públiques, tot i que la JCF fa uns anys va posar límits a estes pràctiques.

> "Una fallera és un producte de màrqueting que estem venent a l'exterior com a imatge de la festa. I quant més bonica es veja la festa i més guapa vaja, pues fenomenal i si eixa firma es fa una publi, genial. Perquè a eixe senyor li ha costat diners eixa FMV però a canvi han vingut 20, 30, 40 falleres que volem la mateixa tela o estil..." **(DE4)**

Més enllà de la seua imatge pública com a ambaixadora de les Falles de la ciutat de València, el col·lectiu faller reconeix la FMV com a símbol representatiu de la festa al voltant del qual es construeix una veneració. No obstant això, es destaca que no és un reconeixement a la dona que ostenta el càrrec, més enllà de la consideració de la seua bellesa i la seua indumentària, sinó al símbol de la festa:

> "La FMV engrandece… y es como si (...), cuando llega una fallera mayor los días de Fallas igual a presentar a la presentación de una falla… Y es como… como si fuera yo qué sé… no sé... tu cantante favorito (...) Reconozco que la idolatro, las llego a idolatrar… y realmente son chicas como

4: *Levante*. 6 de Desembre 2018 "Expertos de las Fallas reclaman un papel más relevante para la corte de honor"

yo, que durante ese año son lo más de lo más y ya está (...) pero me gustaría idolatrar a una mujer, a Rocío en este caso, no a la fallera mayor de Valencia…" **(GD3)**

"(…) Al final se ve a la mujer como un objeto, es una cosa a la que mirar. Entonces yo… voy a obligar o voy a fomentar con la tradición de que todas las chicas tienen que vestir ropajes muy caros, más difíciles de llevar (...). Un elemento sagrado, intocable, que está ahí y que no sé…" **(GD5)**

Alhora, també es fa referència al seu paper passiu, obligada a agradar i seguir uns cànons per la seua funció principal en la festa: la representació de tot el col·lectiu faller. Esta funció, juntament amb l'obligació d'agradar i no defraudar, es verbalitza com un dels arguments principals que justifica que les FMV durant el seu regnat han de ser neutres i no expressar les seues opinions davant de diverses qüestions:

"La FMV té intervencions públiques, per a qualsevol intervenció pública s'ha de tenir en compte que qualsevol incursió en un tema que pot ser polèmic pot erosionar la seua imatge. Perquè la FMV representa a tots i per tant, no pot incomodar a ningú (...) És una idea, en estos moments, present i irrenunciable. És una mena de reina sense corona, que amb tots sap quedar bé. És la idea assumida pels fallers, per això cada vegada que parla pot trencar este equilibri." **(HE1)**

"...pero ojo lo que te estoy diciendo, a ti te ha elegido un colectivo, con un fin, con unas funciones… donde obviamente, no te conviertes en una maceta de la noche a la mañana. Pero ojo, porque tu opinión no deja de ser la de Pepa Pérez, que no te la confundan con la del colectivo al que representas. Pero además, que los falleros te digan: "Nena, es que yo no pienso como tú, bonita!, que yo te he elegido para llevar una banda y representarme en aquellos actos a los que vayas… pero yo no pienso como tú". **(HE2)**

Un paper que alguns discursos qualifiquen de forma crítica com un rol de miss, princesa o dona "aparador":

"El tema de la figura de la mujer, para mí es muy importante, me parece muy triste que en el siglo XXI en el que estamos, la fallera represente la mujer culta, suave, femenina, eh... que debe de agradar a todo el mundo, que se le trata como una princesa."**(GD2)**

També es destaca que les falleres majors han de complir uns cànons estètics hegemònics que es reprodueixen any rere any, malgrat els canvis en els processos de selecció.

"Ojalá pudiera salir una chica que no es la típica… yo, por ejemplo, mido uno ochenta y cinco… me presenté el año pasado, pues, la gente de mi falla… (…) pero tú sabes que no vas a salir… porque tu eres muy alta, me encantaría serlo… y no pasé ni el primer corte… entonces, entre nosotras mismas, seguimos… buscando potenciar ese canon…" **(GD3)**

"Yo veo que es como muy… o sea es como muy estético en el sentido de que tiene que cumplir unos requisitos. La figura de la fallera mayor, por ejemplo, no creo que cojan a una mujer, sin ningún tipo de desprecio por el estilo, que mida 1'60 y pese 70 kilos, por ejemplo: patrones de belleza de hoy en día por así decirlo." **(GD4)**

També s'insisteix en el fet que la selecció parteix d'uns cànons corporals i estètics que impedeixen la diversitat social, ètnica o funcional de les persones que no complisquen la idea prefixada.

"Pero también es verdad que las que son de la Corte de Honor (rialles) tiene razón ella, no hay negras, no hay chinas, no hay síndrome de Down, no hay ninguna con alguna diferencia, son todas ''per-fec-tas''. Todas blanquitas, y entonces sí pueden ser rubias y morenitas, qué pena... Con eso quiero decir que estoy de acuerdo con ellas que no existe una diversidad, no transmiten una diversidad en una inclusión, o sea, en ningún aspecto. Yo todavía no he visto nadie de la Corte de Honor que tenga una diversidad funcional, pero ya no hablo en València en general, o sea en ninguna falla, aunque habrá a lo mejor casos excepcionales." **(GD6)**

"Solo se busca por su belleza y que quede bien en las fotos, entonces está la cosificación y todo lo que vemos todos los días en los medios de comunicación, pues eso, la imagen que vende, ¿y qué vende? Pues una chica bonita, independientemente de que sepa hablar, no sepa hablar o que tenga unos valores que defender, ya que al fin y al cabo durante un año entero va a ser la máxima, en teoría, por supuesto porque seguro que tampoco es así, en teoría la máxima representante del mundo de las fallas y la verdad es que no tienen ningún tipo de voz ni voto. "A las siete te recogemos maquillada, peinada y vestida y a las nueve te volvemos a dejar en tu casa. Ya has venido has sonreído, has dicho "jiji", has dado besos a los niños, ya te puedes volver a ir, ahora nos quedamos aquí los que movemos el cotarro." **(GD5).**

Les dones falleres, especialment les Falleres Majors, tenen per tant unes obligacions estètiques que comporten grans inversions de temps i econòmiques que, per contra, els hòmens fallers no han de complir:

> "Totalmente, y así como los Hombres, cualquiera, ¿eh? Y ahí tal vez esté el machismo, podemos ir a una falla o nos invitan a un pasacalles o lo que sea, de prestado y no pasaría nada, creo que a pocas falleras se les ocurre ir con cualquier pingo que le han dejado por ahí, porque deben ir impecables… o esa es mi sensación." **(GD5).**

Atesa l'evolució del paper de la FMV els últims 10 anys, s'ha guanyat molta més presència social. Els processos de selecció de les tretze dones representats de la festa també han canviat, i ha introduït criteris referits al nivell sociocultural i al caràcter de les dones que s'hi presenten. Els jurats, una vegada anomenats, no reben cap tipus d'indicacions, tot i que l'enfocament de les proves sempre és molt protocol·lari.

> **-** "Cada FMV eventualment pot ser d'una manera o d'una altra, perquè en el procés de selecció no hi ha indicacions de tipus ideològic ninguna (...)"
> **-** "No!?"
> **-** "No, mai es pot apuntar a estos temes, de fet tenen un enfocament de caràcter protocol·lari. Es busca una xica que parle amb tot el món, que siga capaç de ser equidistant, propera i llunyana al mateix temps... és a dir, que funcione des del punt de vista representatiu. És això el que prima en les proves. I després totes les seues capacitats del saber estar, saber desenvolupar-se en diferents espais: en un acte oficial o en un acte en un casal... este tipus de coses van a les proves."
> **(HE1)**

> "Cuánto más azúcar más dulce, si tengo 10 chicas y de las 10 una habla mejor que las otras, pues estupendo. Si además habla valenciano y es mona y viste bien y además lleva el traje de fallera con estilo… pues va a tener más posibilidades que otra que no sepa hablar o que se corte cuando le preguntan alguna cosa… Si estoy entre dos y una habla inglés, que ahora también se le da mucha importancia a esto, pues voy a elegir a esta… no por nada, sino porque en igualdad de condiciones, ¡cuánto más, mejor!" **(DE2)**

Els darrers anys hem escoltat cada vegada més les veus de les dones que representen la FMV. Per a la història queden noms com el de Raquel Alario amb el seu missatge de la UNESCO, Rocío Gil amb el discurs feminista o el missatge ferm de Marina Civera vindicant el seu paper rellevant en la festa i renunciant al paper de dona "aparador" en el qual la FMV i la seua Cort han estat encorsetades durant molts anys. Estos canvis d'actituds de les FMV, per descomptat, tenen molt a veure amb les dones que

representen la figura i els seus caràcters, però també, com han manifestat diferents FMV a la premsa, els límits i les directrius els imposa la JCF i l'Ajuntament de València des de la Regidoria de Cultura Festiva.

> "Qui li està marcant els límits és la JCF, i en principi i eventualment l'Ajuntament de València, des de la Regidoria de Cultura Festiva, fins allà on se li permet s'expressa." **(HE1)**

Finalment, en algunes comissions es té la consigna que la fallera major no pot participar en la gestió del casal ja que se la concep com una figura que ha de crear harmonia i no ha de veure's implicada en els conflictes que a vegades generen les discrepàncies en la gestió i organització del casal, comparant-la a vegades amb un "gerro xinés":

> "La fallera mayor (...) está muy implicada en la falla pero no queremos que conste, probablemente para evitar conflictos innecesarios que ni le van ni le vienen, y mi fallera mayor tiene por norma general —hay un norma no escrita— que si baja a la junta todo lo que se vote, ellas se van a abstener." **(GD4).**

> "Esa es la parte más delicada porque en realidad en la falla, la vida del año gira en torno a la fallera mayor que es no solo un jarrón chino, pero sí es un elemento de consenso durante el año. Esto tiene su virtud y también sus problemas, pero yo creo que de todos los problemas que puedas sacar aquí encima de la mesa, el papel futuro de la fallera mayor es el más delicado de todos y el que más costará si hubiera que hacer algún cambio." **(GD4)**

Sobre la introducció de canvis s'esmenta la possibilitat que la Cort d'Honor Infantil siga mixta per a propiciar la participació de xiquets i convertir-la en una cort paritària i fins i tot, incloure-hi la participació del president infantil. No obstant això, en relació a les adultes, la possibilitat que la representació o la cort siga compartida per hòmens fallers no es contempla en cap grup, però sorgeix com a idea en un grup d'hòmens fallers:

> "Pues yo opino como él, se podría poner igual que un mayor también… ya que le das visibilidad a las mujeres, aunque no hagan nada, pues los hombres también estaría bien verlos en el balcón para sentirnos representados. Una figura masculina que represente del mismo modo que representa la Fallera Mayor, la Fallera Mayor Infantil de València, dentro del sistema de representación que tenemos instaurado, ¿por qué no cambiar el reglamento fallero en función de eso? Con todas las cosas que hay que cambiar… ya que nos ponemos a cambiarlo que cambiemos también eso, ¿sabes?" **(GD4)**

VII. Violència masclista

Si bé les festa conformen un temps i un espai en el qual preval la diversió, no és menys cert que en elles es donen una sèrie de factors que faciliten l'emergència de diferents manifestacions violentes. La relaxació de les normes socials, les aglomeracions, l'ocupació nocturna del carrer o el consum de substàncies són alguns d'aquets factors. Conseqüentment, les festes són un dels àmbits en els quals ha de cuidar-se, més si cap, que tots els dispositius de protecció i de seguretat estiguen alerta.

Definir i delimitar què és un acte de violència contra les dones és important, ja que, sovint, es pensa únicament en la violació., No obstant açò, existeixen un altre tipus d'agressions que, sense arribar a la gravetat d'esta, no han de deixar de ser tingudes en compte, les quals són, d'altra banda, les més comunes.

La llei Integral contra la Viòlencia contra les dones de la Generalitat Valènciana defi-neix la violència sexual[5] com:

1. Agressions Sexuals: Totes aquelles conductes tipificades com a delicte contra la llibertat i indemnitat sexual de la dona. En general, tots els actes de naturalesa sexual forçada per l'agressor mitjançant la violència o intimidació.

2. Abús sexual: Conductes consentides, o no consentides per la víctima, per abús d'una situació de poder per part de l'agressor sobre la víctima, amb independència que este mantinga o no una relació conjugal, de parella afectiva, de parentiu o laboral amb la víctima.

3. Assetjament sexual; qualsevol comportament, verbal o físic, de naturalesa sexual que tinga el propòsit o produïsca l'efecte d'atemptar contra la dignitat de la dona, en particular quan es crea un entorn intimidatori, degradant o ofensiu.

5: Article 3 i 30 de la Llei 7/2012, de 23 de novembre, de la Generalitat, Integral contra la Violència sobre les dones a l'àmbit de la Comunitat Valenciana.

Dels tres tipus de violència que poden ocórrer en les festes els més comu són els abusos sexuals i l'assetjament sexual

Els tres tipus de violència poden ocórrer durant les festes, tot i que els més comuns són els abusos sexuals i l'assetjament sexual. En estos, el nivell de consciència i de permissivitat varia depenent dels contextos i les persones, minimitzant, en moltes ocasions, este tipus d'actes. Així, un tocament o una increpació degradant en un ambient festiu pot arribar a passar relativament desapercebuda, sense que açò no significa que no es genere un ambient incòmode i hostil per a les dones que participen de la festa.

El Observatorio Noctámbul@s en el seu informe anual 2016-17, aegura que existeix una predisposició social, amb l'excusa del "ligoteo", a reconèixer certes conductes, tant d'assetjament verbal com físic, inherents a l'espai festiu i d'oci. Però açò s'agreuja per una manca de percepció d'allò que és una agressió. En altres paraules, certes violències en aparença subtils (però que no ho són, sinó que hem estat educats/des per a mirar-les així) queden inadvertides, dificultant que les dones que les pateixen no es senten legitimades per a denunciar-les al ser considerades part de la "normalitat" festiva. (Noctambul@s, 2017).

Malgrat que estos tipus de violències contra les dones són els més nombrosos als espais festius, al no aparèixer als mitjans de comunicació ni als atestats policials queden amagats. Este és un dels resultats de l'estudi presentat al 2018 per la Universitat Pública de Navarra (UPNA) juntament amb la Regidoria de Seguritat Ciutadana i convivència de l'Ajuntament de Pamplona, baix el títol *Agresiones y abusos sexuales en Sanfermines. Estudio diagnostico de las dimensiones y posicionamientos mediáticos e institucionales ante el problema*. Mitjançant este estudi l'equip de treball ha "realizado un ejercicio descriptivo de algunos de los actores y factores involucrados en el abordaje del problema de las agresiones y abusos sexuales **conocidos** en las fiestas de sanfermines durante el periodo 2004-17" amb l'objectiu que quantificar el fenomen han analitzat les estadístiques policials de les denúncies registrades com-parant-les amb altres festivitats de l'estat espanyol, entre elles les Falles de València.

Cal remarcar que l'equip en diferents ocasions a l'informe demana prudència res-pecte a les dades, ja que la qualificació dels fets com abús o agressió sexual en els atestats policials són inicials i pot ser que posteriorment no siguen confirmades en el procés judicial. I també ens avisen que les dades estadístiques policials d'altres ciutats diferents a Pamplona són orientatives, perquè "faltaría realizar ulteriores comprobaciones". Amb tot i això, els resultats de la recerca reflecteixen qüestions interessants i a la vegada preocupants, com ara; que en totes les ciutats estudiades s'observa un elevat percentatge dels fets coneguts per la policia al llarg de tot el període 2004-17 s'ha produït durant el breu període de les festes. Segons dades del Ministeri d'Interior, el total de denúncies durant el període d'estudi són: 74 en San-fermins, 64 en Falles de la ciutat de València, 73 en Feria de Màlaga, 4 en la tomatina de Bunyol y 52 en les festes del Pilar de Saragossa.

Com el informe revela durant el període descrit en este hi ha una evolució ascendent de denúncies "muy significativa" als sanfermins, manifestant una major cultura de

la denúncia en esta ciutat en comparació amb la resta de ciutats estudiades, reflexe de les iniciatives desenvolupades a la capital Navarra front les agressions sexuals, afavorint una percepció de suport social en el cas de considerar les denúncies.

Al llarg dels debats als 3 grups de discussió de dones, va eixir de forma espontània algunes experiències d'assetjament sexual viscudes a les Falles. Abans hem remarcat el marcat caràcter masculí que té l'us de la pirotècnia a la setmana fallera (i la resta de l'any) però ara es denuncia l'us agressiu i imprudent pels hòmens cap a les dones, especialment cap a les adolescents, sent percebut per algunes veus femenines com un acte de violència sexista.

"Yo de hecho sufro por mi familia, de decir que no se crucen con un insensato de estos, porque después no tengo más... Tienes que venderle sino está bajo los efectos del alcohol ni ninguna cosa le tienes que dar el artículo porque es mayor de edad, pero veo auténtica barbaridad y en muchos casos de machismo." **(GD3)**

"Porque si tú eres uno que le gusta bronca y el de al lado también, te tiro un petardo pues yo te tiro otro, es una forma de aumentar ese tipo de violencia, y con las mujeres ese tipo de violencia es… seguramente en la misma medida, puede que más o puede que menos, eso no sé, no tengo cifras, pero partimos de la misma base: "Eh mira esas chiquitas". Le tiras un petardo, pues vaya puta gracia ¿sabes? Para ellas." **(GD5)**

Per altra banda, esta cultura "per falles tot s'hi val" barrejat amb el consum d'alcohol també s'estén a formes d'assetjament sexual, el que genera que la por a les agressions sexuals durant falles també hi és present:

"Es una ciudad bastante tranquila siempre, todo el año y el momento en que más miedo paso yo de fiestas, en fallas, porque yo también he sufrido agresiones sexistas en fallas, es cuando más miedo tengo a que me roben, a que le hagan algo a mis amigas, cuando más me preocupo porque vuelvan solas a casa, y como tengo tanto miedo es cuando más cuidado tengo." **(GD2)**

"(…) desde mi experiencia, sí que sigue habiendo bastante babosos y gente fuera de tono vamos, yo estando con gente por ahí con mis amigas, nos preguntaron ¿dónde habéis comprado la cerveza tal? y tu pues yo que se, has ido a un supermercado o lo que sea ¿no? pero después ahí empezaron a perseguirnos y yo por ejemplo tuve que salir corriendo para huir de dos, bueno de una pandilla que nos seguia." **(GD5).**

Per causa de l'anomenat efecte sanfermin, moltes institucions públiques han llençat campanyes de prevenció i sensibilització en les festes com ara la xarxa de "punts violeta", posada en marxa per la Conselleria de Igualtat i Polítiques inclusives de la Generalitat per a garantir l'accés a l'oci "segur de totes les persones" i unes festes "lliure de comportaments i agressions sexistes". Així també a les Falles del 2018 una col·laboració entre les regidories de Igualtat i polítiques inclusives amb la Regidoria de Cultura Festiva de l'Ajuntament de València va encetar una campanya contra el sexisme i l'homofòbia a les Falles. Esta campanya advocava per unes falles on "la llibertat i la tranquil·litat de les dones siga respectada i que el consum de substàncies no siga l'excusa per a l'agressió o l'assetjament sexual"

Este tipus de polítiques públiques són beneficioses per l'erradicació de les agressions, assetjament i abusos sexual a les festes. Ja que, com conclou l'estudi de la UPNA, el treball d'abordatge de les agressions i els abusos sexuals en sanfermins fets per l'ajuntament de la ciutat ha facilitat una sensibilització i un suport ciutadà sobre els delictes contra la llibertat sexual, afavorint la identificació i percepció d'estes violències per les dones, fent augmentar el registre de denúncies.

Imatge 44

Imatge 45

GENERALITAT
VALENCIANA
Vicepresidència i
Conselleria d'Igualtat i
Polítiques Inclusives
Punt Violeta
"Per unes festes lliures d'agressions sexistes"

VIII. Fent camí cap a la igualtat

En el grup de dones falleres es destaca que en l'origen la Festa de les falles era masclista i això implica que els canvis costen:

> "Pero es que… el principio de las fallas fue la base esa… eran machistas, supermachistas al principio… entonces, claro… algo tiene que quedar… aunque se… se vaya evolucionando (...) El origen de las fallas es recoger trastos para quemarlos… ¿vale? Y entonces vamos a elegir a una chica muy guapa para que nos represente… pero, ehh… el papel de la mujer en la falla, cero patatero. Romper eso… que estaba en la raíz… ha costado años…" **(GD3)**

En els discursos es visibilitzen i valoren els casals de les falles com a espais mixtes en què hòmens i dones conviuen i treballen junts organitzant els esdeveniments, cuinant, netejant, etc. Al mateix temps, es destaca la participació creixent de la dona en les juntes directives i el camí cap a la igualtat que moltes comissions estan fent:

> "El casal de momento nos funciona, entonces estamos muy a gusto y además es una directiva paritaria. Hay mujeres y hombres más o menos al mismo nivel y se procura que haya la misma representación." **(GD3)**

> "Pero nosotros por estatutos estamos obligados a la paridad. No es algo nuevo de este año… Los estatutos son de hace diez o quince años, nosotros cuando hicimos el régimen de normatividad en los estatutos ya pusimos que tenía que ser paritarios, los cargos." **(GD4)**

Tot i que es detecta una evolució, la troben lenta i gradual:

> "Si jo crec que és una qüestió de evolució i que, les coses, moltes voltes volem que canvien molt... ràpidament." **(GD1)**

En altres casos es destaca el component de lluita i mobilització que implica i el paper que el feminisme ha de desenvolupar en les Falles per tal que canvien.

"Hay que eliminar el machismo, como los malos tratos, como... por ejemplo... tú eres fallera mayor, pero hmmm... no tienes derecho a decidir nada, ¿sabes? Todas esas cosas van evolucionando gracias a Dios... y peleamos mucho para que eso cambie... (Breu silenci). Pero tenemos faena... para unas cuantas generaciones." **(GD3)**

"(Las Fallas) aún no han asumido nuevas maneras de entender... o sea, que está claro que el discurso feminista no lo ha asumido, però, quiero decir, nuevas formas de relacionarse hombres y mujeres, yo creo que aún podríamos decir que... el discurso feminista no ha penetrado en el mundo de las Fallas, ¿no? No sé si estáis de acuerdo o es una opinión mía solo, pero por lo que hemos ido diciendo no ha sido capaz de ir penetrando ese discurso o hacerlo suyo, también tiene ahí mucho campo por recorrer." **(GD5)**

En este sentit, es reivindica una implicació del món de les falles en la lluita feminista:

"Cuando hubiera sido el 8 de marzo la Fallera Mayor podría hacer una manifestación reivindicativa y encabezarla, junto con el resto de falleras mayores de tal. Eso yo lo echo de menos." **(GD1)**

I es pren l'exemple del País Basc, on el moviment feminista ha tingut un paper destacat en les reivindicacions de la dona i la lluita contra l'assetjament sexual en els àmbits festius:

"Entonces, creo que debería haber igual que en el País Vasco: he visto que... creo que era en el País Vasco o en Pamplona, eh... que han hecho un protocolo y unas campañas de, contra el acoso sexual o el abuso sexual y creo que deberían hacerse también y es muy importante que se haga en las Fallas; porque, quiero decir, que no haya salido un caso tan evidente (referint-se a la violació de La Manada), o sea, que no se haya problematizado no quiere decir que no exista." **(GD2).**

Així doncs, es pren consciència de la necessitat de fer evident este problema i d'animar a una major participació de les dones.

"Yo creo que tenemos que dar mensajes, y eso sí que es un tema nuestro de todas las comisiones y todas las fallas, tenemos que dar ese mensaje de normalidad cara a estas cosas, que a lo mejor no se está transmitiendo ese mensaje, involuntariamente, ¿eh?, no digo voluntariamente, pero involuntariamente no estamos transmitiendo ese mensaje de normalidad de que lo normal es que una persona

independientemente de su sexo tenga un cargo, tenga otro o haga lo que deje de hacer. Porque al final los números son tozudos y la realidad es la que es, y la realidad es que hay diez mujeres contra trescientos ochenta hombres, esa es la realidad del… bien no sé bien qué números son." **(GD4)**

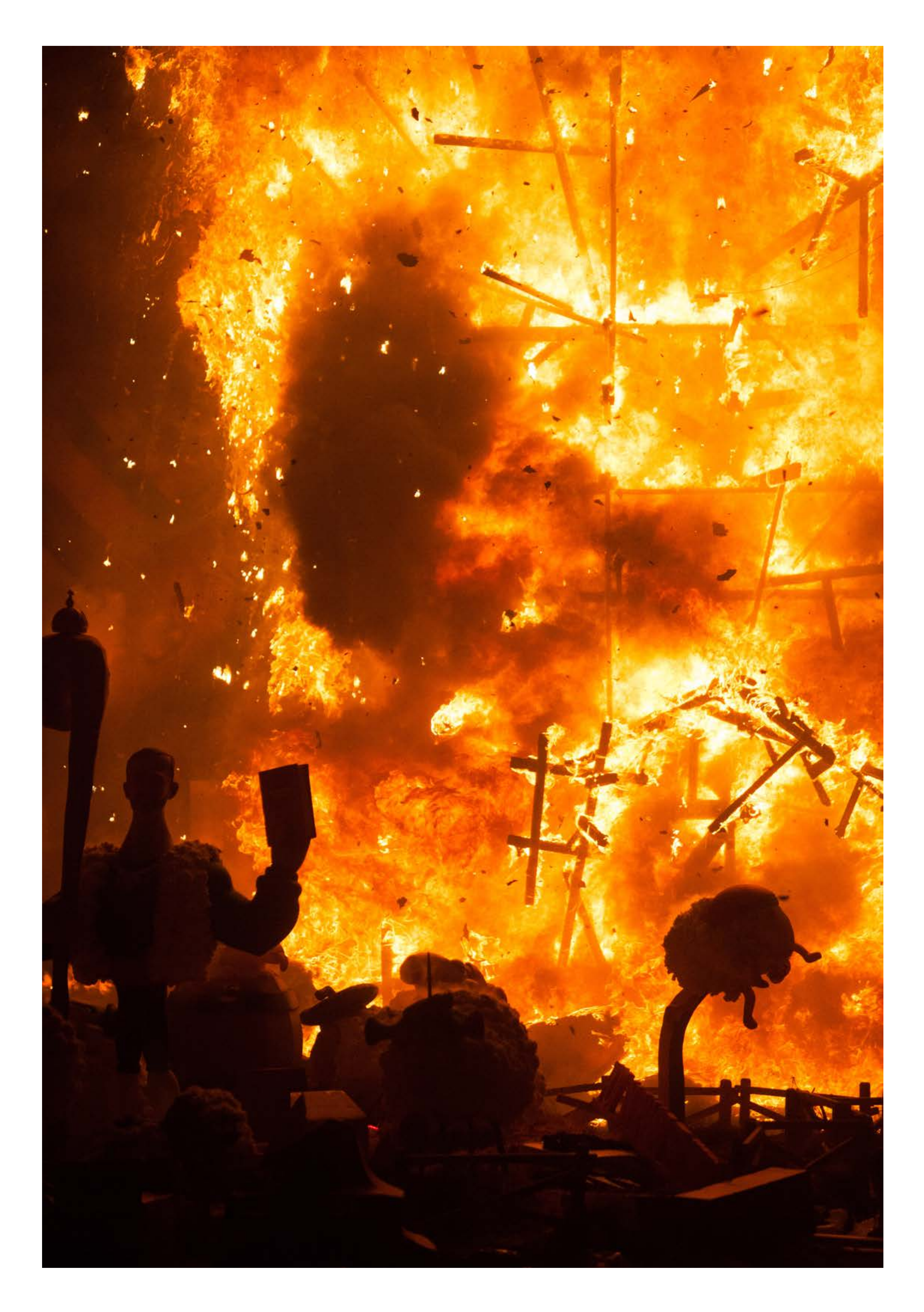
"Porque a lo mejor ellas mismas tienen la educación de muchos años de que la figura del presidente es un hombre, pero hoy en día solo con que cojas y empieces un poco a pinchar "oye, preséntate, hazte un equipito y preséntate" se presentaría más de una." **(GD4)**

En tot cas, en el procés de canvi s'entén que hi ha una retroalimentació entre les inèrcies socials i les del món faller. I s'entén també que per a modificar els valors que es transmeten sobre la desigualtat de gènere cal trencar la reproducció circular d'estes inèrcies:

"Claro, ahí has tocado un punto bastante interesante, que es precisamente esa retroalimentación, nuestra sociedad es así, esa sociedad es de donde fluyen las fiestas, las fiestas son así, perpetúan los valores que después vuelven a la colectividad, ese ciclo de sociedad que se transmite después a los valores que se enseñan en las… Porque fijaros que todo lo que estamos diciendo acerca de los monumentos falleros y la imagen de la mujer, acerca de los trajes, acerca de los roles de hombres y mujeres, acerca del funcionamiento… todo eso, la conclusión a la que llegas es a que está un poco anticuado... que está un poco anticuado, que perpetua unos valores que muchas veces están vacíos, que se ha perdido un poco la esencia de lo que es la fiesta inicial, ¿no?" **(GD5).**

Unes inèrcies que venen també reforçades pel fet que es considera que la forma d'organització i els rols de gènere estan legitimats per la tradició. Malgrat que les tradicions siguen inventades o sempre subjectes a canvi, la codificació del ritual festiu retarda el canvi social i l'adequació a les noves pautes de concepció del gènere del segle XXI.

"Que yo creo que, pues eso, que el machismo dentro de lo que es en el mundo de las fallas y de la fiesta es muy similar o incluso un poco más que la sociedad actual; por eso mismo, porque viene de una tradición que se remonta a muchos años y es algo mucho más difícil de cambiar… mucho más, porque dentro de ese mundo de la fiesta, tanto hombres y mujeres de dentro de ahí, ellos quieren conservar la tradición independientemente de los cambios que haga la sociedad, sobre todo la gente que es más mayor y eso. Con el tiempo eso irá cambiando, pero tardará más porque viene de algo que es una tradición." **(GD5)**

IX. Reflexions finals

Per a introduir estes reflexions finals podem, afirmar que les Falles de València estan molt allunyades de ser una simple manifestació d'oci. En estes festes es condensen, representen i legitimen aspectes fonamentals de la cultura i la societat, en particular els valors, models i rols que la caracteritzen. En este sentit, el nivell de participació de dones en les Falles del cap i casal no és únicament una qüestió de tindre o no la possibilitat de gaudir de la festa sent dona, sinó també de veure què s'està representant i legitimant en estes festes quant al paper de la dona dins de la societat valenciana.

Com a festa, les Falles de València són una posada en escena condensada de l'ordre social. Així, la participació menor de les dones en tots els àmbits del ritual i de les estructures de gestió, representa una exclusió que va més enllà de la pròpia festa i que mostra la vigència de valors, models i estructures de poder avalats per la societat que les acull. Però, a més de representar este ordre social, també està legitimant-lo mitjançant una estructura ritualitzada en què participen tant la comunitat com diversos representats del poder. Les festes d'una societat igualitària han de ser, necessàriament, igualitàries.

Després de l'anàlisi acurada dels diversos materials arreplegats al llarg de l'últim any, podem afirmar que malgrat els avanços dels últims anys en el sentit d'una major igualtat de gènere en les Falles, existeix encara hui una gran diferència en la participació i en els rols dels hòmens i dones. Açò queda patent no sols per les significatives diferències quantitatives que trobem dins dels casals, en la pirotècnia o en el context dels/les artistes fallers/es, entre d'altres, sinó també en els rols i les representacions de les dones tant en les estructures de gestió i decisió de la festa josefina com en els actes del ritual o als cadafals. La dificultat d'accés a les estructures organizatives de la festa fa que la dona tinga una presència minoritària en els espais de decisió, cosa que també dificulta la pressió per a capgirar les actuals condicions de participació.

Una part del col·lectiu faller, també algunes dones, assumeix l'ordre social de gènere i no perceben les desigualtats.

Tot i això, no és menys cert que en alguns contextos apareixen certs factors que afavoreixen la seua integració i el camí cap a la igualtat festiva real. Per tant, és necessari identificar, potenciar i valorar estos factors i accions, de forma que puguen anar ampliant i obrint noves vies d'integració de les dones en la festa del cap i casal. Mitjançant l'anàlisi s'han detectat obstacles, dinàmiques i estructures festives que no permeten la integració i participació real i efectiva de les dones en les Falles de la ciutat de València.

Així doncs, trobem obstacles que tenen a veure amb la naturalització del gènere, trobem postures immobilistes que rebutgen la participació igualitària de les dones. Tot i que en la majoria de les normatives de les comissions falleres estos obstacles han sigut tombats, la realitat festiva és diferent i encara trobem falles en què és impensable que una dona ostente la presidència o arribe a càrrecs de direcció i poder. La festa valenciana, codificada rígidament, està construïda sobre uns models de gènere tradicional, moltes vegades essencialitzats i considerats inalterables, en els quals hòmens i dones tenen assignats els seus rols simbòlics i existeix un rebuig a representacions de gènere alternatives, com ara la creació d'una figura representativa de la festa encarnada per un home o xiquet.

Una part del col·lectiu faller, també algunes dones, assumeix l'ordre social de gènere i no perceben les desigualtats. Açò té dues conseqüències: la primera és l'absència de vindicacions públiques o conflictes sociofestius per raó de gènere; la segona és que per al col·lectiu faller el sexisme no és una problemàtica prioritària, i no veuen que combatre'l siga cap necessitat.

Hi ha una forta socialització de gènere en les Falles: xiquets i xiquetes saben quins són i, en conseqüència, quins seran els seus papers a la festa. Així doncs, els canvis cap a la igualtat són difícils d'assolir perquè les festes suposen una part important dels processos d'educació i socialització de les persones que creixen al voltant d'una comissió. Sense models de gènere festius diferents, els canvis seran molt més difícils. Açò també té a veure amb les tasques que cada gènere desenvolupa als casals, on les dones tendeixen a assumir els rols organitzatius o de dinamització dels xiquets i xiquetes, reproduint així el paper segregat i secundari que atorguen els rols de gènere tradicionals.

Els àmbits festius són emocionals per essència, el mateix procés de socialització teixeix un vincle emocional entre la ciutadania i la festa, mitjançant records que les festivitats et porten a la memòria. En el cas particular de les Falles, a més d'esta amalgama de sentiments propiciats per la festa, hi ha l'Ofrena, un acte multitudinari caracteritzat pel lluïment de les dones falleres, que està carregada d'uns índexs d'emocionalitat que no trobem en cap altre acte del ritual, exceptuant el tancament de la festa, la Cremà.

Per descomptat, no podem oblidar, i així s'ha reflectit al llarg de l'estudi, que la festa és un reflex de les realitats socials del context històric i cultural on es produeix i representa i condensa l'ordre social establit. En el cas valencià, el sexisme estructural del sistema social queda patent en diferents àmbits de participació, organització i ordre simbòlic. Però les festes també reflecteixen els conflictes de cada societat; en conseqüència, com s'ha comprovat en la heterogeneïtat de les opinions expressades per les persones participants, les Falles no són sempre aglutinants.

La ritualització de la festa actua, de vegades, en contra del canvi i la innovació. Les falles són festes fortament formalitzades, normalitzades i regularitzades degut a la peculiaritat que fa que el funcionament d'una societat més o menys organitzada s'excepcionalitza durant una setmana a l'any, però també degut a la magnitud i projecció internacional, més encara ara que ha sigut anomenada Patrimoni de la Humanitat. La clau del canvi d'estos codis festius està en mans de l'Assemblea General de Presidents de la JCF, un òrgan fortament masculinitzat. En conseqüència, en les falles, una part important de l'avançament de les dones està condicionada per les decisions que s'hi prenguen. Així, les transformacions proposades des d'àmbits no oficials o de no-poder, on generalment se situen les dones a nivell social, són més resistents.

Històricament i cultural, els hòmens han sigut no sols els qui ocupaven l'espai públic, sinó també els qui el generaven mitjançant intercanvis de reconeixement com a iguals.

Històricament i cultural, els hòmens han sigut no sols els qui ocupaven l'espai públic, sinó també els qui el generaven mitjançant intercanvis de reconeixement com a iguals. És per això que activitats típiques femenines, com ara la cuina, no són valorades fins que passen a l'àmbit públic, on són realitzades per hòmens, que reben així un reconeixement social. Així, veiem com les paelles i els àpats fets als carrers són elaborats pels hòmens de les Falles, mentre que les dones en no poques ocasions s'encarreguen dels entrepans, amanides, olives i cacaus... aliments elaborats dins del casal, sense cap valoració ni visibilització social.

Pel que fa a l'organització i gestió de les falles, hem comprovat que existeix una escassa participació en general. Són poques les persones que dediquen el seu temps lliure al treball organitzatiu de la festa. Esta inèrcia és deguda a la gran quantitat de temps que necessita l'organització i gestió d'un casal faller. També s'ha de subratllar la dificultat que tenen les dones per problemes de conciliació de la vida familiar i laboral, qüestió que recau majoritàriament en les dones. És més fàcil i, per tant, més habitual, que participen de manera puntual en tasques de reforçament o complementarietat que de manera prolongada durant l'any. Tot i això, moltes comissions han portat a la pràctica estratègies col·lectives de direcció, fent que hòmens i dones compartisquen la responsabilitat de la gestió del casal. Tanmateix, la normativa de la JCF, derivada de les decisions preses per l'assemblea de presidents de falla, no ha sabut adaptar-se a estos canvis i en el cens queden invisibilitzades les persones que opten per esta fórmula de gestió col·lectiva, ja que sols es permet registrar un nom.

La necessitat de blindar allò que ens identifica duu a postures que defensen la festa com a un patrimoni i una propietat intransferible i, en tot cas, no compartible amb col·lectius o persones de la mateixa festa que qüestionen l'ordre establit

Hem vist també que el treball de moltes dones artistes està invisibilitzat. Als tallers fallers sempre hi ha hagut dones, però el seu treball encara es considera un complement del treball del seu home, que dona nom al cadafal. Contràriament al cas de les comissions, les dones dels artistes fallers, no sols treballen al taller, sinó que també són les encarregades de la comptabilitat, la compra de materials i qualsevol tasca de gestió que necessite el taller per a funcionar. La precarització del sector artístic en la festa té un triple impacte en les dones jóvens que ixen dels seus estudis d'FP d'Artistes Fallers. Tot i que estes són majoria en les aules, són minoria als tallers.

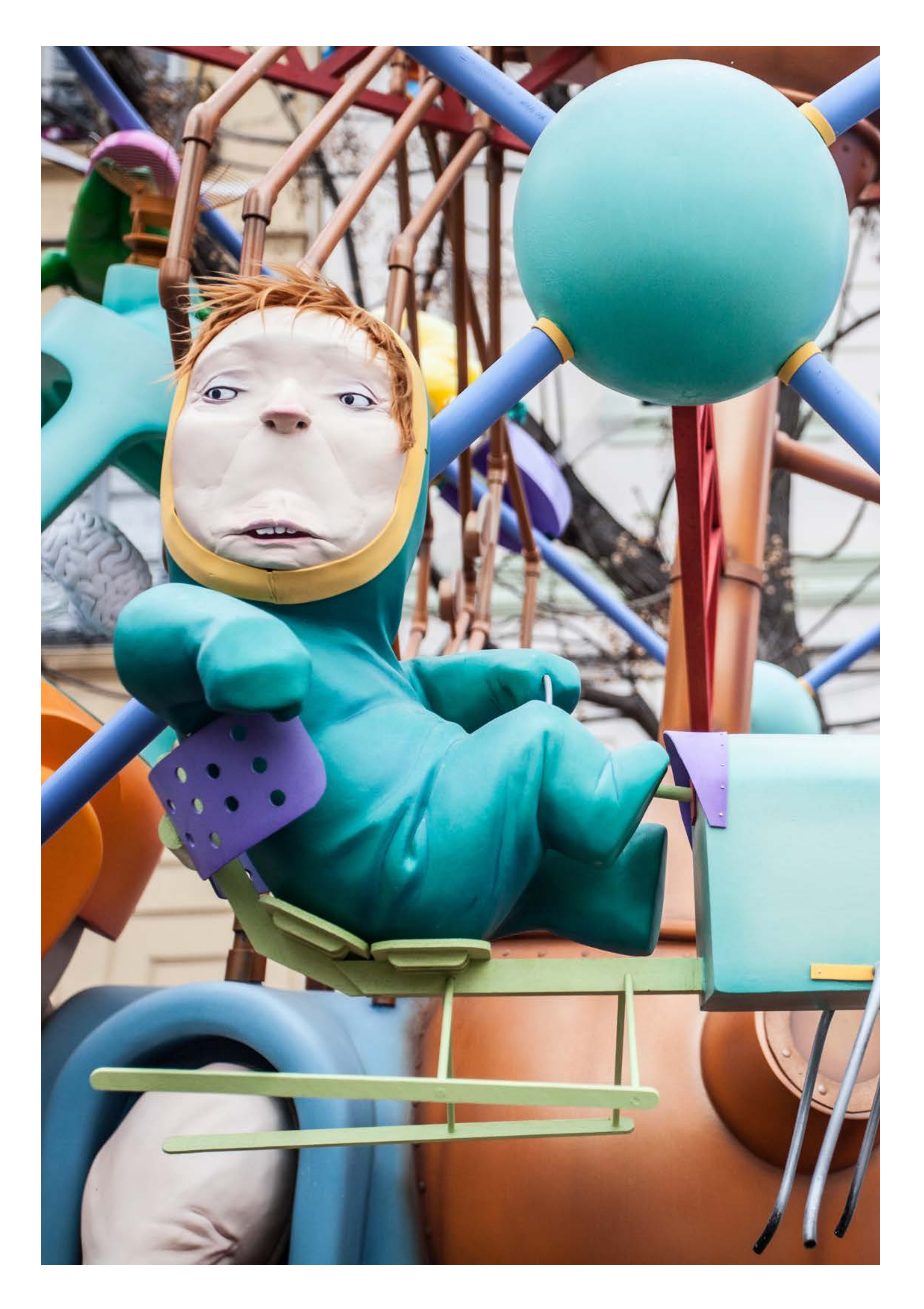
Existeix una estreta relació entre la construcció identitària col·lectiva i la festa, que esdevé una senya identitària encara que no s'hi participe activament. Així doncs, açò fa que hi haja sectors del món faller, generalment masculins, que es pensen els amos de la tradició i les festes. Este fet porta al que podríem anomenar *privatització* d'un àmbit públic en què és més fàcil la negació de les postures sexistes i les exclusions. La festa es considera com a allò "nostre", com un patrimoni propi d'una col·lectivitat que reflecteix una idiosincràsia necessària per a la particularització i diferenciació de la resta. Tot intent de canvi o crítica es viu com una agressió a eixa idiosincràsia per damunt, a vegades, de drets globals, que es poden interpretar com una interferència. "No, no, açò no té res a veure amb les falles!" ens deia un entrevistat. La necessitat de blindar allò que ens identifica duu a postures que defensen la festa com a un patrimoni i una propietat intransferible i, en tot cas, no compartible amb col·lectius o persones de la mateixa festa que qüestionen l'ordre establit.

Per acabar, és preocupant la violència que es produeix durant les Falles, que, com hem vist, s'ha explicitat diverses vegades als diferents grups de discussió de dones. La conclusió principal és que no es tracta d'un fenomen vinculat a la festa en si, sinó que és pròpia de la societat actual i que els contextos festius no són més que un dels àmbits on es manifesta i es fa més evident. La violència durant les festes no és cap altra que la violència de gènere existent en el marc d'un sistema que legitima el comportament agressiu i abusiu dels hòmens contra les dones.

La cosa certa és que existeixen dificultats per a admetre que hi ha agressions i violència contra les dones en les festes per diferents qüestions. La primera és la reticència d'anar contra l'esperit festiu construït des del gaudiment i l'alegria. La segona és la por a oferir una imatge dolenta de València i de les Falles en particular. I, en tercer lloc, la major tolerància que existeix en festes davant d'este tipus d'actes.

Per acabar estes reflexions, no volem deixar de banda el paper de moltes comissions, persones, però sobretot dones, que, passet a passet, des dels seus casals, però també

mitjançant la seua veu pública, —com és el cas de les últimes FMV—, reclamen i vindiquen un nou espai en la festa. Volen deixar de ser "reines fantasmes", prendre el relleu i liderar la festa gran de la ciutat.

X. Propostes d'avançament

Tenint en compte l'estudi dut a terme i les reflexions finals derivades de l'anàlisi de les Falles de la Ciutat de València des d'una perspectiva de gènere, no volem perdre l'ocasió d'apuntar una sèrie de recomanacions que des del nostre punt de vista poden promoure i ajudar a la integració de la perspectiva de gènere en les Falles i avançar així, a poc a poc, cap a una festa més justa i igualitària.

Els suggeriments s'han classificat segons els dos objectius assenyalats abans. En un primer apartat incloem totes aquelles mesures dirigides a la sensibilització, formació, innovació i seguretat, que permeten la incorporació de la perspectiva de gènere en l'organització, tractament i desenvolupament de les festes. En el segon apartat, s'apunten diferents propostes de caràcter més específic per a la promoció de la participació de les dones en l'organització i la celebració dels actes festius.

1. Sensibilització:

a. Fomentar campanyes per a promoure la igualtat en la festa.

b. Incloure la perspectiva de gènere en les campanyes municipals.

c. Realitzar guies dirigides a les comissions amb aspectes essencials que s'han de tenir en compte per a portar endavant unes Falles amb perspectiva de gènere.

d. Incloure representats del món faller (des dels diferents àmbits) en el Consell Municipal de les Dones.

2. Formació:

a. Formar el personal tècnic dels organismes gestors de les Falles en perspectiva de gènere, incloent-hi un eix de la festa.

b. Incorporar en espais formatius municipals temes relacionats amb l'impacte del gènere en les festes.

c. Estimular la producció de continguts dels llibrets fallers des d'una perspectiva de gènere.

d. Socialitzar debats públics que servisquen per a desmitificar certs aspectes intocables de les festes.

e. Incloure cursos o assignatures de gènere en l'FP d'Artistes Fallers i d'experts universitaris en Falles.

f. Elaborar una mena de manual d'estil de l'art i la creativitat fallera des d'una perspectiva de gènere.

3. Seguretat:

a. Adequar l'espai públic per a la seguretat, incloent la perspectiva de gènere en la normativa municipal.

b. Treballar amb les comissions falleres i les institucions gestores de les festivitats per elaborar mapes de la por i així identificar els punts percebuts com a perillosos en la ciutat.

c. Instaurar punts violeta per la ciutat durant la setmana fallera.

4. Promoció la participació activa i igualitària de les dones:

a. Tenir en compte les majors dificultats que tenen les dones per a conciliar la vida personal, familiar i laboral a l'hora d'organitzar reunions o grups de treball als casals.

b. Promoure la participació de la dona en les estructures de decisió en tots els àmbits i no només en els organitzatius.

c. Fer una anàlisi de l'impacte de gènere en el Pla Estratègic de les Falles, particularment en allò referit a la situació laboral de les dones artistes falleres.

Referències bibliogràfiques

Antebi, A., y Pujol, A. (2008). Entre el poder y la máscara. una etnohistoria del carnaval de barcelona. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Ariño Villarroya, A., y Gómez, S. (2012). La festa mare. les festes en una era postcristiana. Museu Valencià d'Etnologia-Diputació de València: València.

Ariño, A. (1992) *La Ciudad ritual. La fiesta de las Fallas*. Barcelona/Madrid: Anthropos/ Ministerio de Cultura.

Ariño, A. (1988). Festes, rituals i creences. València: Edicions Alfons El Magnànim.

Bakhtin, M. (1970) *L'oeuvre de François Rabelais et la culture populaire en moyen âge et sous la renaissance*, Paris: Gallimard.

Bedia Cobo, R. (2015) El cuerpo de las mujeres y la sobrecarga de Sexualidad. En *Investigaciones Feministas*, Vol. 6. Pp 7-19.

Boissevan, J. (Ed.). (1992). *Revitalizing european rituals*. Routledge: London.

Bullen, M. I Egido, J.A. (2003) *Tristes espectàculos: las mujeres y los alardes de Irún y Hondarribia*. Bilbao: Servicio Editorial, Universidad del País Vasco.

Bullen, M., y Diez Mintegui, C. (2002). Violencia y cambio de culturas androcéntricas. *XI Congrés d'Antropologia* FAAEE, (1), 20.

Delgado, M. (2003) *Carrer, festa i revolta*. Els usos simbòlics de l'espai públic a Barcelona (1951-2000).Barcelona: Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

García Canclini, N. (2002). *Culturas populares en el capitalismo*. México: Grijalbo.

Garcia Pilan, P. (2009) Tradición en la modernidad avanzada: la Semana Santa Marinera de Valencia. València: Museu Valencià d'etnologia.

Grignon, C., y Passeron, J. (1989). *Le savant et le populaire: Misérabilisme et populisme en sociologie et en littérature*. Paris: Gallimard : Seuil. 23

Hernàndez i Martí, G. M. (2016). Cultura festiva, identidad colectiva y política cultural. En J. Rius Ulldemolins, & J. A. Rubio Arostegui (Eds.), *Treinta años de políticas culturales en españa. participación cultural, gobernanza territorial e industrias culturales* (pp. 231-248). València: Publicacions de la Universitat de València.

Hernàndez i Martí, G. M. (2011). *Focs de falla. articles per al combat festiu*. València: Obrapropia.

Hernández i Martí, G. M. (2010) La reina fantasma. Apoteosi i misèria de la dona fallera?. En *Tro d'avís. Llibre de la Falla Associació Cultural Falla Plaça de La Malva* (Alzira) (pàg.36-43).

Hernández i Martí, G.M. (2002) *La festa reinventada. Calendari, política i ideologia en la València franquista.* València: Universitat de València.

Hernández i Martí, G. M. (2000). Les transformacions de la cultura popular. Afers, 37, 751-760.

Hernàndez i Martí, G. (1998). Microidentidades colectivas: El caso de la fiesta en el país valenciano. *VI Congreso Español De Sociología*, A Coruña.

Hernàndez i Martí, G. M. (1996). *Falles i franquisme a valència*. Afers: Catarroja-Barcelona.

Hernández i Martí, G. Albert, M. Gómez Nicolau, E., Requena, M. (2014). *La cultura como trinchera. la política cultural en el país valenciano* (1975-2013). València: Universitat de València.

Hernàndez i Martí, G. Moncusí, A., Santamarina, B. (2008). Patrimonio etnológico e identidades en españa. un estudio comparativa a través de la legislación. *Revista Experimental De Antropología*, 8(207), 223.

Hernàndez i Martí, G.M., Santamarina, B., Moncusí, A., Albert, M. (2005). *La memoria construïda. patrimonio cultural y modernidad*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Pujol Cruells, A. (2006) "Ciudad, fiesta y poder en el mundo contemporàneo", *Liminar. Estudios Sociales* y *Humanísiticos*, año 4, vol. IV, núm 2. Centro de Estudios Superiores de México y Centro América, San Cristobal de las Casas (México), pp. 36-49.

Roma, J. (1996) "Fiestas: Locus de la iniciación y de la identidad" en J. Prat & A. Martínez (eds.) *Ensayos de Antropología Cultural*, 204-214.

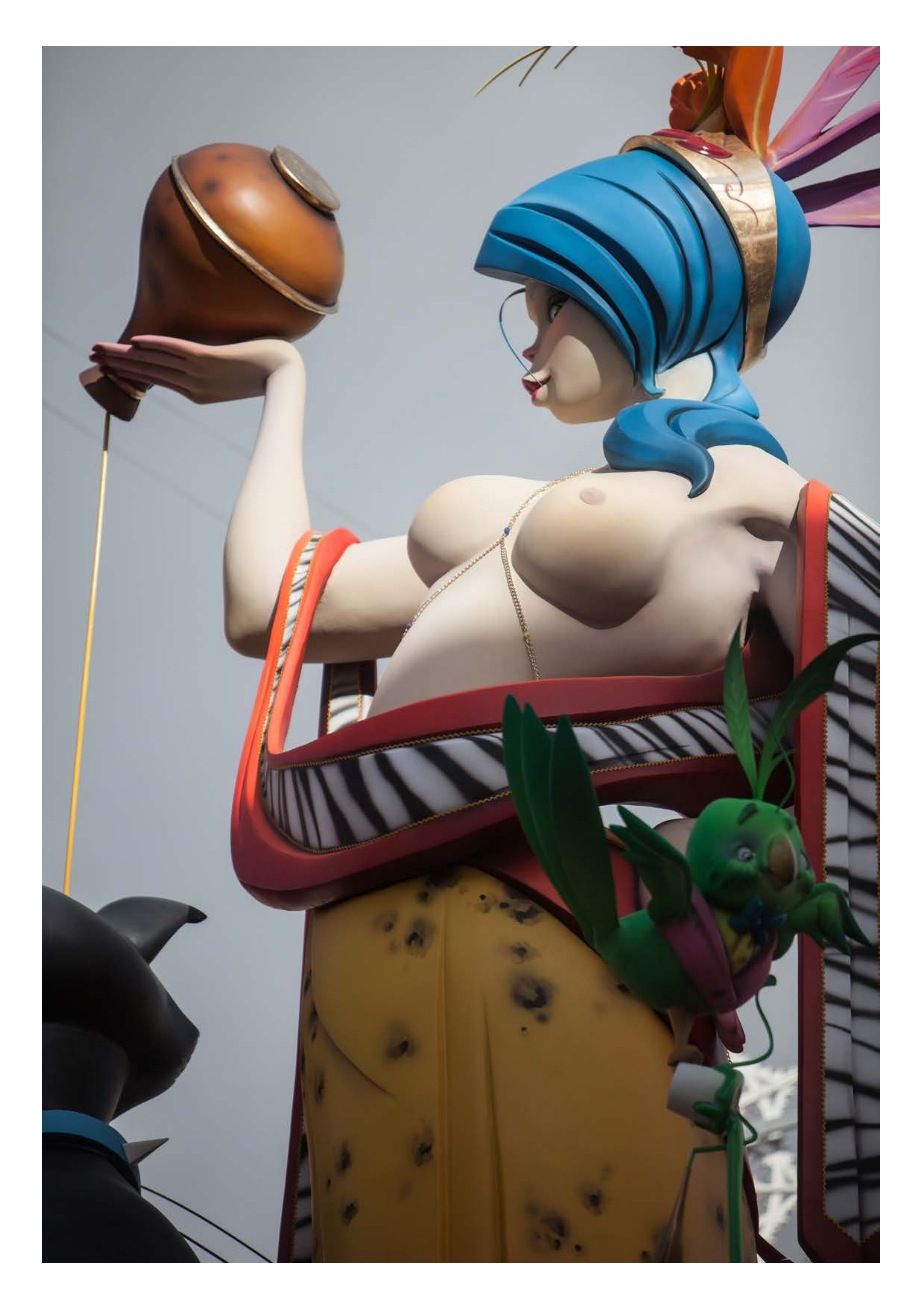
Varela, J. (1997) *El nacimiento de la mujer burguesa*. Madrid: Ed. de La Piqueta.

Velasco, H.Cruces, F. et al.Díaz de Rada, A. (1996). Fiestas de todos, fiestas para todos. *Revista De Antropología*, 11(123), 144

Agresiones y abusos sexuales en Sanfermines. Estudio diagnóstico de las dimensiones y posicionamientos mediáticos e institucionales ante el problema (2018) Universidad Pública de Navarra (UPNA)

Enquesta sobre la percepció social del col·lectiu faller davant la festa de les Falles com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat (2017) Regidoria de Cultura Festiva. Ajuntament de València.

4º *Informe Anual 2016-17*. Obsevatorio Noctámbul@s. Observatoriao sobre la relación entre el consumo de drogas y las violencias sexuales en contextos de ocios nocturnos.

Annexos

GUIÓ DE L'OBSERVACIÓ

Les persones de l'equip han fet la seva observació adreçant-se al següent guió d'observació:

GUIÓ DE L'OBSERVACIÓ

Número d'Observació:	
Nº Cens i Comissió:	
Localització:	
Data de l'Observació:	
Persona Observadora:	

DESCRIPCIÓ DEL CADAFAL:

Què representa la figura central de la Falla?
I els ninots que l'envolten?
Com son representats els cossos d'homes i dones dins del monument Faller? I altres cossos (intersexualitat, transsexualitat, cossos en transició...)?
Quins estereotips de gènere podem trobar als monuments fallers? (comportaments, expressions, valors...)
Quins són els rols i status socials atribuïts a homes i dones als cadafals fallers?
Quina és la interacció dels ninots al monument?
Trobem representades altres masculinitats o feminitats més enllà de les hegemòniques? Com són tractades?
Com són immortalitzades les dones que pertanyen a altres cultures, ètnies?
Nombre d'homes i dones al cadafal
S'utilitza llenguatge inclusiu als textos del cadafal?

GUIÓ DE L'OBSERVACIÓ

Número d'Observació:	
Nº Cens i Comissió:	
Localització:	
Data de l'Observació:	
Persona Observadora:	

DESCRIPCIÓ DEL CADAFAL:

Quins són valors de gènere representats a les falles infantils?
Quins models de socialització són plasmats?
Xiquetes i xiquets són tractats per igual?
Com es representada la diversitat a les Falles Infantils (gènere, sexual, familiar, cultural...?
Quins són els rols i status socials atribuïts a homes i dones als cadafals fallers?
Quina és la interacció dels ninots al monument?
Trobem representades altres masculinitats o feminitats més enllà de les hegemòniques? Com són tractades?
Com són immortalitzades les dones que pertanyen a altres cultures, ètnies?
Nombre de xiquetes i xiquets al cadafal
S'utilitza llenguatge inclusiu als textos del cadafal?

La distribució de l'observació entre les persones integrants de l'equip d'observació va construir els següents grups.

➡ Especials

NÚM. CENS	COMISSIÓ	LEMA	ARTISTA
9	Na Jordana	Llibertat	Antonio Pérez Mena
12	Convento de Jerusalem-Matemático Marz	Per Naturalea	Pere Baenas García
14	Almirante Cadarso-Conde de Altea	En busca del Dorado	Manuel Algarra Salinas

NÚM. CENS	COMISSIÓ	LEMA	ARTISTA
22	Exposición-Micer Mascó-Arévalo Baca	Si, quiero	Paco Giner Núñez
28	Cuba - Literato Azorín	Filtres	Vicente Manuel Martínez Aparici
34	Plaza del Pilar	En el pecat està la penitència	Paco Torres Josa
77	Sueca-Literato Azorin	Universos parale-los y lelas	Vicente Llácer Rodrigo
187	Regne de València-Duque de Calabria	¡Eixa boqueta!	Sergio Musoles Ros
197	Monasteri de Poblet - Aparicio Aliñana	¡Arre, unicornio, arre!	Carlos Casí García

Sector 1,2 i 3

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
1	1A	Plaça del Mercat Central
3	1B	Plaça del Dctor. Collado
6	1A	Llanterna-Na Robella
10	2A	Av. De l'Oest, "Els Velluters"
11	1A	Plaça de la Merce
15	3A	Bosseria-Tossal
16 D	8A	Marqués de Caro-Dctor Chiarri
17	1A	Quart-Palomar
19	4C	Plaça de Sant Bult
29	2A	Peu de la Creu-Joan de Vilarasa
40	5C	Carabasses-En Gall
62	3C	Mossén Sorell-Corona
65 D	2A	Serrans-Plaça dels Furs
80	5C	Ripalda-Benedicènciea-St. Ramon
89	1A	St. Vicent-Periodista Azzati-Padilla
110	4A	Plaça de Lope de Vega
143	2A	Plaça de la Reina-Pau-Sant Vicent
167 D	6A	En Plom - Guillem de Castro
242	1A	Ribera Convent de Sta. Clara
305 C	6C	Plaza del Patriarca
339 D	7B	Blanqueries

Sectors 4,5 i 6

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
2	5B	Plaça del Mercat de Russafa
23	3A	Tomassos-Carles Cervera
24	5A	Cadis-Literat Azorín-Reina Maria
27	2B	Doctor Serrano- Carlos Cervera-Clero
39	3B	Castelló-Sogorb
41D	3C	Cuba-Puerto Rico-Sueca-Filipinas
58	5B	Sevilla-Dènia-Germanies
83	1A	Ciscar-Borriana
84	1A	Gravador Esteve-Cirilo Amorós
85	3B	Cuba-Dènia
98	5C	Mestre Aguilar-Matías Perelló-Els Centelles
102	4C	Fèlix Pizcueta - Ciril Amorós- Russafa
126	5A	Pintor Salvador Abril - Pere III el Gran
142	4C	Cuba-Buenos Aires
149	1B	Comte de Salvatierra - Ciril Amorós - Mercat Colom
161	3B	Regene de València - S. Valer
165	2A	Pintor Salvador Abril - Peris y Valero
170	4A	Regne de València-S.Valer
174D	2A	Pintor Salvador Abril-Peris y Valero
250	4B	Cadiz-deènia
273D	8B	Av. Regne de València - Maestro Serrano
278	2A	Joaquim Costa-Comte Altea
279	3C	Matías Perelló-Lluís de Santàngel
283	3B	Jacinto Benavente-Reina Germana
348	3A	Cadis-Cura Femenia-Puerto Rico

Sectors 7 i 8

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
47	5A	Alberique-Heroe Romeu
53	1B	Plaça del Pintor Segrelles
56	2B	Azcárraga-Ferran el Catòlic
57	5A	Pelayo-Matemático Marzal
78	1B	Plaça del Bisbe Amigó-Conca
79	1B	Ferran el Catòlic-Àngel
88	2B	Bailén-Xàtiva

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
122	3A	Cervantes-Pare Jofré
140 C	4C	S. Josep de la Muntanya-Terol
154	5A	S. Vicent-Marvà
160	4C	S. Ignasi de Loiola-Jesús i Maria
164	5A	Pérez Galdós-Calixt III
173	1B	Jesús-St. Francesc de Borja-Mrqués de Zenete
180	4B	Plaça d'Espanya
182 C	8C	Àngel Guimerà-Pintor Vila Prades
201 C	8C	Palleter-Erudito Crellana
204	1B	Espartero-G.V. De Ramón y Cajal
205	4C	Nord-Dr. Zamenhoff
211 D	5A	Lepant-Guillem de Castro-Plaça de l'Encarna-ció
300	1B	Sta. Maria Micaela-Martí l'Humà
310	2B	Dct. Gil y Morte-Dr. Vila Barberà
278	2A	Joaquim Costa-Comte Altea
279	3C	Matías Perelló-Lluís de Santàngel
283	3B	Jacinto Benavente-Reina Germana
348	3A	Cadis-Cura Femenia-Puerto Rico

Sectors 9 i 21

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
74 D	3B	Alqueria de Bellver-Garbí
93 D	5A	Gral. Llorens-Dr. Marco Merenciano
111	1B	Av. De Burjassot-Pare Carbonell
118	3C	Acàcies-Picaio
119 D	8C	Av. Burjassot-Carretera de Paterna
135	3B	Av. Burjassot-Joaquim Ballester
176	5A	Av. De Campanar-Hipòlit Rovira
223	5B	Benicadell-S. Roc
245	5A	Manuel de Falla-López Ibor-Tamarindes
288	2B	Periodiste Gil Sumbiela-Assutzena
292 D	4C	Mestre Arambul Sanz
320	4B	Av. De l'Equador-Alcalde Gurrea
325	3B	Mestre Rodrigo-General Avilès
336	5B	Serra Martes-Miquel Servet
358 D	4A	Andrés Piles-Salvador Tuset

Sectors 10, 11 i 20

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
120	2A	Molinell-Alboraia
125	2A	Baró de S. Petrillo-Enric Navarro-Leonor Jovani
138	5A	Padre Viñas-Agustín Lara
139	5B	Portugal, Av-Fragata
156	5A	Gral. Pando-Serrano flores
163	4B	Puebla de duc-Benipeixcar
188	4A	Av. Del Primat Reig-Vinaròs
227	1B	Gayano Lluch-Dr, Marco Merenciano
270	4B	Conca-Tramoyeres-Govern Civil
272	4C	Menendez y Pelayo-Av. Catalunya
281	5C	Ministro Luis Mayans-Platero Suarez
298	5B	Pedro Cabanes-conde Lumiares
303	5A	Alemania El bachilller
319	6A	S. Vte de Paul-Diput. Clara Campoamor
330	3A	Vicente Sancho Tello- Chile
342	5C	Ingeniero-Vte. Picho-Av. Valladolid
366	2B	Santiago Rusiñol-conde Luimiares
384	1A	Sta. Genoveva Torres-Arquitecto Tolsa-Alfahuir

Sectors 12 i 13

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
67	3A	Luís Lamarca-Velazquez
81	4C	Pintor Goya-Brasil
82	3B	Olivereta-Cerdá i Rico
87	3B	Arxiduc Carles-Xiva
96	1A	Quart extramurs-Velàzquez
130	5A	Plaça de Patraix
146	5C	Tres forques-Conca-Pérez Galdós
166	5C	Sta. Cruz de Tenerife-Ángel de l'Alcàsser
202	5B	Humanista Mariner-Manuel Simó-Adj
215 D	5C	Baró de Patraix-Conca
231	3A	Poeta Alberola-Totana
248	5B	Saineter Arniches-Arquitecte Ribes
260	3C	Barrio de S. Isidro
302	5C	Xiva-Francisco de Llano
317	2B	Camí nou de Picanya-Nicolau Primitiu

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
327 C	7A	Pintor Pascual Capuz-Fontanares
353	3C	Alcàsser-Iatòva

Sector 14

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
35	2B	Joan Agulló-Av. De Gaspar Aguilar
38	4A	Costa y Borrás-Agustina d'Aragó
52 C	8A	Micer Rabasa-Poeta Maragall
100	1A	Arquebisbe Olaechea-S. Marcel·lí
141	4C	Fra J.Rodriguez-Pintor Cortina
152	4B	S. Vte-Amparo Iturbi
199	5C	Venezuela - Agustín Sales
232	2B	Pius XI-Fontanars
236 C	6C	Plaça de Jesus
246 D	8A	José Soto Micó - Síndico Moncholi
249	3C	Plaça de Segòvia-Av. Del Dr. Tomás Sala
258	5A	Gral. Barroso - Calvo Acacio
291	1A	Gral. Barroso-L.Pascual y Abad
294	5B	Jacinto Labaila - M. Simó
340	4B	Francisco Climent-Uruguai

Sector 15

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
55	1B	Sapadors-Vicent Lleó
94 D	3A	Mercat de Monteolivet
101	1B	Carrera de Malilla-Enginyer Joaquím Benlloch
114	4A	Carrera de Sant Lluís-Doctor Waksman
186	4A	Bisbe Jaime Pérez-Luis Oliag
216	4A	Sur-Rubén Vela - Doctor Waksman
218	5A	Ausiàs March - Na Robella
259	4B	Oltà-Juan Ramón Jiménez-Enginyer Joaquim Benlloch
276	2B	Carrera de Malilla - Illa Cabrera
324	5B	García Lorca - Oltà
354 D	5B	Marqués de Lozoya - Poeta Cervera Grifoll

Sector 16 i 17

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
49	2A	Barraca - Espadan
70	5C	Vidal de Cañelles - Sánchez Coello
86	3B	Blocs Platja
109	3A	Sant Rafael - Antón Moratín
112	1B	Malvarosa - Ponz - Cavite
133	4A	Reina - Vicent Guillot
144	3B	Progrés - Teatre de la Marina
151	1A	Justo Vilar - Mercat del Cabanyal
153	5C	Sant Pere - Verge de Vallivana
155	5A	Barraca - Travessera Església del Roser
162	3B	Grups Verge del Carme
168	5B	Josep Benlliure - Teatre de la Marina
171 D	4A	Ramon de Rocafull - Comte d'Alaquàs
225 D	4C	Roser - Plaça de Calabuig
226	4B	J.J. Dómine - Port
228	4A	Arquitecte Alfaro - Francesc Cubells
234	8C	Escalante - Amparo Guillen
304	5B	Isaac Peralta - Méndez Númez
328	4B	Enginyer Manuel Maese - Cristóbal Llorens
347 D	8C	Padre Luís Navarro - Remonta

Sector 18 i 19

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
31	1B	Illes Canàries - Lo Rat Penat
68 D	4A	Conserva - Berenguer Mallol
77	3A	Barri de S. Josep
113	4B	República Argentina - Doctor Pallarés Iranzo
123	3B	L'Alger - Enginyer Rafael Janini
129	1B	Ramiro de Maeztu-Els Lleons
131	6B	Yecla - Cardenal Benlloch
145	1B	Duc de Gaeta - La Pobla de Farnals
178	1A	Illes Canàries - Trafalgar
179	3B	Ferros - Juan Bautista Perales
183	3A	Illes Canàries - Dama d'Elx
184	2A	Indústria - Sants Just i Pastor
192	2B	Ramiro de Maeztu - Humanista Furió

NÚM. CENS	SECCIÓ	COMISSIÓ
212 D	6C	Artes y Oficios - Actor Llorens
247	4A	Lleons - Poeta Más i Ros
285	3B	Rodríguez de Cepeda - Lorenzo Palmireno
318	5C	Av. dels Tarongers
349	4A	S. Just i Pastor - Serreria
360	5A	Rubén Darío - Fra Lluís Colomer
373 D	8B	Antigua Senda Senent - Paseo Alameda
375	2A	Passeig de l'Albereda - Av. de Francia
377	3B	Av. de Francia - Alfredo Torán y Olmos
380	4B	Pintor Maella - Av. de Francia - Menorca

GUIÓ DE L'ENTREVISTA SEMIESTRUCTURADA

Breu presentació del projecte i dels objectius.

Informació de la confidencialitat de la conversa i acceptació de la gravació.

APROPAMENT A LA FESTA

1. Quina rellevància tenen des de el seu punt de vista les Falles a la ciutat de València?

2. Des del seu punt de vista, quins actes o moments de la setmana fallera són més importants per al col·lectiu faller?

ORGANITZACIÓ I GESTIÓ DE LA FESTA

3. ¿Quin paper o responsabilitat té vosté en la seua comissió/taller? Existeixen diferències entre les responsabilitats i tasques desenvolupades o assumides per cada persona? Com són repartides en la vostra comissió/taller entre homes i dones?

(en el cas que la persona entrevistada siga dona)

4. Com et sents amb aquestes tasques/responsabilitats/paper: integrada, marginada, especialitzada...?

5. L'organització en la vostra comissió/taller és rutinària, segueix pautes fixes? Totes les propostes són valorades per igual? Qui pren les decisions? Qui lidera els processos de decisions?

6. En les estadístiques de la JCF, podem apreciar que el nombre de dones i homes en les directives i, particularment, en les presidències de falla han augmentat els darrers anys, però encara hi ha grans diferències, Per què pensa que encara existeixen estes diferències de rols entre homes i dones en les comissions/tallers?

LA FALLA

7. La sàtira és l'essència de les Falles però, on creu vosté que es troba la línia que separa la sàtira d'actituds sexistes, homòfobes o racistes als cadafals?

FALLERA MAJOR DE VALÈNCIA

8. En els darrers anys les dones que ostenten el càrrec de FMV i la seua Cort d'Honor són jóvens amb estudis superiors, que parlen diverses llengües, amb una gran cultura, a més d'habilitats socials per a defensar-se en diferents ambients socioculturals. Com pensa que la figura que representen ha evolucionat paral·lelament amb les dones que exerceixen el càrrec?

9. El càrrec de FMV, en la seua qualitat de públic i de representant del col·lectiu faller, es regeix per unes marcades normatives de protocol. En la normativa per a l'elecció de les FMV 2019 s'explicita que "en caso de salir elegidas, están obligadas a cumplir con las asistencias, **comportamiento** y responsabilidad de su cargo durante todo el ejercicio, que será indicado por los responsables de Junta Central Fallera, anteponiendo los requerimientos de Junta Central Fallera y el Ayuntamiento de Valencia a los particulares y los de sus respectives comisiones, sectores o agrupaciones". Des del seu punt de vista, com ha de ser aquest comportament?

10. La veu de la dona que tinga el càrrec de FMV es deixa veure en dos actes especialment: la Crida i la Fonteta. Tanmateix, durant la resta del regnat "es la representante de todo el mundo fallero"; pensa vosté que açò s'ha de canviar o, pel contrari, la FMV ha de ser una figura "neutra"?

11. Pensa que les dones falleres (les dones de base) se senten identificades amb la FMV? Per què?

FINALITZAR

12. Quines mesures s'haurien de prendre per tal de promocionar la igualtat en les Falles?

13. Hi ha alguna cosa més que vulga comentar i expressar?

PERFILS DE LES PERSONES PARTICIPANTS A L'ESTUDI

▸ GRUPS DE DISCUSSIÓ

GRUP 1: HOMES VINCULATS

GD	Sexe	Perfil	
		Rang d'edat	Vinculació
1	H	21-30	Gestió i Organització
1	H	61-70	Investigació i Formació
1	H	21-30	Art i Creativitat
1	H	31-40	Art i Creativitat
1	H	21-30	Investigació i Formació
1	H	21-30	Art i Creativitat
1	H	51-60	Art i Creativitat
1	H	31-40	Gestió i Organització

GRUP 2: DONES VINCULADES

GD	Sexe	Perfil	
		Rang d'edat	Vinculació
2	D	21-30	Investigació i formacio
2	D	61-70	Art i creativitat
2	D	31-40	Art i creativitat
2	D	21-30	Organització i gestió
2	D	41-50	Art i creativitat
2	D	31-40	Organització i gestió
2	D	21-30	Art i creativitat
2	D	21-30	Investigació i formacio

GRUP 3: FALLERES

GD	Sexe	Perfil	
		Rang d'edat	Vinculació
3	D	21-30	Sector: La Creu Coberta
3	D	51-60	Sector: Camins al Grau
3	D	21-30	Sector: Seu Xerea - El Mercat
3	D	21-30	Sector: Canyameral -Grau - Nazaret
3	D	41-50	Sector: Quatre Carreres
3	D	51-60	Sector: Camins al Grau
3	D	61-70	Sector: Pla del Reial - Benimaclet
3	D	51-60	Sector: Camins al Grau;
3	D	31-40	Sector: Pla de Remei - Gran Via

GRUP 4: FALLEROS

GD	Sexe	Perfil	
		Rang d'edat	Vinculació
4	H	21-30	Sector: La Roqueta Arrancapins
4	H	21-30	Sector: La Creu Coberta
4	H	31-40	Sector: Rascanya
4	H	61-70	Sector: La Seu - La Xerea - El Mercat
4	H	31-40	Sector: El Carme
4	H	41-50	Sector: Quatre Carreres
4	H	61-70	Sector: La Seu - La Xerea - El Mercat
4	H	21-30	Sector: Benicalap
4	H	41-50	Sector: La Seu - La Xerea - El Mercat

GRUP 5: SOCIETAT CIVIL, DONES.

GD	Sexe	Perfil	
		Rang d'edat	Vinculació
5	D	41-50	No associada
5	D	51-60	No associada
5	D	41-50	No associada
5	D	18-21	No associada
5	D	31-40	No associada
5	D	51-60	No associada
5	D	31-40	Associada
5	D	21-30	Associada
5	D	51-60	Associada
5	D	41-50	Associada

GRUP 6: SOCIETAT CIVIL, HOMES.

GD	Sexe	Perfil	
		Rang d'edat	Vinculació
6	H	21-30	No associat
6	H	21-30	No associat
6	H	31-40	No associat
6	H	61-70	No associat
6	H	31-40	Associat
6	H	21-30	Associat
6	H	41-50	Associat
6	H	41-50	Associat

▸ **ENTREVISTES**

SEXE	PERFIL	DATA	CODI
H	Gestió i organització	3/12/18	HE1
H	Gestió i organització	17/12/18	HE2
D	Representació	13/12/18	DE1
D	Gestió i organització	24/11/18	DE2
D	Art i creativitat	9/1/19	DE3
D	Art i creativitat	13/11/18	DE4
D	Gestió i organització	10/12/18	DE5
D	Gestió i organització	5/11/18	DE6
H	Art i creativitat	17/10/18	HE3
H	Art i creativitat	20/11/18	HE4
H	Art i creativitat	22/1/18	HE5
H	Representació	23/1/18	HE6

Annex fotogràfic

7 de març del 2018 - Tercera edició del Reconeixement de les Dones de la Festa

10 de març del 2018 - Presentació del llibret a Na Jordana

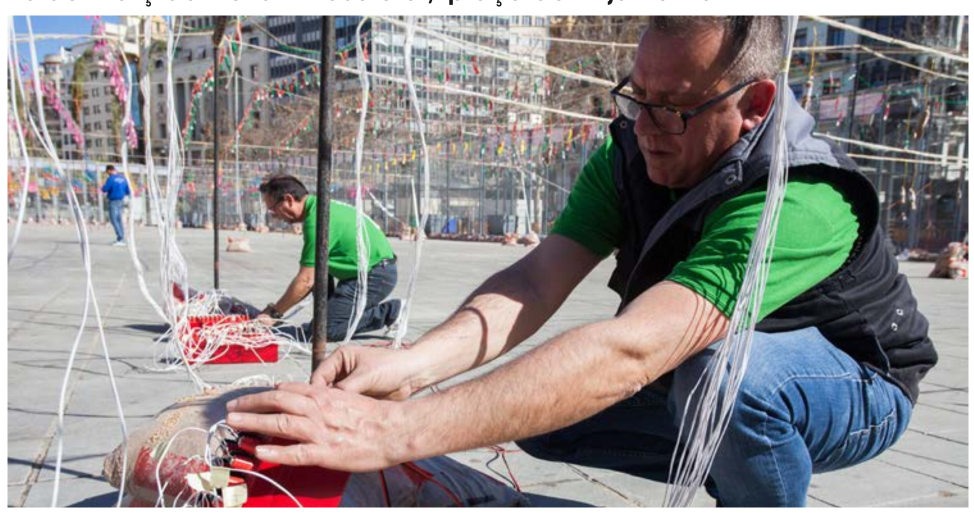
10 de març del 2018 - Presentació del llibret a Na Jordana

12 de març del 2018 - Exposició del ninot

13 de març del 2018 - Mascletà / plaça de l'Ajuntament

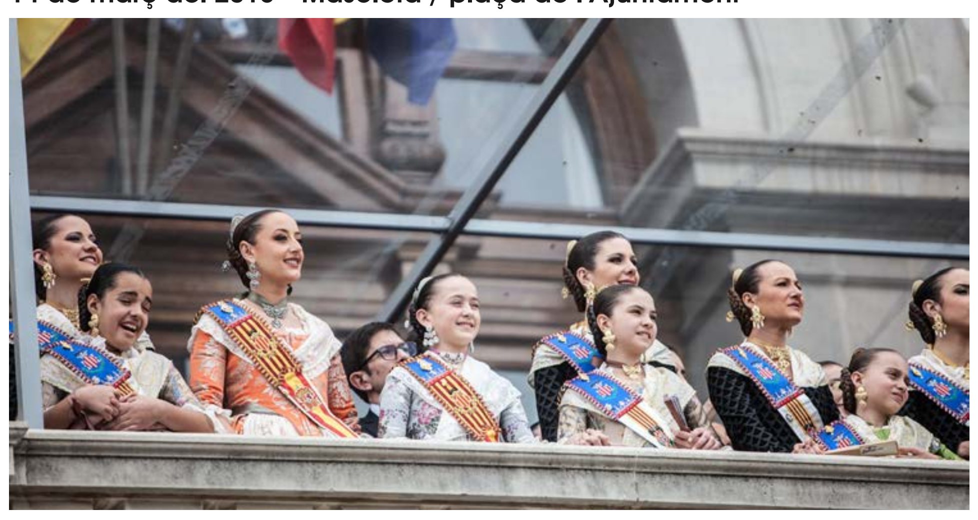
13 de març del 2018 - Plantant la falla / plaça de l'Ajuntament

13 de març del 2018 - Plantant la falla

14 de març del 2018 - Mascletà / plaça de l'Ajuntament

14 de març del 2018 - Plantà infantil

15 de març del 2018 - Nit de la plantà

17 de març del 2018 - Despertà

17 de març del 2018 - Lliurament de premis

17 de març del 2018 - Mascletà / plaça de l'Ajuntament

17 de març del 2018 - Ofrena

17 de març del 2018 - Ofrena

17 de març del 2018 - Ofrena

19 de març del 2018 - Mascletà

19 de març del 2018 - Mascletà / plaça de l'Ajuntament

19 de març del 2018 - Cremà infantil / Falla plaça de l'Ajuntament

19 de març del 2018 - Cremà /Falla de Na Jordana

19 de març del 2018 - Cremà /Falla de la plaça de l'Ajuntament

8 de juliol del 2018-Preseleccions a la Cort d'Honor 2019

29 de setembre del 2018 - La nit de l'elecció a la Fonteta

ANÀLISI DE
LES FALLES DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE

Centre d'Estudis sobre la Cultura, el Poder i les Identitats
Departament de Sociologia i Antropologia Social
Universitat De València

